

*Πάντειο Πανεπιστήμιο
Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας
Κατεύθυνση Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας*

Το κίνημα Ειρήνης και οι Μαραθώνιες Πορείας στην Ελλάδα τη δεκαετία 1960

Διπλωματική Εργασία

Φοιτήτρια: Στεφανάκη Ελένη

Α.Μ.: 1113Μ050

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Παπαδημητρίου Δέσποινα

Ακαδημαϊκό έτος: 2014-2015

Περιεχόμενα

<i>Εισαγωγή</i>	3
<i>Κεφάλαιο 1</i>	6
1.1 Ο Ψυχρός Πόλεμος και οι πολιτικές αλλαγές μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου	
1.2 Τα κινήματα αμφισβήτησης της δεκαετίας του 1960	
1.3 Η γέννηση του παγκοσμίου κινήματος ειρήνης. Το πρώτο Συνέδριο για την παγκόσμια Ειρήνη.	
<i>Κεφάλαιο 2</i>	20
2.1 Το ιστορικό πλαίσιο στο εσωτερικό	
2.2 Ενιαία Δημοκρατική Νεολαία Ελλάδος	
2.3 Φιλειρηνικό Μέτωπο Νέων	
<i>Κεφάλαιο 3</i>	34
3.1 Οι δύο κύριες οργανώσεις Ειρήνης της δεκαετίας του 1960	
3.2 Ελληνική Επιτροπή δια την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη	
3.3 Το Πρώτο Γενικό Συμβούλιο της ΕΕΔΥΕ	
3.4 Α' Εθνικό Συνέδριο της ΕΕΔΥΕ	
3.5 Παγκόσμιο Συνέδριο “δια τον Γενικών Αφοπλισμόν και την Ειρήνην”. Μόσχα 1962	
3.6 Εργατική Κίνηση δια τον Αφοπλισμόν και την Ειρήνην	
3.7 Ο Σύνδεσμος Νέων δια τον Πυρηνικόν Αφοπλισμόν “Μπέρτραντ Ράσσελ”	
<i>Κεφάλαιο 4</i>	56
4.1 Η καθιέρωση ελληνικής Πορείας Ειρήνης	
4.2 Η πρώτη Μαραθώνια Πορεία Ειρήνης	
4.3 Η δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη	
4.4 Η δεύτερη Μαραθώνια Πορεία Ειρήνης	
4.5 Η τρίτη Μαραθώνια Πορεία	
4.6 Η τέταρτη Μαραθώνια Πορεία Ειρήνης	
<i>Κεφάλαιο 6</i>	87
Επίλογος – Συμπεράσματα	
<i>Πηγές</i>	94

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται πύκνωση του ιστοριογραφικού ενδιαφέροντος για τη μελέτη και ανάλυση της ελληνικής δεκαετίας του 1960. Αρκετές επιστημονικές εργασίες και μελέτες (μονογραφίες, συλλογικοί τόμοι, άρθρα κλπ) που δημοσιεύτηκαν κατά την τελευταία δεκαετία επιχειρούν να κατανοήσουν εις βάθος τη συγκεκριμένη, πολύπτυχη και πυκνή σε γεγονότα, περίοδο. Οποιαδήποτε μελέτη για τη δεκαετία του '60 πρέπει να λαμβάνει υπόψη το παρελθόν και τις συνθήκες που διαμορφώθηκαν στην προηγούμενη, καταλυτική για την Ελλάδα, δεκαετία.

Όπως έχει υποστηρίξει ο Έρικ Χομπσμπάουμ “τη δεκαετία του 1960 σημειώθηκε στη δύση μια πολιτιστική επανάσταση” (Η εποχή των άκρων, ο σύντομος εικοστός αιώνας). Η Ελλάδα δεν ξέφυγε από τον κανόνα και έτσι η δεκαετία του '60 χαρακτηρίζεται ως σημαντική από πολλές απόψεις. Τα κατάλοιπά της γίνονται εμφανή ακόμα και σήμερα, καθώς οι επιπτώσεις από τις αλλαγές που συνέβησαν τότε επηρεάζουν και τις μέρες μας.

Λαμβάνοντας τη νεολαία ως κοινωνικό υποκείμενο, το οποίο προκάλεσε την αλλαγή, κοινωνική και πολιτική, θα προσεγγίσουμε αυτή τη δεκαετία, και θεωρώντας ως δεδομένο ότι οι υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες βρήκαν ερέθισμα να ενεργοποιηθούν ξανά, μέσω της δράσης της νεολαίας, τις προτάσεις της και τις αντιδράσεις της απέναντι στο υπάρχον κοινωνικό και πολιτικό σύστημα. Ένας από τους τομείς που πρωτοστάτησε η νεολαία στην Ελλάδα, ήταν αυτός του κινήματος Ειρήνης, συγχρονισμένος με το διεθνές αντίστοιχο κίνημα.

Η εργασία αυτή έχει ως θέμα την ανάδειξη της γέννησης και της πραγματοποίησης στην Ελλάδα των Μαραθώνιων Πορειών Ειρήνης, μέσα από τις δύο κύριες οργανώσεις που στελέχωσαν το κίνημα Ειρήνης στην Ελλάδα, τη δεκαετία του 1960, την Ελληνική Επιτροπή για την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη και τον Σύνδεσμο Νέων για τον Πυρηνικό Αφοπλισμό Μπέρτραντ Ράσελ, και τη συμμετοχή της νεολαίας στο ελληνικό φιλειρηνικό κίνημα. Πώς γεννήθηκαν, λοιπόν, οι Πορείες Ειρήνης στην Ελλάδα; Πώς και κάτω από ποιές συνθήκες κινητοποιήθηκε η νεολαία; Ποιά ήταν η πηγή έμπνευσης; Ποιά ήταν τα αιτήματα; Ποιές οργανώσεις προηγήθηκαν μέχρι να καταλήξουμε σε αυτές τις δύο που οργάνωσαν τις Πορείες; Πώς συνδέθηκε το ελληνικό φιλειρηνικό κίνημα με το διεθνές; Πώς μέσα από τον Ψυχρό πόλεμο γεννήθηκε η γενιά της αμφισβήτησης;

Στόχος είναι η πολιτική και κοινωνιολογική προσέγγιση του φαινομένου του κινήματος ειρήνης στην Ελλάδα, γι' αυτό το λόγο και έγινε προσπάθεια να συμπεριληφθούν όλες οι πτυχές του κινήματος και να έρθει στην επιφάνεια το γεγονός, πως υπήρξε ένα πεδίο συνάντησης του ιστορικού ρόλου που έπαιξαν οι απλοί νέοι, οι φοιτητές και οι δημοκράτες της εποχής. Ήταν ένα κίνημα που στηρίχθηκε από απλούς ανθρώπους, οι οποίοι συνειδητοποίησαν πως η αλλαγή, κοινωνική, πολιτιστική και πολιτική, ήταν αναγκαίο να επέλθει γρήγορα, καθώς η δεδομένη κατάσταση δεν εξυπηρετούσε τον πρόοδο και την ανάπτυξη.

Η δεκαετία του 1960 στην Ελλάδα ήταν και είναι μια δεκαετία πυκνή, με πολλά και σημαντικά γεγονότα, πολλά από τα οποία δεν έχουν ακόμη αναλυθεί από τους ιστορικούς. Στις μέρες μας η χρονική απόσταση από αυτή τη δεκαετία, είναι τόση ώστε να επιτρέπει στον ερευνητή να έχει μια σαφή απόσταση από τα γεγονότα, αλλά παράλληλα να του δίνει τη δυνατότητα να επικοινωνήσει με ανθρώπους που έζησαν τότε, έχοντας με αυτό τον τρόπο και μια ζωντανή πηγή, δίνοντάς του το πλεονέκτημα να μπορεί να εστιάσει στα όσα εξελίχθηκαν, από τη σκοπιά της προφορικής ιστορίας.

Τα παραπάνω ερωτήματα δεν ήταν εύκολο να απαντηθούν. Το ελληνικό φιλειρηνικό κίνημα είναι ένα κομμάτι της ιστορίας του 20ου αιώνα, το οποίο δεν έχει υποστεί κάποια επεξεργασία και έρευνα. Είναι ένα παρθένο, θα λέγαμε, θέμα, γι' αυτό και είχε μεγάλο ενδιαφέρον να ασχοληθεί κάποιος με αυτό, να βρει τις πηγές, να συνδέσει τα γεγονότα και να καταλήξει σε κάποια συμπεράσματα. Το γεγονός, όμως, ότι το κίνημα Ειρήνης είναι ένα απάτητο πεδίο έφερε και πολλές δυσκολίες. Η βιβλιογραφία είναι τρομερά φτωχή σχετικά με αυτό το θέμα και γι' αυτό κάποια συμπεράσματα είναι δύσκολο να υποστηριχθούν με βεβαιότητα. Αυτός είναι και ο λόγος που ο αναγνώστης ίσως θεωρήσει κάποια σημεία του κειμένου ρηγά, δίχως την προσδοκώμενη εμβάθυνση.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η πρώτη δυσκολία που εμφανίστηκε κατά τη διάρκεια της έρευνας ήταν η μικρή βιβλιογραφία. Ακόμα και αυτά τα βιβλία, όμως, δεν πραγματεύονταν το κίνημα Ειρήνης, αλλά είτε μεμονωμένα περιστατικά που συνέβησαν και συνδέονταν με το κίνημα είτε ήταν αφιερωμένα σε πρόσωπα που ενέπνευσαν το κίνημα και το υποστήριξαν. Αρκετά βοηθητικά ήταν τα κεφάλαια κάποιων συλλογικών τόμων, τα οποία εμπεριείχαν κάποιες πληροφορίες πολύ χρήσιμες. Τα βιβλία ήταν και η πρώτη πηγή,

πάνω στην οποία στηρίχθηκε η έρευνα. Η επόμενη δυσκολία ήταν η διασταύρωση των πληροφοριών του τύπου της εποχής. Καθώς, όπως ήδη τονίσαμε, η βιβλιογραφία υπήρξε μικρή, ο τύπος ήταν η αμέσως επόμενη πηγή άντλησης πληροφοριών σχετικά με την υπόθεση εργασίας. Σε αρκετά σημεία συναντήσαμε αναντιστοιχίες πληροφοριών, όπως του αριθμού των συμμετεχόντων στις Πορείες, πράγμα το οποίο δεν ήταν καθόλου εύκολο να διασταυρωθεί.

Η πηγή, η οποία δεν έφερε κάποια δυσκολία, ήταν αυτή του αρχειακού υλικού. Τα Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας, της Εταιρίας Μελέτης της Ιστορίας της Αριστερής Νεολαίας και του Αρχείου της Βουλής των Ελλήνων χρησιμοποιήθηκαν, ώστε να ολοκληρωθεί αυτή η έρευνα. Το μεγαλύτερο μέρος του αρχειακού υλικού βλέπει για πρώτη φορά το φως.

Η επεξεργασία της υπάρχουσας βιβλιογραφίας σχετικά με το θέμα, αν και μικρή, συνέβαλε στη χρονολογική σύνδεση των γεγονότων και στην πρώτη επαφή με το θέμα. Η ανάδειξη του λόγου των υποκειμένων έγινε με βάση τα έντυπα των οργανώσεων, όπως οι “Φρουροί της Ειρήνης” και οι “Δρόμοι της Ειρήνης”. Ο λόγος των κυβερνητικών υποκειμένων αντλήθηκε από τις εφημερίδες της εποχής και από κάποιες ομιλίες τους στη Βουλή των Ελλήνων. Ο τύπος βοήθησε επίσης στην άντληση πληροφοριών γενικά για την εποχή και τις ενέργειες των κοινωνικών ομάδων.

Κεφάλαιο 1

1.1 Ο Ψυχρός Πόλεμος και οι πολιτικές αλλαγές μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου

Από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο - τον καταστρεπτικότερο από τους 15 χιλιάδες περίπου μικρούς και μεγάλους πολέμους που γνώρισε, σύμφωνα με τους ιστορικούς, ο κόσμος μέχρι σήμερα που στοίχισε πάνω από 50 εκατομμύρια νεκρούς και ανυπολόγιστες, υλικές καταστροφές - η ανθρωπότητα βγήκε αποφασισμένη να κάνει πράξη το σύνθημα «ποτέ πια φασισμός». Η έναρξη της πυρηνικής εποχής, όμως, μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, με την τραγωδία της Χιροσίμα και του Ναγκασάκι, ξεσήκωσε την παγκόσμια συνείδηση και έκανε άμεση και επιτακτική την ανάγκη για την οργάνωση σε παγκόσμια κλίμακα του αγώνα για ειρήνη και αφοπλισμό.

Για να γίνει κατανοητή αυτή η νέα περίοδος της ιστορίας, που ανοίγεται μετά το 1944, πρέπει να παρουσιάσουμε το πλαίσιο μέσα στο οποίο γεννήθηκε. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος αποτέλεσε την πιο εκτεταμένη γεωγραφικά και δαπανηρή σε πλουτοπαραγωγικούς πόρους ένοπλη σύγκρουση στην ιστορία της ανθρωπότητας, στην οποία ενεπλάκη η πλειονότητα των εθνών και που κόστισε περίπου 55,5 εκατομμύρια ζωές. Ξεκίνησε στις 7 Ιουλίου 1937 στην Ασία και στις 1 Σεπτεμβρίου στην Ευρώπη και τελείωσε στις 2 Σεπτεμβρίου 1945.¹ Οι δύο αντίπαλες συμμαχίες ήταν ο Άξονας (Γερμανία, Ιταλία, Ουγγαρία, Σλοβακία, Κροατία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Ιαπωνία) και οι Σύμμαχοι (Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία, Πολωνία, Καναδάς, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία, Νορβηγία, Δανία, Ολλανδία, Βέλγιο, Τσεχοσλοβακία, Ελλάδα, Γιουγκοσλαβία, ΕΣΣΔ, ΗΠΑ, Κίνα). Μέσω κατάκτησης και εγκατάστασης δοσίλογων κυβερνήσεων εντάχθηκαν και αρκετά άλλα κράτη στον Άξονα, με σπουδαιότερα την Νορβηγία (Βίντκουν Κουίςλιγκ), τη Δανία (καταλήφθηκε υπό την απειλή βομβαρδισμού της Κοπεγχάγης, χωρίς μάχες) και την Γαλλία με τη Κυβέρνηση του Βισύ). Επίσης, σε πολλές κατεχόμενες περιοχές δημιουργήθηκαν κράτη-μαριονέτες, όπως αυτά στα εδάφη της τότε Γιουγκοσλαβίας.

Στις χώρες της Ευρώπης, όπου επικράτησαν οι Γερμανοί και οι Ιταλοί, επιβλήθηκε η "Νέα Τάξη", που σήμαινε την πολιτική υποταγή των κατακτημένων κρατών στη Γερμανία, τη στέρηση κάθε ελευθερίας, την οικονομική λεηλασία, την καταδίωξη και

¹ Bell, Philip Michael Hett, *Τα αίτια του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου στην Ευρώπη*, Αθήνα: Πατάκη 2012

εξόντωση των απανταχού στην Ευρώπη Εβραίων και άλλων "ανεπιθύμητων" πληθυσμιακών ομάδων.² Παρόλα αυτά, η αντίσταση των εθνών δεν τερματίστηκε. Στις 11 Σεπτεμβρίου 1944, τα πρώτα στρατεύματα των Συμμάχων μπήκαν στα εδάφη της Γερμανίας, ένα μήνα μετά από την είσοδο των σοβιετικών στρατευμάτων από τα ανατολικά. Στις 11 Σεπτεμβρίου 1944, τα πρώτα στρατεύματα των Συμμάχων μπήκαν στα εδάφη της Γερμανίας, ένα μήνα μετά από την είσοδο των σοβιετικών στρατευμάτων από τα ανατολικά. Στις 8 Μαΐου 1945, η Γερμανία υπέγραψε άνευ όρων συνθηκολόγηση με τους Συμμάχους, ενώ στις 6 Αυγούστου οι Η.Π.Α ρίχνουν την πρώτη ατομική βόμβα στη Χιροσίμα, και τρεις μέρες αργότερα στο Ναγκασάκι. Ο πόλεμος τυπικά έληξε, αλλά η ανθρωπότητα πέρασε σε ένα νέο πόλεμο που διήρκεσε σχεδόν πενήντα χρόνια.

Ως επιστέγασμα της αντιφασιστικής νίκης, θεωρήθηκε η ίδρυση του ΟΗΕ, στις 24 Οκτωβρίου 1945, με 51 χώρες – μέλη. Σκοπός του ήταν “να σώσει τις επόμενες γενιές από τη μάστιγα του πολέμου”, εφαρμόζοντας τον καταστατικό του χάρτη.

“Ο πόλεμος δε συνίσταται μόνο στο χρονικό εκείνο διάστημα της μάχης ή στην τέχνη του πολεμά, αλλά στο χρονικό εκείνο διάστημα στο οποίο η θέληση να προσφύγει κανείς σε πόλεμο είναι επαρκώς γνωστή” (Hobbes, 1651, κεφ. 13). Αυτό εξέφραζε, καθ' όλη τη διάρκειά του, ο Ψυχρός Πόλεμος, τη συνεχή υπόνοια πως ανά πάσα στιγμή η πιθανότητα της ένοπλης σύγκρουσης ήταν παρούσα. Ολόκληρες γενιές έζησαν με αυτό το φόβο. Όσον αφορά τα όρια της περιόδου συνεχίζουν να αποτελούν πεδίο διαφωνίας των ειδικών. Και αυτό δεν συνδέεται τόσο με τη λήξη του, καθώς το 1989 έχει επικρατήσει, όσο με την αρχή του.³

Το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου σφράγισε οριστικά μια εποχή και εισήγαγε ολόκληρο τον κόσμο σε μια νέα, βαθιά σημαδεμένη από την εμπειρία του. Ή, όπως έχει γράψει ο ιστορικός, Eric Hobsbawm, “ η ανθρωπότητα εισήχθηκε στον τρίτο παγκόσμιο πόλεμο, και ο πόλεμος αυτός ήταν πολύ ιδιότυπος”.⁴ Η αναφορά αφορά τον επονομαζόμενο Ψυχρό Πόλεμο.⁵ Τη μετωπική, δηλαδή, αντιπαράθεση σε όλα τα επίπεδα: πολιτικό, οικονομικό, πολιτισμικό, όπως και στο πεδίο της προπαγάνδας των δύο υπερδυνάμεων που

2 Για την ιδεολογία που ανέπτυξε ο Χίτλερ βλέπε: Kershaw, Ian, *Ο Χίτλερ, οι Γερμανοί και η τελική λύση*, Αθήνα: Πατάκη 2011

3 Χατζηβασιλείου, Ε., *Εισαγωγή στην Ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου*, Αθήνα: Πατάκη 2006, σελ 65

4 Hobsbawm, E., *Η εποχή των άκρων. Ο σύντομος εικοστός αιώνας 1914 – 1991*, εκδ Αθήνα: Θεμέλιο, 2010. σελ 289 – 328.

5 Χατζηβασιλείου, Ε., ό. π., σελ 68 - 70

αναδύθηκαν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο: τις Η.Π.Α και την Ε.Σ.Σ.Δ.⁶ Οι δύο αυτές χώρες βρήκαν ελεύθερο το πεδίο με αφορμή την πτώση του άξονα και την εξάντληση των παραδοσιακών δυνάμεων της Ευρώπης. Από τότε διαμορφώθηκε μια πρωτόγνωρη κατάσταση, η οποία επικράτησε μέχρι την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης.

Οι συγκρούσεις, που ακολούθησαν, με άξονα αυτή τη διαίρεση της υφής, πραγματοποιήθηκαν σε όλη της την έκταση. Αυτό συνεπαγόταν πως όλα τα έθνη ενεπλάκησαν σε αυτό το νέο φαύλο κύκλο. Αποκορύφωμα των εξελίξεων, ήταν η εξαγγελία του “Δόγματος Τρούμαν” από τον Αμερικανό Πρόεδρο, Χάρι Τρούμαν, το Μάρτιο του 1947.⁷ Μέσα από αυτή την αναγγελία οι Η.Π.Α αναλάμβαναν το ρόλο του παγκόσμιου προστάτη των υπολοίπων κρατών έναντι του κομμουνισμού. Από τότε και στο εξής όποιο κράτος αντιμετώπιζε τον “κίνδυνο” του κομμουνισμού θα είχε τη δυνατότητα να ζητήσει, και να λάβει φυσικά, την υποστήριξη και τη βοήθεια της Αμερικής.

Το παράδοξο ήταν πως οι Η.Π.Α και η Σοβιετική Ένωση ήταν σύμμαχοι καθ' όλη τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.⁸ Η νίκη του συνασπισμού τους έθρεψε ελπίδες, για μια όσο το δυνατόν πιο ομαλή μεταπολεμική εποχή, με στραμμένη την προσοχή στα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά προβλήματα. Κάτι τέτοιο όμως, συνεπαγόταν μόνο από την επιφανειακή εκτίμηση των καταστάσεων και των γεγονότων. Η συμμαχία των δυτικών με την Ε.Σ.Σ.Δ ήταν κάτι πρόσκαιρο με αφορμή την προέλαση του Χίτλερ. Συμβιβάστηκαν εκατέρωθεν έως ότου συντριβεί ο Άξονας. Ο συμβιβασμός δεν κράτησε περαιτέρω. Η διαφορά των οικονομικών, πολιτικών, αλλά και κοινωνικών συστημάτων και πρακτικών δημιούργησε ένα κλίμα ανταγωνισμού και δυσπιστίας ανάμεσα στις δύο δυνάμεις. Από τη στιγμή αυτή η υφήλιος χωρίστηκε στα δύο. Με κέντρο την Ευρωπαϊκή ήπειρο, αλλά μετέπειτα και την Ανατολή, οι δύο εμπλεκόμενοι, Δυτικοί και Κομμουνιστές, θα δράσουν τη μια στιγμή επιθετικά προβάλλοντας έντονες διεκδικήσεις, και την άλλη ήπια με παραχωρήσεις προς τον αντίπαλο.

Την περίοδο 1950–1973 ο ανταγωνισμός ανάμεσα στη Σοβιετική Ένωση και στις ΗΠΑ γίνεται όλο και πιο έντονος. Ο Ψυχρός Πόλεμος προκαλεί συγκρούσεις έξω από την

6 Γιαννουλόπουλος, Γ., *Ο μεταπολεμικός κόσμος: ελληνική και ευρωπαϊκή ιστορία 1945 – 1963*, Αθήνα: Παπαζήση, 1992, σελ 23 - 30

7 Ολόκληρο το κείμενο της ομιλίας του Αμερικανού Προέδρου: The Truman Doctrine, President Harry S. Truman's address before a Joint Session of Congress, March 12, 1947

8 Hobsbawm, E., ό. π. σελ 296 - 297

Ευρώπη που συχνά συνδέονται με κινήματα για την ανεξαρτησία πρώην αποικιών. Ένα από τα γεγονότα, που ξεχωρίζουν, είναι ο πόλεμος του Βιετνάμ. Ίσως η μεγαλύτερη ένοπλη σύγκρουση μεταξύ Δύσης και Ανατολής. Θεωρητικά η μάχη ήταν μεταξύ του Δημοκρατικού Στρατού του Βιετνάμ (Βόρειο Βιετνάμ) και της Δημοκρατίας του Βιετνάμ (Νότιο Βιετνάμ). Στην πραγματικότητα όμως ήταν ένας πόλεμος μέσω αντιπροσώπων μεταξύ των Η.Π.Α και της Ε.Σ.Σ.Δ. Η “Ένωση για την Ανεξαρτησία του Βιετνάμ”, που δημιουργήθηκε το 1941, αγωνίστηκε κατά της γαλλο – ιαπωνική κατοχής της περιοχής. Από το 1959 βρίσκουμε Αμερικανούς στρατιώτες στην περιοχή.

Ταυτόχρονα η παγκόσμια οικονομία γνωρίζει μεγάλη ανάπτυξη, αυξάνεται η κατανάλωση, η διαφήμιση και τα μέσα ενημέρωσης εισβάλλουν παντού. Μεγάλες επιστημονικές ανακαλύψεις επηρεάζουν την καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Το 1957 με την ίδρυση της ΕΟΚ ξεκινούν οι διαδικασίες για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁹

Καθώς οι δυτικές χώρες αναπτύσσονται, πολλοί άνθρωποι από φτωχότερα κράτη μεταναστεύουν σ’ αυτές. Αλλάζει η θέση των γυναικών και η νεολαία αναγνωρίζεται σαν μια ξεχωριστή κοινωνική ομάδα. Οι περισσότερες όμως από τις χώρες του Τρίτου Κόσμου δε συμμετέχουν σε αυτές τις εξελίξεις. Παράλληλα όλο και περισσότεροι αμφισβητείται η κοινωνία της αφθονίας και ο κόσμος αντιδρά στην ενίσχυση των εξοπλισμών. Νέες μορφές τέχνης αποκτούν ένα παγκόσμιο κοινό. Η δεκαετία του εξήντα ήταν μια εποχή μεγάλης κοινωνικής και πολιτιστικής αναταραχής. Θεωρείται μία περίοδος απελευθερωτικής ζωντανίας, αμφισβήτησης και αντικομοφορμισμού με πρωταγωνιστή τη νεολαία και τη δράση των ποικίλων ομάδων της (από στρατευμένους αριστερούς μέχρι τους teddy boys).

1.2 Τα κινήματα αμφισβήτησης της δεκαετίας του 1960

Αμφισβήτηση είναι η διαφωνία η αντίρρηση σε κάτι, η έκφραση αντίθετης άποψης ή αμφιβολιών. Η τεκμηριωμένη αντίρρηση που προβάλλουμε σχετικά με την αλήθεια ή την ορθότητα μιας ιδέας, μιας θεωρίας, ενός κοινωνικού συστήματος ή ενός τρόπου ζωής (Άρης Γιαβρής 2009). Κάπως έτσι θα μπορούσε να ερμηνευτεί ο όρος αμφισβήτηση. Όσον αφορά τη δεκαετία που μελετάμε, η αμφισβήτηση που παρουσιάστηκε ήταν πολύπλευρη

⁹ Μούσης, Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο, οικονομία, πολιτική*, Αθήνα: Παπαζήση 2008, σελ 5 – 28

και αφορούσε όλη τη βάση του συστήματος: πολιτικού, κοινωνικού, πολιτιστικού και πολιτειακού σε κάποιες περιπτώσεις.

Η γενιά των νέων της δεκαετίας του 1950 γίνεται γνωστή ως η σιωπηλή γενιά, η νέα γενιά που έμοιαζε πιο συντηρητική από την προηγούμενη. Από την προοπτική ενός παραδοσιακού βλέμματος η δεκαετία του 1950 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η εποχή της επιτυχίας και της κοινωνικής ειρήνης.¹⁰ Η οικονομία ανθούσε και η ανασφάλεια των προηγούμενων δεκαετιών των μεγάλων πολέμων ήταν παρελθόν. Ωστόσο ο ολοένα αυξανόμενος κίνδυνος για τον πυρηνικό όλεθρο, αλλά και οι συνέπειες της οικονομικής ύφεσης που ήδη διαφαινόταν την δεκαετία του 1960 άρχισαν να δημιουργούν τα πρώτα ρήγματα στην κοινωνική συνοχή.

Την ίδια στιγμή το κίνημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έκανε την δυναμική εμφάνισή του αμφισβητώντας την αθωότητα και την κυρίαρχη ηθική που υπέθαλπε τον ρατσισμό. Η γενιά των Μπίτνικ, των επαναστατών χωρίς αιτία όπως χαρακτηρίστηκαν, είχαν ήδη αρχίσει να αμφισβητούν τα κυρίαρχα πολιτισμικά πρότυπα και να δοκιμάζουν νέα πρότυπα και ηδονιστικές αξίες.¹¹ Χρήση ναρκωτικών ουσιών, ατομικισμός, ομοφυλοφιλία και γενικότερα σεξουαλική απελευθέρωση ήταν πρακτικές που η γενιά των Μπίτνικ υιοθετεί ως αντίθετες προς την κυρίαρχη ηθική.

Την δεκαετία του 1950 είναι ξεκάθαρο ότι προκύπτουν νέα ιστορικά δεδομένα. Το πρώτο πλέγμα αλλαγών συνδέεται με την αυξανόμενη σημασία της αγοράς και της κατανάλωσης που επεκτείνεται και στον τομέα της νεότητας. Για πρώτη φορά κατασκευάζεται αυτόνομος τομέας της αγοράς με στόχευση στις νεανικές ομάδες. Θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι η νεότητα συγκροτείται σε αυτόνομη και αυτοαναφορική καταναλωτική ομάδα για πρώτη φορά. Το δεύτερο πλέγμα των αλλαγών που σχετίζεται με την νεανική κουλτούρα, ήταν η ανάπτυξη Μαζικών Μέσων Ενημέρωσης και Επικοινωνίας, αλλά και γενικότερα της μαζικής κατανάλωσης και της μαζικής τέχνης.

Η νεότητα συνδέεται με αυτές τις αλλαγές με δύο τρόπους.¹² Για πρώτη φορά δημιουργούνται τα μέσα της χειραγώγησης που εκπέμπουν σε πανεθνική εμβέλεια και

10 Hobsbawm. E., ό. π. σελ 329 -367

11 Κατσάπης, Κ., Το "Πρόβλημα Νεολαία". Μοντέρνοι νέοι, παράδοση και αμφισβήτηση στη μεταπολεμική Ελλάδα 1964 – 1974, Αθήνα: Απόβλεπτες 2008, σελ 219 - 223

12 Θεοδώρου, Θ., Βιογραφικές ρήξεις και ηθικός πανικός. Η κοινότητα των Χίπις στα Μάταλα 1965 – 1975, Διπλωματική Εργασία, 2007, σελ 34 - 35

δεύτερον η μαζική κουλτούρα έρχεται να εκφράσει μια προσπάθεια αγωνιστικού ευνουχισμού της νεολαίας και την στροφή της προς την μαζική κατανάλωση. Το τρίτο πλέγμα αλλαγών συνδέεται με τις συνέπειες του Πολέμου και την διάσπαση του κοινωνικού ιστού που προκάλεσε στην παραδοσιακή οικογένεια οδηγώντας έτσι τις γενιές που γεννήθηκαν στα χρόνια αυτά στην βία και τις πρώτες μορφές νεανικής υποκουλτούρας. Το τέταρτο πλέγμα συνδέεται με τις αλλαγές στην εκπαίδευση, την καθιέρωση και διεύρυνση της υποχρεωτικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το άνοιγμα της τριτοβάθμιας σε μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού και την συνεπαγόμενη αύξηση των προσδοκιών για κοινωνική ανέλιξη μέσω της εκπαίδευσης σε μεγαλύτερες μάζες του πληθυσμού. Τέλος, η διεύρυνση της πολιτισμικής βιομηχανίας οδηγεί στην παραγωγή διαφορετικών στυλ αλλά και την εξάπλωση της ροκ μουσικής.¹³ Πρόκειται πλέον για καταναλωτικά προϊόντα προσβάσιμα από όλες τις τάξεις του Δυτικού κόσμου. Με τον συνδυασμό όλων αυτών των στοιχείων η εργατική τάξη πολύ γρήγορα αποκτά προσδοκίες και χαρακτηριστικά που την τοποθετούν δίπλα στην μεσοαστική ακόμη και την αστική τάξη.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 με όλα αυτά τα δεδομένα και τις νέες συνθήκες έρχεται η γενιά της αμφισβήτησης. Η αντικουλτούρα γεννιέται και στέκεται απέναντι στην κυρίαρχη ηθική. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας τα μέλη της αντικουλτούρας απλώνονται σε ολόκληρη την Αμερική, ωστόσο πάντα θεωρήθηκαν η μειονότητα εντός ενός ευρύτερου κινήματος αμφισβήτησης που άνθισε την ίδια εποχή, αυτό της πολιτικής αμφισβήτησης.

Οι καταβολές της αντικουλτούρας και των χίπις τοποθετούνται στην συνέχεια των μποέμικων κουλτούρων της προηγούμενης δεκαετίας και ιδιαίτερα των Μπίτνικ, των οποίων τις ηδονιστικές αξίες υιοθετούν. Είναι η γενιά του ψυχρού πολέμου αλλά και της οικονομικής άνθησης. Η βεβαιότητα ενός σίγουρου μέλλοντος αλλά και ο φόβος ενός πυρηνικού ολέθρου τους δίνουν την δυνατότητα στους νέους να αμφισβητήσουν αλλά και να ονειρευτούν ένα καλύτερο αύριο, να αυτοσχεδιάσουν αλλά και να παρασιτήσουν απέναντι σε ένα κοινωνικό κράτος που ανθεί και απέναντι στις οικογένειές τους που μπορούν να τους συντηρήσουν. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η αντικουλτούρα αντλεί τα μέλη της κυρίως από τη μεσαία και την ανώτερη τάξη.

Ο πειραματισμός βρίσκεται στο απόγειό του με την μουσική ροκ και την οργάνωση του underground τύπου να γίνεται ο μεταλαμπαδευτής των αξιών τους και της κοινωνικής

13 Στο ίδιο

αμφισβήτησης.¹³ Οι νέοι προβληματίζονται για τον καθορισμό του μοντέρνου, θέλουν να διαφοροποιηθούν από τους δογματικούς και τους καθιερωμένους, διακατεχόμενοι από την ανησυχία του νεοτερισμού.

Η γενιά της αμφισβήτησης, με τις νίκες και τις ματαιώσεις της, έδωσε κορυφαία θέση στη φαντασία, ενώ θέλησε να βιώσει την παραίτηση των ουσιών. Κυρίως διεκδίκησε έναν άλλον κόσμο που δεν θα υπακούει στη λογική του συμβιβασμού και του κατεστημένου, αλλά θα χαρακτηρίζεται από ελεύθερη έκφραση της επιθυμίας, από ερωτική αυτοδιάθεση. Μια κοινωνία με ανθρώπινο πρόσωπο και με απλότητα. Μια πνευματικότητα και θρησκευτικότητα διαφορετική από τα δεκανίκια του συστήματος. Χωρίς διακρίσεις σε μαύρους, γυναίκες και ομοφυλόφιλους. Μακριά από τον συντηρητισμό, τον καταναλωτισμό, τους μικροαστούς και την καθωσπρεπική ηθική τους.

Όλες αυτές οι αλλαγές επηρεάζουν και την τέχνη. Νέες μορφές τέχνης, όπως η ροκ μουσική, αποκτούν παγκόσμιο κοινό. Δεκάδες εφευρέσεις (από τη φωτογραφία, το ραδιόφωνο και το πικ απ, μέχρι την τηλεόραση) κάνουν την τέχνη προσιτή σε όλο και πιο πολλούς ανθρώπους σε κάθε γωνιά της γης. Πάντως, το κέντρο της καλλιτεχνικής δημιουργίας στη μουσική, στη ζωγραφική κ. ά. την περίοδο αυτή είναι οι ΗΠΑ.

Τη δεκαετία του 1960 όλο και περισσότεροι νέοι άρχισαν να κάνουν κριτική στις δυτικές κοινωνίες. Πίστευαν ότι οι εξοπλισμοί και η πυρηνική ενέργεια ήταν απειλή για την ασφάλεια των πολιτών. Κατηγορούσαν τις κυβερνήσεις τους ότι προσπαθούσαν με τη βία να διατηρήσουν τις αποικίες τους και τον οικονομικό και πολιτικό έλεγχο σε κράτη του Τρίτου Κόσμου. Υποστήριζαν τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα στην Ασία και στην Αφρική, που πάλευαν για ανεξαρτησία. Η “κοινωνία της αφθονίας” μέσα στην οποία ζούσαν οι νέοι θεωρούσαν πως δεν εξασφάλιζε ποιότητα ζωής και ευημερία για όλους και έκανε τους ανθρώπους να θέλουν να αποκτούν όλο και περισσότερα αγαθά. Ακόμη, πίστευαν ότι οι μεταπολεμικές κοινωνίες δεν προωθούσαν τους συλλογικούς αγώνες και τις κοινωνικές διεκδικήσεις, που χρειάζονταν για να διευρυνθεί η δημοκρατία και να αποκτήσουν περισσότεροι άνθρωποι ίσα δικαιώματα.

Μετά τη συνειδητοποίηση αυτής της κατάστασης η νέα γενιά των μορφωμένων ανθρώπων, οι οποίοι ήταν λιγότερο προετοιμασμένοι από τους παλιότερους να δεχθούν την

13 Μάφι, Μ., *Underground*, Αθήνα: Οδυσσέας 2000, σελ 27 - 57

επικράτηση του Ψυχρού Πολέμου, κινητοποιήθηκαν εναντίον όσων συνέβαλαν στη διαιώνισή του. Οι ενέργειές τους εκδηλώθηκαν με τις αντιπολεμικές διαμαρτυρίες και με την αντιμετώπιση των προκλήσεων που προέρχονταν από τις κυβερνήσεις, τις εταιρείες. Κάπου στο σημείο αυτό γεννιέται και ο “αντιαμερικανισμός”. Σε αντίθεση με το φαινόμενο του “americanization”, το οποίο κυριάρχησε τα προγενέστερα χρόνια, ο “αντιαμερικανισμός” έρχεται να καταγγείλει τις Η.Π.Α. και να τις χαρακτηρίσει ως τον επικίνδυνο “άλλο”.¹⁴

Τον Μάρτιο του 1965 πολλοί καθηγητές πανεπιστημίων (Μίσιγκαν, Μπέρκλεϋ κ.α.) αντιδρώντας στον πόλεμο του Βιετνάμ, αντί να κάνουν τα κανονικά τους μαθήματα, οργάνωσαν τα λεγόμενα αντι-μαθήματα όπου συζητούσαν με τους φοιτητές για πολλές ώρες σε υπαίθριους χώρους.¹⁵ Πολλές χιλιάδες φοιτητών παρακολουθούσαν αυτά τα αντι-μαθήματα.

Σιγά – σιγά οι Αμερικανοί πολίτες έβλεπαν τις κοινωνικές αδικίες μέσα στον ίδιο τον πόλεμο του Βιετνάμ. Οι μαύροι τον θεωρούσαν έναν ρατσιστικό πόλεμο, γιατί οι περισσότεροι Αμερικανοί αποκαλούσαν τους Βιετναμέζους με απέχθεια «κιτρινιάρηδες». Ξεκάθαρη σε όλες τις κοινωνικές ομάδες, έγινε η συνειδητοποίηση ότι η Αμερική έστελνε τα παιδιά της να πολεμήσουν για να διασφαλίσουν πολιτικές ελευθερίες σε μια ξένη χώρα, τη στιγμή που αυτά τα παιδιά στερούνταν των δικών τους ελευθεριών στην Αμερική. Επίσης καταγράφηκαν πολλά περιστατικά άρνησης των στρατιωτών να συνεχίσουν να πολεμούν. Πολλές μονάδες αρνούνταν να προχωρήσουν κατά τη διάρκεια μάχης.¹⁶

Το αίσθημα κατά του πολέμου, που ξεκίνησε από τα πανεπιστήμια των Η.Π.Α και εξαπλώθηκε στους καλλιτεχνικούς κύκλους και στην ευρύτερη νεολαία της εποχής, έφτασε μέχρι την Ευρώπη και συνεπήρε τη νεολαία της. Βέβαια, είναι σημαντικό να τονίσουμε, πως η χρονολογική εξέλιξη του κινήματος αμφισβήτησης, οι διαστάσεις του, η μορφή του, ο βαθμός πολιτικοποίησης και η βαρύτητα των επιπτώσεων του διαφέρουν από χώρα σε χώρα.

Στην ευρωπαϊκή ήπειρο ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα θεωρείται ο Μάης του

14 Leffler, M., P., Westard, O., A., *The Cambridge History of Cold War*, v. 2, Cambridge University, Press: 2010, p 493

15 Κατσάπης, Κ., ό.π. σελ 276 - 282

16 Leffler, M., P., Westard, O., A., ό. π. , p. 14

1968 στη Γαλλία.¹⁷ Τα γεγονότα του Μάη δεν είχαν προβλεφθεί στη Γαλλία, αλλά και πουθενά αλλού. Οι φοιτητές αποτέλεσαν το ευαίσθητο βαρόμετρο των τάσεων της γαλλικής κοινωνίας. Το κύμα των φοιτητικών διαδηλώσεων και καταλήψεων που προηγήθηκαν των γεγονότων του Μάη ήταν κάτι σαν τον κεραυνό που προηγείται της καταιγίδας. Στους μήνες πριν από τον Μάη υπήρξε έντονη ζύμωση στους φοιτητές που αποκρυσταλλώθηκε με μια σειρά διαδηλώσεων και καταλήψεων. Οι Γάλλοι εργάτες ενώθηκαν με τους φοιτητές και ξέσπασε πολιτική κρίση. Αν και η διάρκεια, αυτής της επαναστατικής κατάστασης, ήταν μικρή, έδωσε την ώθηση για την εισαγωγή φιλελευθέρων ιδεών στο καθεστώς.

Οι φοιτητικές διαμαρτυρίες στη Γερμανία, στη Βρετανία ή στο Μεξικό, οι συμμαχίες εργατών-σπουδαστών του «Θερμού Φθινοπώρου» στην Ιταλία, οι κινητοποιήσεις υπέρ της δημοκρατίας σε διάφορα σημεία, από τη φρανκική Μαδρίτη μέχρι την κομμουνιστική Πράγα, η ανάπτυξη του κριτικού καθολικισμού από τη Λατινική Αμερική μέχρι τη Ρώμη, τα πρώτα σημάδια των κινημάτων για την ισότητα των δύο φύλων και την προστασία του περιβάλλοντος, που έμελλε να επιδράσουν καταλυτικά στις πολιτικές που εφαρμόστηκαν κατά τη δεκαετία του '70.¹⁸ Όλα αυτά τα φαινόμενα –και πολύ περισσότερα– έδειχναν ότι επωάζονταν βαθιές αλλαγές.

Την εποχή αυτή, στις αναπτυγμένες κυρίως χώρες, η νεολαία αντιμετωπίζεται όλο και πιο συχνά σαν μια ξεχωριστή κοινωνική ομάδα, με δικά της χαρακτηριστικά. Αυτό συμβαίνει για πολλούς λόγους: σε αρκετές χώρες οι νέοι δουλεύουν και μπορούν πια να καταναλώνουν. Επίσης, ακόμη και όταν δεν ψηφίζουν, παρακολουθούν τα πολιτικά πράγματα. Παράλληλα, η εκπαίδευση εξαπλώνεται όσο ποτέ άλλοτε. Καθώς τα σχολεία γίνονται μικτά και όλο και πιο πολλοί νέοι πηγαίνουν στο πανεπιστήμιο, πολλαπλασιάζονται οι επαφές ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια. Το νεανικό ντύσιμο και η ροκ μουσική γίνονται η νέα παγκόσμια γλώσσα με την οποία επικοινωνούν οι νέοι μεταξύ τους. Έτσι αναπτύσσεται ένας διεθνής τρόπος ζωής των νέων, στον οποίο οι ΗΠΑ κατέχουν ηγεμονική θέση.

Έτσι, στις ΗΠΑ και στη δυτική Ευρώπη εμφανίζονται στις δεκαετίες του 1960 και του 1970 διαφορετικά κινήματα: το διεθνές ειρηνιστικό κίνημα ενάντια στους πυρηνικούς

17 Για τα γεγονότα του Μάη βλέπε: Vienet, R., *Μάης 1968 : λυσσασμένοι και σιτουασιονιστές στο κίνημα των καταλήψεων*, μετάφραση Μαρία Ζάκκα, Αθήνα: Διεθνής Βιβλιοθήκη, 1978

18 Χατζηπαρασκευαΐδης, Α., *Από το περιβαλλοντικό κίνημα στην περιβαλλοντική εκπαίδευση*, 4ο Συνέδριο ΠΕΕΚΠΕ, Ναύπλιο 2008

εξοπλισμούς και στους περιφερειακούς πολέμους. Το κίνημα των μαύρων στις ΗΠΑ για ίσα δικαιώματα. Τα κινήματα της νεολαίας, που αμφισβητούν το μοντέλο ζωής της προηγούμενης γενιάς που βασιζόταν στην όλο και μεγαλύτερη κατανάλωση και ζητούν αλλαγές στην εκπαίδευση, στην εργασία και στην προσωπική ζωή. Το κίνημα για την απελευθέρωση των γυναικών, με το οποίο πολλές γυναίκες διεκδικούν από τη δεκαετία του 1970 να έχουν περισσότερο έλεγχο στη ζωή και στο σώμα τους και καταγγέλλουν την ανδρική καταπίεση.

Εστιάζοντας στη δεκαετία του '60, η οποία βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός μας, διαπιστώνουμε ότι σε παγκόσμια κλίμακα βρίσκονται σε εξέλιξη βαθιές, δραματικές αλλαγές – ίσως και επαναστατικές. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, τα αντιπολεμικά κινήματα και οι κινήσεις υπέρ των ατομικών ελευθεριών στην Αμερική, η εξέγερση του Μάη του '68 στη Γαλλία, οι φοιτητικές διαμαρτυρίες στη Γερμανία, στη Βρετανία ή στο Μεξικό, οι συμμαχίες εργατών-σπουδαστών του «Θερμού Φθινοπώρου» στην Ιταλία, οι κινητοποιήσεις υπέρ της δημοκρατίας σε διάφορα σημεία, από τη φρανκική Μαδρίτη μέχρι την κομμουνιστική Πράγα, η ανάπτυξη του κριτικού καθολικισμού από τη Λατινική Αμερική μέχρι τη Ρώμη, τα πρώτα σημάδια των κινημάτων για την ισότητα των δύο φύλων και την προστασία του περιβάλλοντος, που έμελλε να επιδράσουν καταλυτικά στις πολιτικές που εφαρμόστηκαν κατά τη δεκαετία του '70, όλα αυτά τα φαινόμενα –και πολύ περισσότερα– έδειχναν ότι επωάζονταν βαθιές αλλαγές.

Τι εννοούμε όμως λέγοντας «κοινωνικό κίνημα»; Σύμφωνα με τον ορισμό του συγγραφέα, Charles Tilly, μιλάμε για μορφές συντονισμένης συλλογικής δράσης για έναν σκοπό, υπέρ κάποιου πράγματος -αύξηση μισθού, ψήφιση ενός νόμου, κ.λ.π.- κι εναντίον ενός προσδιορισμένου αντιπάλου - εργοδοσίας, δημόσιας διοίκησης, πολιτικής εξουσίας.¹⁹ Έτσι ορισμένα κοινωνικά κινήματα μπορούν να χρησιμοποιούν τα κοινωνικά θεσμοθετημένα δημόσια πεδία δικαστήρια, εκλογές, Κοινοβούλιο, δημοτικά συμβούλια. Πέραν αυτών όμως, μέσ' από μια ευρεία κλίμακα ενεργειών διαμαρτυρίας, όπως απεργίες, διαδηλώσεις,μποϊκοτάζ, εκστρατείες για την κοινή γνώμη, δημιουργούν κι ένα ειδικό δημόσιο πεδίο: το πεδίο των κοινωνικών συγκρούσεων.²⁰ Οι συλλογικότητες που τα συγκροτούν χαρακτηρίζονται από κάποιου είδους αδυναμία μέσα στο πλέγμα των

19 Tilly, Charles, *Κοινωνικά Κινήματα, 1768-2004*, Αθήνα: Σαββάλας 2007, σελ 56, 57

20 Στο ίδιο σελ 71

υπαρχόντων θεσμών, την οποία αδυναμία επιδιώκουν να αντιρροπήσουν μέσ' από την κινητοποίηση και την οργάνωση που τους παρέχει ενισχυμένη πρόσβαση και επιρροή στη δημόσια σφαίρα. Ο υψηλός βαθμός οργάνωσης (αυξημένη συγκεντρωτικότητα) φαίνεται ότι αποβαίνει κατά κανόνα πιο αποτελεσματικός, ωστόσο εγκυμονεί έναν διπλό κίνδυνο: το ενδεχόμενο θεσμοποίησης του κινήματος (ενσωμάτωσής του στο σύστημα μέσω της μετατροπής του σε ομάδα πίεσης) ή το ενδεχόμενο εμπορευματοποίησής του (μετατροπής του σε μια οργάνωση η οποία απλώς παρέχει υπηρεσίες), τα οποία οδηγούν σε άρση της κινηματικής μορφής.²¹

Η συγκεκριμένη θεωρητική ανασύσταση των κοινωνικών κινήματων μοιάζει εκ πρώτης όψεως εξαιρετικά περιεκτική και πιστή στο αντικείμενό της - πολλώ μάλλον στο μέτρο που επεκτείνεται για να συμπεριλάβει τις αλλαγές ύφους και στοχοθεσίας των λεγόμενων Νέων Κοινωνικών Κινήματων από τη δεκαετία του 1960 και μετά, σε σχέση με τα οποία. Ο Tilly, σημειώνει: “Τα κλασικά κοινωνικά κινήματα σκόπευαν πρώτα απ' όλα στην αναδιανομή του πλούτου, στην πρόσβαση στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Τα Νέα Κοινωνικά Κινήματα δίνουν έμφαση στην αντίσταση στον κοινωνικό έλεγχο, στην αυτονομία. Τα αιτήματά τους, πιο ποιοτικά, είναι συνήθως αδιαπραγμάτευτα: το αίτημα για κλείσιμο των πυρηνικών εργοστασίων ή για την κατάργηση νόμων ενάντια στους ομοφυλόφιλους, προσφέρονται λιγότερο για συμβιβασμό απ' ό,τι μισθολογικά αιτήματα, λόγου χάριν”.

Οι διεκδικήσεις αυτές φέρουν μια διάσταση έντονης εκφραστικότητας, συνιστούν δήλωση τρόπων ζωής ή ταυτοτήτων.²² Πάνω απ' όλα, ο τρόπος που διεξέρχεται το αντικείμενό του καθοδηγείται, πέραν της επιστημονικής, από μία ομολογημένα πολιτική πρόθεση: να διαλύσει την καχυποψία που δημιουργείται συχνά απέναντι στα κινήματα, ιδίως απ' όσους ταυτίζουν υπόρρητα το δημοκρατικό μοντέλο με την εκλογική διαδικασία και μόνο, απεμπολώντας το δικαίωμα περαιτέρω εμπλοκής των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, που θεωρείται ότι διασφαλίζεται δι' αντιπροσώπων να δείξει ότι όχι μόνο δεν συνιστούν «κοινωνική παθολογία», αλλ' απεναντίας αποτελούν μια έμπρακτη κριτική της «δημοκρατίας των δημοσκοπήσεων» και των «ειδικών», έμπρακτη κριτική στην εμπορευματοποίηση της πολιτικής και στο μονοπώλιο της δημοσιότητας από τα Μαζικά

21 Στο ίδιο σελ 87-92

22 Στο ίδιο 164

Μέσα, που διευρύνει τη δημόσια σφαίρα και αρθρώνει τις «νέες προσδοκίες όσο και τις απογοητεύσεις που προκαλεί το δημοκρατικό μοντέλο, όπως αυτό έχει πάρει σάρκα και οστά».²³

Σήμερα, η μελέτη των κοινωνικών κινήματων έχει εδραιωθεί, με ειδικευμένα περιοδικά, συλλογές βιβλίων και επαγγελματικές ενώσεις. Μπορεί η έξαρση και η αισιοδοξία της θορυβώδους δεκαετίας του '60 να έχουν από πολλούς υποχωρήσει, όμως τα πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα των τελευταίων σαράντα ετών κατά κανέναν τρόπο δεν έκαναν την ανάλυση των καταβολών του κοινωνικού ακτιβισμού λιγότερο αναγκαία ή επείγουσα. Εξάλλου, κοινωνικά κινήματα, δράσεις διαμαρτυρίας, και, γενικότερα, πολιτικές οργανώσεις ανεξάρτητες από πολιτικά κόμματα και συνδικάτα εξελίχθηκαν σε πάγια συνιστώσα των δυτικών δημοκρατιών. Δεν είναι πλέον δυνατό να περιγράψει κανείς τις πολιτικές διαμαρτυρίες, την αυθόρμητη συμμετοχή των πολιτών σε αυτές και τις συμβολικές προκλήσεις που συνεπάγονται ως «μη συμβατικές».

1.3 Η γέννηση του παγκοσμίου κινήματος ειρήνης. Το πρώτο Συνέδριο για την παγκόσμια Ειρήνη.

Στις 6 Αυγούστου του 1948 –3 χρόνια μετά την καταστροφή της Χιροσίμα από την πρώτη ατομική βόμβα των ΗΠΑ– συνήλθε, στο ισοπεδωμένο από τους ναζί, Βρότσλαβ, της Πολωνίας, το πρώτο Παγκόσμιο Συνέδριο των φιλοσοβιετικών διανοουμένων για την ειρήνη. Στο ιστορικό αυτό συνέδριο συμμετείχε και Ελληνική αντιπροσωπεία αποτελούμενη από τον Πέτρο Κόκαλη, την Έλλη Αλεξίου και άλλους Έλληνες διανοούμενους και αγωνιστές της εθνικής αντίστασης.²⁴ Το Συνέδριο έκανε έκκληση για οργάνωση του αγώνα για την Ειρήνη σε ολόκληρο τον κόσμο. Στις 20 Απρίλη 1949 συνήλθε ταυτόχρονα στο Παρίσι και στην Πράγα -ο ψυχρός πόλεμος που είχε ήδη αρχίσει δεν επέτρεψε σ' όλους τους αντιπροσώπους να συγκεντρωθούν σε μια πόλη- το πρώτο Παγκόσμιο Συνέδριο των δυνάμεων της ειρήνης.²⁵

Κηρύσσοντας την έναρξη του Συνεδρίου ο Γάλλος Νομπελίστας φυσικός

23 Στο ίδιο σελ. 256

24 Τριγάζης, Π., *Ο Λαμπράκης και το Κίνημα Ειρήνης*, Αθήνα: Ταξιδευτής, 2013, σελ 64

25 Στο ίδιο σελ. 64

Φρεντερίκ Ζολιό-Κιουρί (Frederic Joliot - Curie) είχε τονίσει πως “κανένα έθνος ξεχωριστά, αλλά όλα τα έθνη μαζί θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν μια μόνιμη ειρήνη για όλο τον κόσμο”. Από το Συνέδριο αυτό αποφασίστηκε η δημιουργία του Παγκοσμίου Συμβουλίου Ειρήνης, που συγκροτήθηκε ένα χρόνο αργότερα στη Βαρσοβία με Πρόεδρο τον Ζολιό-Κιουρί. Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ειρήνης δεν αριθμούσε πάνω από 22ο μέλη στην αρχή.²⁶ Η υποστήριξη και η συμμετοχή σε αυτό διάσημων προσωπικοτήτων συνέβαλλε, ώστε ο αριθμός των μελών να αυξηθεί σε μικρό χρονικό διάστημα. Παράλληλα, δημιουργήθηκαν νέες οργανώσεις που συνέβαλλαν στη δυναμική του ΠΣΕ.²⁷ Το ΠΣΕ συντόνιζε, και συντονίζει ακόμα και σήμερα, σε παγκόσμια κλίμακα το κίνημα ειρήνης. Συνερχόταν κάθε χρόνο μια φορά, αλλά σε περίπτωση ανάγκης και περισσότερες φορές. Είχε 50μελές γραφείο το οποίο συνερχόταν κάθε 3 μήνες, με έδρα την Βιέννη.

Η πρώτη παγκόσμια εκστρατεία για τον αφοπλισμό, που οργάνωσε το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ειρήνης στις 15 Μαρτίου 1950, ήταν η συγκέντρωση υπογραφών κάτω από την “Εκκκληση της Στοκχόλμης”. Η έκκληση αυτή ζητούσε την κατάργηση και την απαγόρευση των ατομικών όπλων, αποτελεσματικό διεθνή έλεγχο μέσω ενός συλλογικού οργάνου, εξίσωση των κυβερνήσεων που χρησιμοποιούσαν ατομικά όπλα ενάντια σε άλλες με εγκληματίες πολέμου.²⁸ Στην “Εκκκληση της Στοκχόλμης” είχε διατυπωθεί ότι τα πυρηνικά όπλα είναι πρώτ' απ' όλα όπλα επίθεσης και μαζικής εξόντωσης ανθρώπων. Η κυβέρνηση που θα τα χρησιμοποιήσει πρώτη, θα πρέπει να χαρακτηριστεί εγκληματική. Πρώτος την υπέγραψε ο συντάκτης της, Ζολιό-Κιουρί. Η καμπάνια για τη συγκέντρωση των υπογραφών κάτω από την “Εκκκληση της Στοκχόλμης” συνένωσε τους πολίτες διαφόρων χωρών ανεξάρτητα από την εθνικότητα, τις πολιτικές και τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις και έφτασε τις 500 εκατομμύρια υπογραφές.

Η ειρηνική πρωτοβουλία κατά των ατομικών όπλων υποστηρίχτηκε από πολλούς ανθρώπους, σε όλες της γωνιές του κόσμου. Ανάμεσά τους ήταν γνωστοί σε όλον τον κόσμο άνθρωποι, όπως είναι ο Ιλία Ερενμπούργκ, ο Yves Montand (Ιβ Μοντάν), ο Pablo Picasso (Πάμπλο Πικάσο) και πολλοί άλλοι. Μόνο στη Σοβιετική Ένωση είχαν συγκεντρωθεί πάνω από 115 εκατ. υπογραφές, δηλαδή όλοι οι ενήλικοι κάτοικοι της χώρας υποστήριξαν την “Εκκκληση της Στοκχόλμης”. Ύστερα από 25 χρόνια η δεύτερη “Εκκκληση της Στοκχόλμης”

26 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, κουτί 264, Εισήγησις, σελ 6

27 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, κουτί 264, Εισήγησις, σελ 7

28 Τριγάζης, Π., ό. π. σελ 65

για τον τερματισμό των εξοπλισμών υπογράφηκε από 700 εκατ. ανθρώπους σε 100 και πάνω χώρες του κόσμου.

Η χρονιά του 1955 θεωρήθηκε ιδιαίτερα σημαντική, καθώς η υπόθεση της Ειρήνης πήρε νέες διαστάσεις. Το Κίνημα των Αδεσμεύτων Χωρών, προερχόμενο από τη Συνδιάσκεψη της Μπαντούγκ της Ινδονησίας, απέστειλε ένα ακόμη ηχηρό μήνυμα κατά του πολέμου και των εξοπλισμών. Ύστερα από πρωτοβουλία του πρωθυπουργού της Ινδίας Νεχρού και των Προέδρων Σοεκάρνο της Ινδονησίας, Νάσερ της Αιγύπτου και Τίτο της Γιουγκοσλαβίας γεννήθηκε η νέα κίνηση υπέρ της Ειρήνης.²⁹ Τα κριτήρια, για την ένταξη μιας χώρας στο Κίνημα, καθορίστηκαν από τη Συνδιάσκεψη κορυφής στο Βελιγράδι τον Σεπτέμβριο του 1961 και από τη προπαρασκευαστική συνάντηση στο Κάιρο, τον Ιούνιο 1961. Τα κριτήρια ήταν τα εξής: εξωτερική πολιτική ανεξάρτητη και βασισμένη στην ειρηνική συνύπαρξη, υποστήριξη των κινημάτων εθνικής απελευθέρωσης, αποχή από στρατιωτικούς συνασπισμούς και περιφερειακές συμμαχίες, απαγόρευση εγκατάστασης ξένων στρατιωτικών βάσεων στο έδαφος της υπό ένταξης χώρας. Από τις πρώτες χώρες που εντάχθηκαν ήταν η Κύπρος υπό την προτροπή του Μακαρίου. Με το τέλος τη αποικιοκρατίας τα μέλη των Αδεσμεύτων πολλαπλασιάστηκαν.

29 Τριγάζης, Π., ό. π. σελ 66

Κεφάλαιο 2

2.1 Το ιστορικό πλαίσιο στο εσωτερικό

Η Ελλάδα μετά τον τερματισμό του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου πέρα από τις καταστροφές, τα θύματα του πολέμου, την πολιτική αστάθεια είχε να αντιμετωπίσει και την πληγή του εμφυλίου πολέμου, ο οποίος είχε πολλαπλασιάσει τα θύματα και είχε εντείνει την πολιτική αστάθεια. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο το αίτημα της Ειρήνης παίρνει ένα πολυδιάστατο περιεχόμενο. Οι διεθνείς εξελίξεις, ο Ψυχρός πόλεμος και η απειλή των πυρηνικών όπλων συνδέονται και μπλέκονται με τις τοπικές εξελίξεις και τις εσωτερικές αναταραχές.

Τις πρώτες ημέρες της δεκαετίας του 1950 στην Ελλάδα υπήρχαν 2.289 αγωνιστές καταδικασμένοι σε θάνατο, 16.783 καταδικασμένοι σε ισόβια κάθειρξη και 15.000 εκτοπισμένοι.¹ Η ανάγκη για ειρήνευση στο εσωτερικό της χώρας αρχικά, και η διευθέτηση των πολιτικών ζητημάτων ήταν επιβλητική. Γι' αυτό και τη δεκαετία του '50 εντοπίζουμε τις πρώτες σοβαρές και οργανωμένες κινήσεις με σκοπό την αντιμετώπιση της κατάστασης, με έκδηλη τη δυσαρέσκεια και την αποστροφή απέναντί της. Τον Αύγουστο του 1951 η ίδρυση της “Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς” αναζωπύρωσε την ελπίδα για Ειρήνη, Δημοκρατία, Αμνηστία, όπως λέει και το έμβλημά της.² Τον ίδιο χρόνο η εφημερίδα της “Ενιαίας Δημοκρατικής Νεολαίας Ελλάδας” ΕΔΝΕ, “Φρουροί της Ειρήνης”, αποτυπώνει από τον τίτλο της κιόλας, την αξία που θεωρεί πρώτιστης σημασίας. Η ΕΔΝΕ προωθεί την ανάπτυξη του κινήματος Ειρήνης, τον τρόπο θα τον δούμε παρακάτω.³

Το αμέσως επόμενο διάστημα γίνονται γνωστές οι συλλήψεις μελών του “Δημοκρατικού Φιλειρηνικού Μετώπου Νέων”. Στις 5 Μάρτη 1951 εκτελείται στη Θεσσαλονίκη ο ένας εκ των συλληφθέντων, Νίκος Νικηφορίδης, 22 χρονών τότε. Καταδικάστηκε σε θάνατο από έκτακτο στρατοδικείο με βασική κατηγορία ότι διακινούσε την “έκκληση της Στοκχόλμης”. Η συγκέντρωση υπογραφών κάτω από την “Εκκληση της

1 Τριγάζης, Π., ό. π. σελ 67

2 Στεφάνου, Στέφανος, *Ένας από τους πολλούς της ελληνική Αριστεράς. 1941-1971*, Αθήνα: Θεμέλιο 2013, σελ 327-330

3 Τριγάζης, Π., ό. π. σελ 67

Στοκχόλμης” αποτελεί την πρώτη ουσιαστικά παγκόσμια εκστρατεία που οργάνωσε το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ειρήνης (ΠΣΕ), στην οποία συμμετείχε και το ελληνικό κίνημα ειρήνης, όταν ακόμα ήταν στα σπάργανά του. Η Έκκληση στόχευε στην απόλυτη απαγόρευση του ατομικού όπλου.

Το κείμενο της “Έκκλησης της Στοκχόλμης” διακινούνταν ελεύθερα σε όλη την Ευρώπη και οι υπογραφές που συγκεντρώθηκαν ήταν επίσης νόμιμες. Στη χώρα μας έγινε η διαφορά και το έγγραφο κηρύχθηκε παράνομο. Παράνομες και χωρίς καμία ισχύ ήταν, με βάση τους ιθύνοντες, και οι υπογραφές υπέρ της Έκκλησης. Ακόμα και μια απλή συζήτηση με αυτόν που διακινούσε την Έκκληση ήταν πράξη αξιόποινη. Ο διακινητής στην προκειμένη περίπτωση ο Νίκος Νικηφορίδης είχε το ψυχικό απόθεμα και το περίσσιο θάρρος να προβεί σε αυτή την πράξη και μάλιστα να ηγηθεί αυτής.⁴

“Ζήτω η Ειρήνη! Ζήτω η πανανθρώπινη λευτεριά!” ήταν τα τελευταία λόγια του Νικηφορίδη, λίγο πριν την εκτέλεσή του.⁵

Ένα από τα πιο σημαντικά στοιχεία, που αποτέλεσαν καταλύτη για το ελληνικό Κίνημα Ειρήνης και την εξέλιξη του, ήταν το συνταγματικό καθεστώς της χώρας, με τη σκληρή νομοθεσία απέναντι στην Αριστερά και τους υποστηρικτές της.⁶ Πράγμα που εμπόδιζε και καθιστούσε δυσχερές την ανάπτυξη και την διεύρυνση του κινήματος.

2.2 *Ενιαία Δημοκρατική Νεολαία Ελλάδος*

Η Ενιαία Δημοκρατική Νεολαία Ελλάδος ιδρύθηκε τον Αύγουστο του 1951 με τη συγχώνευση των νεολαιίστικων οργανώσεων των κομμάτων που συγκρότησαν την ΕΔΑ. Στην ίδρυση της ΕΔΝΕ συμμετείχαν οι κομμουνιστές νεολαίοι μέλη της παράνομης ΕΠΟΝ και της Νεολαίας του Δημοκρατικού Συναγερμού και οι μικρές οργανώσεις Δημοκρατική Αριστερή Νεολαία (ΔΑΝ) της Ένωσης Δημοκρατικών Αριστερών, Σοσιαλιστική Νεολαία Ελλάδας του Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδας, Φιλελεύθερη Αριστερή Νεολαία (ΦΑΝ) του Κόμματος Αριστερών Φιλελευθέρων και Ριζοσπαστική Αριστερή Νεολαία (ΡΑΝ) του

4 Τρίκκας, Τ., *ΕΔΑ 1951-1967. Το νέο πρόσωπο της Αριστεράς*, τόμος Β', Αθήνα: Θεμέλιο, 2009, σελ 264

5 Τριγιάζης, Π., ό. π. σελ 69

6 Σχετικά με τα ψηφίσματα, πότε υιοθετήθηκαν και πότε μπήκαν σε ισχύ βλέπε: Καλτσώνης, Δημήτρης, *Ελληνική Συνταγματική Ιστορία 1941-2001*, τόμος 2, Αθήνα: Ξιφάρας 2009

Δημοκρατικού Ριζοσπαστικού Κόμματος, στις οποίες συμμετείχαν και μέλη του παράνομου ΚΚΕ.⁶ Μικρή αυτή η ομάδα του παράνομου ΚΚΕ, αποτελούνταν από νεολαίους της ΕΠΟΝ, οι οποίοι είχαν καταφέρει να αποφύγουν τη σύλληψη κατά την περίοδο του Εμφυλίου.⁷ Η σύνδεση με την ΕΠΟΝ αποτέλεσε ένα δρόμο, ώστε οι πολιτικές παραδόσεις του νεανικού κινήματος, ιδίως της Κατοχής, να συνδεθούν με το μετεμφυλιακό νεανικό κίνημα, όπως αυτές της οργανωτικής εμπειρίας και των πολιτιστικών μορφωμάτων.⁸ Την πολιτική της ΕΔΝΕ εξέφραζε η εφημερίδα "Φρουροί της Ειρήνης". Πρώτος γραμματέας ήταν ο Χρήστος Τεγόπουλος και μετά τη σύλληψή του, ο Πότης Παρασκευόπουλος και πρόεδρος ο Γιάννης Ιμβριώτης. Ανάμεσα στα βασικά στελέχη της ήταν οι Αντώνης Μπριλλάκης, Γιάννης Φιλίνης, Παναγιώτης Κατερίνης κ.ά.

Η λειτουργία της ΕΔΝΕ απαγορεύτηκε τον Σεπτέμβριο 1952 με την κατηγορία πως αποτελούσε όργανο του ΚΚΕ και προμετωπίδα της παράνομης ΕΠΟΝ. Για την αποτροπή του κινδύνου νέας διάλυσης μετέπειτα, οι πυρήνες των Νέων της ΕΔΑ λειτουργούσαν χωρίς να εμφανίζονται ως αυτόνομη οργάνωση μέχρι το 1960 οπότε ιδρύθηκε η Νεολαία ΕΔΑ. Παράλληλα και μέχρι το 1958, συνέχισε να λειτουργεί στην παρανομία η ΕΠΟΝ, συγκροτημένη σε μικρές ομάδες επίλεκτων στελεχών του επίσης παράνομου ΚΚΕ.

Η ΕΔΝΕ υπήρξε βασικός συντελεστής στη διαδικασία ανασυγκρότησης του νεανικού κινήματος.⁹ Δρούσε μέσα στα πλαίσια της νομιμότητας σε αντίθεση με άλλες αριστερές οργανώσεις, που δρούσαν υπόγεια. Σημαντικό είναι να αναφέρουμε πως η ΕΔΝΕ ήταν μια οργάνωση η οποία δέχθηκε στους κόλπους της μεγάλο αριθμό ατόμων ενταγμένων αρχικά στις παράνομες αριστερές οργανώσεις, συγκροτημένες μετά το πέρας του εμφυλίου. Η δημιουργία τους γινόταν μετά από εντολή των ανωτέρων. Η εντολή αυτή ήταν απόρροια της συνειδητοποίησης πως η Ασφάλεια είχε αρχίσει να παρακολουθεί τις παράνομες οργανώσεις, μετά από καταγγελίες για την ύπαρξή τους.¹² Με αυτό τον τρόπο οι παράνομες οργανώσεις έμεναν να καθοδηγούν και το βάρος δινόταν στις νόμιμες ή ημινόμιμες

6 Αλεξιάτος, Γιώργος, *Ιστορικό λεξικό του Ελληνικού Εργατικού Κινήματος, Γειτονίες του κόσμου*, Αθήνα 2008, σελ 156-157

7 Λυμπεράτος, Μ., *Νεανικοί Αγώνες στις απαρχές της Μετεμφυλιακής περιόδου, 1950-1953 στο Η ελληνική νεολαία στον 20ό αιώνα. Πολιτικές διαδρομές, κοινωνικές και πολιτιστικές εκφράσεις*, Αθήνα; Θεμέλιο 2010, σελ 90

8 Λυμπεράτος, Μ., ό. π. σελ 90

9 Λυμπεράτος, Μ., ό. π. σελ 90

12 Κασιμάτης, Σ., *Οι παράνομοι: άνθρωποι και ντοκουμέντα*, Αθήνα: Φιλίστωρ 1997, σελ 187

δυνάμεις.¹³

Η ΕΔΝΕ απευθυνόταν στη νεολαία και εξέφραζε τα ιδανικά της Ειρήνης, της Δημοκρατίας, της Μόρφωσης και της αγάπης για την Πατρίδα. Αγωνίστηκε “για τη Γενική Αμνηστία, την Ειρήνη, τη Συμφιλίωση και την κατάργηση της θανατικής ποινής, παρ' όλο που αντιμετωπίζει την πιο λυσσαλέα τρομοκρατική επίθεση από μέρους των εμπρηστών της Ειρήνης και της γαλήνης της χώρας μας”.¹⁴ Στους κύκλους της δεν συγκαταλέγονταν μόνο αριστεροί νεολαίοι, αλλά και νεολαίοι άλλων πολιτικών ιδεολογιών. Ήταν, δηλαδή, μια οργάνωση η οποία ναι μεν είχε μια αριστερή – κομμουνιστική βάση, αλλά αυτό δεν αποτέλεσε εμπόδιο, ώστε να μην συμμετάσχουν και άλλες πολιτικές ομάδες. Κατά αυτόν τον τρόπο προσπάθησε να διεκδικήσει ένα ρόλο ευρύτερα από τα όρια της Αριστεράς.

Η συμμετοχή της ΕΔΝΕ στις Διεθνείς Διασκέψεις της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Δημοκρατικής Νεολαίας, ήταν σημαντική.¹⁵ Η ΠΟΔΝ ενδιαφερόταν για τα δικαιώματα των νέων και την Ειρήνη των λαών. Μέσα από τις ανακοινώσεις της, η ΕΔΝΕ, έκανε λόγο για θέματα και προβλήματα της εποχής, με τα οποία καμία άλλη οργάνωση δεν ασχολιόταν, ούτε καν τα ανέφερε. Η παιδική εργασία, η εκμετάλλευση των ανηλίκων σε δουλειές επίπונες, οι ομαδικές απολύσεις προοδευτικών νέων της εποχής, τα πιστοποιητικά των κοινωνικών φρονημάτων που συνδέονταν άμεσα με την παιδεία, τα υψηλά δίδακτρα, ήταν προβλήματα της εποχής δημοσιοποιούνταν μέσω της ΕΔΝΕ. Επιπλέον, το ζήτημα της υγειονομικής κάλυψης των νέων που έπασχαν από φυματίωση -συνήθης ασθένεια της εποχής- ή ήταν προφυματικοί, ο υποτυπώδης αθλητισμός που δεν αποτελούσε τόπο ψυχαγωγίας και συνάντησης, λόγω της διαφθοράς του, οι ψυχαγωγικές και μορφωτικές νεολαιίστικες εκδηλώσεις που εμποδίζονταν από το κράτος σε αντιδιαστολή των πορνογραφημάτων, των γκακστερικών φιλμ και των τεκέδων που λειτουργούσαν χωρίς παρεμπόδιση και, τέλος, η οικονομική κρίση, η οποία συνδέεται άμεσα και τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς και τη διεθνή απειλή του πολέμου, ήταν πραγματικότητες που θίγονταν μέσα από τις ανακοινώσεις της ΕΔΝΕ.¹⁶

13 Στο ίδιο, σελ 187

14 ΑΣΚΙ, αρχείο Κουσίδου Ντούνιας – Σταυροπούλου Σταύρου, Κοινωνικά και Πολιτικά Κινήματα, ΕΔΝΕ, απόφαση κεντρικού συμβουλίου, 17/7/1952, κ. 1

15 “Οι τελευταίες ομαδικές συλλήψεις πολιτών και η διάλυση της ΕΔΝΕ εξεγείρουν και πάλι την ελληνική και την παγκόσμια κοινή γνώμη”, εφημ. *Αυγή*, 14/9/1952, σελ 6

16 ΑΣΚΙ, αρχείο Κουσίδου Ντούνιας – Σταυροπούλου Σταύρου, Κοινωνικά και Πολιτικά Κινήματα, ΕΔΝΕ, απόφαση κεντρικού συμβουλίου, 17/7/1952, κ. 1

Οι “Φρουροί της Ειρήνης” ήταν η εφημερίδα που εξέδιδε η οργάνωση. Η έκδοσή της ξεκίνησε από τα μέσα του 1951 και κάθε Σάββατο έβγαινε το νέο φύλλο. Όπως μαρτυρεί και ο τίτλος της, σκοπός ήταν να προβάλλει πρωτίστως θέματα, τα οποία σχετίζονταν με το ζήτημα της Ειρήνης εσωτερικής και εξωτερικής. Αυτό δεν σημαίνει πως η θεματολογία περιοριζόταν μόνο στην Ειρήνη. Ο,τιδήποτε συνέβαινε στη χώρα και αφορούσε τους νέους και τα ζητήματα που αναφέραμε και παραπάνω, θα συγκαταλέγονταν στην αρθρογραφία. Η ΕΔΝΕ θεωρούσε την Ειρήνη ως “το πιο σοβαρό πρόβλημα που αντιμετώπιζε η ανθρωπότητα, την αφετηρία για κάθε ξεκίνημα, το κριτήριο για κάθε τοποθέτηση, χωρίς τη λύση του οποίου, ήταν αδύνατη και η απλή ακόμα αντιμετώπιση των “μερικωτέρων προβλημάτων”.¹⁷

Στο πρώτο τους φύλλο, οι “Φρουροί της Ειρήνης” καλούν τον Ελληνικό λαό να υποστηρίξει κάθε κίνηση που στρέφεται υπέρ της Ειρήνης. Η απήχηση ήταν απροσδόκητα μεγάλη και εκατοντάδες γράμματα έφταναν καθημερινά στα γραφεία της Σοφοκλέους 47, θέλοντας να υποστηρίξουν την πρωτοβουλία της εφημερίδας. Εργάτες, φοιτητές, βιοτέχνες συμπράττουν στο μέτωπο υπέρ της Ειρήνης, από το Ηράκλειο της Κρήτης μέχρι τη Βόρεια Ελλάδα.¹⁸ “Θα υπερασπιστούμε την Ειρήνη. Ορκιζόμαστε να μην αφήσουμε ποτέ τον πόλεμο να περάσει” γράφουν στο αμέσως επόμενο φύλλο τους οι “Φρουροί της Ειρήνης”.¹⁹

Παράλληλα, με την ενασχόληση της νεολαίας με το κίνημα υπέρ της Ειρήνης, και ηγετικοί παράγοντες εκδήλωναν σιγά σιγά τη συμπαράστασή τους σε αυτή την προσπάθεια. Ανάμεσα σε αυτούς ο Πατριάρχης Αντιοχείας, ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας και ο Μητροπολίτης Πρεβέζης και Νικοπόλεως, Ναυπακτίας ο Πατριάρχης Γρεβενών, Αιτωλοακαρνανίας και οι Αρχιεπίσκοποι Αμερικής και Αρμενίων.²⁰ Συγκεκριμένα, παρατηρούμε πως σε κάθε τεύχος από τον Οκτώβριο μέχρι και τον Δεκέμβριο του 1951 φιλοξενούνται συνεντεύξεις και δηλώσεις των παραπάνω εκκλησιαστικών προσώπων. Με αφορμή την καμπάνια των Φρουρών της Ειρήνης υπέρ της Ειρήνης, οι πατέρες της εκκλησίας δημοσιοποίησαν τη συμπόρευσή τους με τις αρχές του περιοδικού.

17 “Το πρόβλημα της Ειρήνης”, εφημ. *Φρουροί της Ειρήνης*, αρ. Φυλλ. 8, 21/10/1951, σελ 1

18 “Ο Ελληνικός Λαός απαντά στο γενικό προσκλητήριο”, εφημ. *Φρουροί της Ειρήνης*, αρ. Φυλ. 5, 29/9/1951, σελ 1, 3

19 “Θα υπερασπιστούμε την Ειρήνη. Ορκιζόμαστε να μην αφήσουμε ποτέ τον πόλεμο να περάσει”, εφημ. *Φρουροί της Ειρήνης*, αρ. Φυλλ. 7, 14/10/1951, σελ 1

20 “Νέος Παγκόσμιος Πόλεμος θα σημαίνει την καταστροφή του πολιτισμού μας”, εφημ. *Φρουροί της Ειρήνης*, αρ. Φυλλ. 8, 21/10/1951, σελ 1

“Επαινούμε τις προσπάθειες για την Ειρήνη και δηλώνουμε ότι είναι ζήτημα τιμής για κάθε συνειδητό άνθρωπο να βάλει την υπογραφή του κάτω από την Έκκληση της Ειρήνης, γιατί είναι ιερή και ο σκοπός της είναι σοβαρός και ευγενικός”, δήλωνε ο Πατριάρχης Αρμενίων.²¹ “Η ατομική βόμβα και κάθε μέσο ομαδικής καταστροφής πρέπει να τεθεί εκτός νόμου σε όλα τα κράτη. Μ τον περιορισμό των εξοπλισμών η ανθρωπότητα απερίσκεπτη θα επιδοθεί εις έργα πραγματικού πολιτισμού”, υποστήριζε ο Μητροπολίτης Αιτωλοακαρνανίας.²² Ενώ ο Μητροπολίτης Ναυπακτίας, Χριστόφορος, δήλωσε σε συντάκτη της εφημερίδας πως εάν οι δαπάνες για τους εξοπλισμούς προορίζονταν για την πρόοδο της ανθρωπότητας η ευτυχία των λαών θα ήταν εξασφαλισμένη. Καθήκον προς τον εαυτό του, τον πλησίον του και προς τον Θεό η υποστήριξη της Ειρήνης.

Στο μικρό χρονικό διάστημα που εκδιδόταν η εφημερίδα, παρατηρούμε πως υπήρχε εκτενής αρθρογραφία και ρεπορτάζ, τα οποία αφορούσαν το ειρηνιστικό κίνημα και πως αυτό εξελισσόταν στις υπόλοιπες χώρες του κόσμου όπως η Γερμανία, η Κίνα, η ΕΣΣΔ, η Αγγλία. Ακόμα, το θέμα της ανεξαρτησίας και απο – αποικιοποίησης χωρών όπως η Αίγυπτος, η Κύπρος, η Κορέα και άλλες σε αντίστοιχη κατάσταση, μονοπωλούσε τις στήλες των “Φρουρών της Ειρήνης”.

Στην εκπονή του 1951 οι συντάκτες της εφημερίδας προσπάθησαν, στο τεύχος του Δεκεμβρίου, να κάνουν έναν απολογισμό της καμπάνιας για την Ειρήνη, που όλους τους προηγούμενους μήνες προωθούν. Μέσα από αυτό το τεύχος πληροφορούμαστε πως 15.000 αναγνώστες επικοινωνήσαν με την εφημερίδα και εξέφρασαν την υποστήριξή τους. Ανάμεσα σε αυτούς και πρυτανικές αρχές Πανεπιστημίων της χώρας.²³

Η ΕΔΝΕ φαίνεται να στοχοποιήθηκε, από την κυβέρνηση της Δεξιάς, από τη στιγμή που συγκροτήθηκε η ΕΔΑ. Αυτό συνέβη καθώς η ΕΔΑ ήταν “ο γνήσιος εκφραστής του λαϊκού πόθου για την Ειρήνευση, Ανεξαρτησία, Δημοκρατία και την Ομαλότητα”, γεγονός που ενοχλούσε τους “ντόπιους και ξένους παράγοντες”.²⁴ Επιπλέον, η δύναμη και η επιρροή της ΕΔΝΕ στη νέα γενιά, ήταν πια εμφανής.

Η Επιτροπή Ασφαλείας αποφάσισε την διάλυση της οργάνωσης. Το πρώτο βήμα

21 “Οι αγώνες για την Ειρήνη είναι μια ευγενής και ιερή υπόθεση”, εφημ. *Φρουροί της Ειρήνης*, 28/10/1951, σελ 1

22 4/11/1951, σελ 1

23 “Το κίνημα της Ειρήνης δυναμώνει και επεκτείνεται”, εφημ, *Φρουροί της Ειρήνης*, αρ φυλλ. 18, 30/12/1951, σελ 1

24 “Μπροστά σε προσχεδιασμένη επίθεση της “δημοκρατικής” κυβερνήσεως Πλαστήρα κατά των δημοκρατικών ελευθεριών”, εφημ. *Αυγή*, 14/9/1952, σελ 1

έγινε στις 9 Ιανουαρίου του 1952 με το βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών, σύμφωνα με το οποίο οι “Φρουροί της Ειρήνης” αναγκάζονταν να σταματήσουν τη λειτουργία τους.²⁵ Στις 7 Σεπτεμβρίου του 1952 ομάδα αστυνομικών με επικεφαλής τον αστυνόμο Γαλανόπουλο και τον εισαγγελέα Τσαβούλη εμφανίστηκαν στο γραφείο του βουλευτή της ΕΔΑ Μπριλάκη, γραφείο στο οποίο στεγάζονταν και η ΕΔΝΕ, σφράγισαν το μέρος και διέλυσαν την ΕΔΝΕ με άρση την απόφαση της υπ' αριθμόν 65 απόφασης της Επιτροπής Δημοσίας Ασφαλείας.²⁶ Οι συλλήψεις των μελών της ΕΔΝΕ είχαν ξεκινήσει από το βράδυ της Παρασκευής. Ο κατάλογος των συλληφθέντων περιλάμβανε τον Πότη Παρασκευόπουλο γραμματέα του Κ.Σ. της ΕΔΝΕ, Χρήστο Τεγόπουλο, Λένα Μακρή, Σωκράτη Ποταμιανό, Απόστολο Κούρο, Θεόδωρο Μηχαϊλίδη, Ανδρέα Χατζηγιάννη, Νίκο Γιαννακόπουλο, Ζωζώ Μπουρλιάσκου και τον βουλευτή Γιάννη Φιλίνη.²⁷ Ο αναγκαστικός νόμος 509 ήταν ο νόμος στον οποίο στηρίχθηκε η Κυβέρνηση, ώστε να διαλύσει την οργάνωση.²⁸ Για ακόμη μια φορά, βλέπουμε τον τρόπο με τον οποίο το συνταγματικό καθεστώς του Εμφυλίου επηρέαζε τις δραστηριότητες των ανθρώπων της δεκαετίας του 1950 και παράλληλα την αποκάλυπτη χρήση του από τους κυβερνώντες.

Τις επόμενες μέρες ο βουλευτής της ΕΔΑ Ιωάννης Πασαλίδης δήλωσε τα εξής, σχετικά με την ξαφνική και βίαιη διάλυση της ΕΔΝΕ: “Νομίζω ότι είμαστε μπροστά σε μια επίθεση κατά των δημοκρατικών και λαϊκών ελευθεριών. Χαρακτηριστική της εκδήλωση είναι η διάλυση της ΕΔΝΕ, οι αθρόες συλλήψεις, εκτοπίσεις και επανεκτοπίσεις των τελευταίων ημερών. Η επίθεση αυτή ήταν προσχεδιασμένη από τότε που στην πολιτική κονίστρα εμφανίστηκε η ΕΔΑ σαν αποφασιστικός δημοκρατικός παράγων”.²⁹ Κατά την συνεδρίαση της Βουλής στις 10 Σεπτεμβρίου, τρεις μέρες δηλαδή μετά τις συλλήψεις των μελών της ΕΔΝΕ, η ΕΔΑ μέσω του Πασαλίδη κατήγγειλε τους Υπουργούς Εσωτερικών και Δικαιοσύνης, για την απόφασή τους να διαλύσουν τη δημοκρατική ΕΔΝΕ. Ο Υπουργός εσωτερικών Ρέντης απάντησε πως η απόφαση αυτή ήταν απόρροια των πρακτικών του παράνομου ΚΚΕ, που στέλνει πράκτορές του στην Ελλάδα. Ανέφερε ακόμα, πως η ΕΔΑ

25 Λυμπεράτος, Μ., ό.π. σελ 92

26 “Οι τελευταίες ομαδικές συλλήψεις πολιτών και η διάλυση της ΕΔΝΕ εξεγείρουν και πάλι την ελληνική και την παγκόσμια κοινή γνώμη”, εφημ. *Αυγή*, 14/9/1952, σελ 6

27 Στο ίδιο, σελ 6

28 Λυμπεράτος, Μ., ό. π. σελ 92

29 “Ο δημοκρατικός λαός ας προσέξει και ας αγρυπνεί: Στώμεν καλώς. Μπροστά σε προσχεδιασμένη επίθεση της “δημοκρατικής” κυβερνήσεως Πλαστήρα κατά των δημοκρατικών ελευθεριών” εφημ *Αυγή*, αρ. Φυλλ. 4, 14/9/1952, σελ 1

χρηματοδοτείται από το ΚΚΕ και τα στελέχη της ΕΔΑ καθοδηγούνται από το ΚΚΕ.³⁰

Η ζωή και η δράση αυτής της οργάνωσης μπορεί να ήταν μικρή, αλλά το στίγμα και η γραμμή που κληροδότησε στους επόμενους, ήταν ένας μικρός θησαυρός. Τα μέλη της, αριστερά και μη, έλαβαν το μήνυμα σχετικά με την επιτακτική ανάγκη δράσης υπέρ της Ειρήνης σε διεθνές αλλά και σε εσωτερικό επίπεδο. Η παρακαταθήκη της ΕΔΝΕ ήταν πολλή σημαντική για τη συνέχεια του φιλειρηνικού κινήματος, της διεκδίκησης της δημοκρατίας και της κινητοποίησης των νέων.

2.3 Φιλειρηνικό Μέτωπο Νέων

Στο σημείο αυτό, για να κατανοήσουμε καλύτερα τα δεδομένα της εποχής, μέσα στο πλαίσιο των οποίων το Φιλειρηνικό μέτωπο Νέων δημιουργήθηκε, και τους μηχανισμούς, οι οποίοι το γέννησαν και το στήριξαν μέχρι τη στιγμή της σύλληψης των μελών του, θα κάνουμε μια μικρή αναφορά στις παράνομες οργανώσεις του ΚΚΕ και στον τρόπο δράσης τους.

Η κατάληξη του ελληνικού εμφυλίου πολέμου είναι γνωστή, όπως και η σκληρή πραγματικότητα των εκτάκτων μέτρων, τα οποία εξακολούθησαν και μετά τη λήξη του, να ισχύουν, με στόχο τη συνέχιση της τιμωρίας των κομμουνιστών. Με αυτά τα δεδομένα ξεκίνησε η δεκαετία του 1950 στην Ελλάδα. “Το κατεστημένο έδειχνε σίγουρο έπειτα από τη στρατιωτική του νίκη πως μας είχε εξουδετερώσει και πολιτικά”, γράφει ο Κασσιμάτης στο βιβλίο του *οι Αλύγιστοι*.³¹ Νέοι άνθρωποι σε συνεργασία με παλαιότερους, προσκείμενοι στις απόψεις του ΚΚΕ, έφτιαξαν μικρές, παράνομες οργανώσεις, με έντονη προπαγανδιστική δράση που στόχευαν στην ανασυγκρότηση των κομμουνιστικών δυνάμεων. Πρώτο θετικό αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας ήταν τα ποσοστά που πήραν υποψήφιοι στις βουλευτικές εκλογές του Μαρτίου, οι οποίοι προέρχονταν από τις παράνομες οργανώσεις ή υποστηρίχθηκαν από αυτές και από τις εναπομείνουσες δυνάμεις

30“ Η ΕΠΕΚ την προεκλογική της εκστρατεία εναντίον του δημοκρατικού λαού. Οι αθρόες συλλήψεις και η διάλυση της ΕΔΝΕ. Η καταγγελλθείσα στη βουλή δήλωση της ΕΔΑ”, εφημ. *Αυγή*, αρ. Φυλλ. 4, 14/9/1952, σελ 6

31 Κασσιμάτης, Σ., ό.π. σελ 182

του ΚΚΕ. Η επιτυχία αυτή εστιάστηκε στους δήμους του Πειραιά και της Αθήνας. Η πρώτη ανάσα και η πρώτη ηθική ικανοποίηση ήταν γεγονός. Η αίγλη και το κύρος που πρόσθεσαν στις οργανώσεις και στην αγωνιστική προσπάθεια τα εκλογικά αποτελέσματα, φούντωσαν τη μαζικότητα.

Η δεύτερη επιτυχία ήταν η ένταξη στις παράνομες οργανώσεις των “τρελών” Μακρονησιωτών.³² Των ανθρώπων αυτών που την περίοδο της κατοχής εντάχθηκαν στην ΕΠΙΟΝ, πάλεψαν εναντίον του φασισμού και έπειτα κυνηγημένοι εξορίστηκαν άλλοι για την Ικαρία και άλλοι για τη Μακρόνησο. Το επίθετο “τρελοί” τους ακολουθούσε λόγω της παραμονής τους στη χαράδρα των τρελών της Μακρονήσου. Το “Τρελάδικο” λέγεται πως ήταν αντιπροσωπευτικό παράδειγμα των πρακτικών αναμόρφωσης, που εφαρμόζαν οι μετεμφυλιακές κυβερνήσεις σε βάρος των αριστερών “αντιφρονούντων”. Στο σημείο αυτό της Μακρονήσου μεταφέρονταν όσοι από τους εξόριστους δεν δέχονταν να υπογράψουν δήλωση μετανοίας και από τα πολλά και συχνά χτυπήματα λόγω αυτής της άρνησής τους είχαν υποστεί νευρικές διαταραχές μεγάλου βαθμού.³³ Η βιαιότητα και το μένος με το οποίο χτυπούσαν αυτούς τους ανθρώπους είναι ασύλληπτο και ο ανθρώπινος νους δεν το χωρά. Πολλοί από αυτούς στις αρχές του 1950 αφέθηκαν ελεύθεροι. “Με αυτούς τους αλύγιστους, τα ατρόμητα παλικάρια, και τους άλλους αλύγιστους απολυμένους φτιάξαμε οργανώσεις, μαχητικές ομάδες και δεν υπήρχε καμία επικίνδυνη αποστολή που να μην την εκτελούσαν αν τους το 'λεγε η οργάνωση”.³⁴ Η πολιτική αξία αυτών των ανθρώπων, η εμπειρία και η οξυδέρκεια παρόλα τα βασανιστήρια που πέρασαν, σωματικά και ψυχολογικά, ήταν αναμφισβήτητα δεδομένα.

Η μαζικότητα και η κινητικότητα συνοδεύεται και από την ενημέρωση της Ασφάλειας για τη δράση των οργανώσεων. Παρακολουθήσεις από αστυνομικούς των οργανωμένων μελών και σύντομες καταθέσεις ήταν τα πρώτα βήματα, που έδειχναν πως η παρανομία άρχιζε να είναι έντονα ορατή στην κρατική εξουσία. Αυτό όμως δεν στάθηκε εμπόδιο στο να συνεχίσουν ακλόνητοι τη δράση τους.

Εμβληματική προσωπικότητα η οποία έδρασε και βοήθησε σημαντικά τις νεοσύστατες οργανώσεις του ΚΚΕ, ήταν ο Νίκος Μπελογιάννης. Εδώ δεν θα σταθούμε

32 Κασιμάτης, Σ., ό.π. σελ 183

33 Στο ίδιο σελ 195

34 Στο ίδιο σελ 195

στην ιστορία του και την κατάληξη που είχε, η οποία είναι πολύ γνωστή, θα αναφερθούμε μόνο στη δράση του τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή και το ρόλο του στη δημιουργία του Φιλειρηνικού Μετώπου Νέων. Ο Μπελογιάννης θεωρούσε πως είχε έρθει η στιγμή για σύνδεση των οργανώσεων της Αθήνας με αυτές της περιφέρειας. Οι περιοχές του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης επιλέχθηκαν ως πρώτο βήμα επέκτασης.³⁴

Από τη Θεσσαλονίκη αποφασίστηκε να γίνει η αρχή της προώθησης της Έκκλησης της Στοκχόλμης, μέσω της δημιουργίας της οργάνωσης Φιλειρηνικό Μέτωπο Νέων. Η Θεσσαλονίκη, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, θεωρήθηκε ως γόνιμο μέρος για την ανάπτυξη αριστερής οργάνωσης.

Κάπως έτσι το Φιλειρηνικό Μέτωπο Νέων συγκροτήθηκε το 1950-1951, από τις οργανώσεις νεολαίας των αριστερών κομμάτων, με την υποστήριξη της παράνομης ΕΠΟΝ. Ανάμεσα στα ιδρυτικά στελέχη της ήταν ο επονίτης Νίκος Νικηφορίδης, που καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε τον Μάρτιο 1951, μαζί με άλλους νέους αγωνιστές. Το μεγαλύτερο μέρος του δυναμικού του ΦΜΝ συμμετείχε κατόπιν στην ίδρυση της Ενιαίας Δημοκρατικής Νεολαίας Ελλάδας.

Ο Νίκος Νικηφορίδης γεννήθηκε στον Βύρωνα Αττικής το 1928. Το 1944 εγγράφεται στην ΕΠΟΝ. Την περίοδο του Εμφυλίου Πολέμου, και συγκεκριμένα το 1946, συλλαμβάνεται για πρώτη φορά και κρατείται για αρκετές μέρες στο αστυνομικό τμήμα του Βύρωνα, γινόμενος θύμα τραγικών βασανιστηρίων.³⁵ Τον επόμενο χρόνο, 1947, μαθητής γυμνασίου πια, συλλαμβάνεται και πάλι και καταλήγει εξόριστος στην Ικαρία.³⁶ Στα τέλη του 1948, 20 ετών ήδη, ο Νίκος Νικηφορίδης θα μεταφερθεί από την Ικαρία στη Μακρόνησο. Σε αυτό το μέρος θα γνωρίσει από πρώτο χέρι τί θα πει “εθνικοφροσύνη” και τί μπορεί να συμβεί σε όποιον δεν την ασπάζεται. Προσωπικός του βασανιστής ήταν ο γνωστός από την Δικτατορία των Συνταγματαρχών και μέλος του ΙΔΕΑ, Δημήτρης Ιωαννίδης.³⁷

Αυτή την περίοδο εμφανίστηκαν σε έντονο βαθμό τα προβλήματα υγείας, από τα βασανιστήρια, αλλά και τα ψυχολογικά προβλήματα. Το σώμα του είχε υποστεί πολλά και σε πολύ συχνό χρονικό διάστημα, καθημερινό θα μπορούσαμε να πούμε, τραύματα από τις

34 Κασιμάτης σελ

35 Κουζινόπουλος, Σπύρος, *Η εκτέλεση της Ειρήνης: Υπόθεση Νίκου Νικηφορίδη*, Αθήνα: Καστανιώτη, 1988, σελ 40

36 Κούλογλου, Σ., (επιμ.), *Μαρτυρίες για τον εμφύλιο και την ελληνική Αριστερά*, Αθήνα: Εστία, 2005, σελ 363

37 Κουζινόπουλος, Σ., ό.π. σελ 42

βίαιες πρακτικές των βασανιστών. Ένα πρωί τον βρήκαν χωρίς να μπορεί να προφέρει λέξη και να μην μπορεί να κάνει ούτε ένα βήμα.³⁸ Από τα σφοδρά χτυπήματα, που είχε δεχτεί στο κεφάλι, είχε χάσει για ένα διάστημα το φως του.³⁹ Για το τραύμα αυτό ευθύνεται ο Ιωαννίδης. Αυτό σε συνδυασμό με τις επιληπτικές κρίσεις, που είχαν ξεκινήσει εκείνον τον καιρό, τον εμπόδιζαν να επικοινωνεί με την οικογένειά του και να φροντίζει τον εαυτό του.

Το τέλος του '49 τον βρίσκει στο “Τρελάδικο” της Μακρονήσου. Αρχές του 1950 μεταφέρθηκε στην Αθήνα, ώστε να νοσηλευτεί σε νοσοκομείο της πρωτεύουσας, καθώς από τα βασανιστήρια είχε υποστεί σοβαρούς τραυματισμούς ώστε να κινδυνεύει η ζωή του. Ακόμα και εκείνη τη στιγμή δεν δέχτηκε να υπογράψει δήλωση μετανοίας. Για μικρό χρονικό διάστημα νοσηλεύτηκε και στο ψυχιατρικό ίδρυμα “Δαφνί”. Την περίοδο νοσηλείας του στο Δαφνί χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος του ηλεκτροσόκ, ώστε να επουλωθεί το τραύμα στο κεφάλι του και να μπορέσει να δει ξανά.⁴⁰

Μετά το πέρας της νοσηλείας του συνέχισε τον αγώνα και ανέλαβε τη θέση του γραμματέα της ΕΠΟΝ Παγκρατίου. Ο αγώνας του είχε επικεντρωθεί σε τρεις βασικές αρχές-επιδιώξεις: την κοινωνική δικαιοσύνη, την εθνική ανεξαρτησία και την Ειρήνη.⁴¹ Την ίδια περίοδο, ενημερωμένος για το Συνέδριο υπέρ της Ειρήνης και τις αποφάσεις του, ευαισθητοποιημένος από την κούρσα των πυρηνικών όπλων σε παγκόσμια κλίμακα και την εκδοχή της πυρηνική καταστροφής δημιουργεί, στη Θεσσαλονίκη, το “Φιλειρηνικό Μέτωπο Νέων”. Το ΚΚΕ αποφάσισε πως η “Εκκκληση της Στοκχόλμης” έπρεπε να κυκλοφορήσει σε όλη την Ελλάδα και ο Νικηφορίδης ήταν ο κατάλληλος. Δεν είχε υπογράψει στη Μακρόνησο την αίτηση μεταμέλειας, άντεξε τα βασανιστήρια, ήταν πια υγιής και άρα ήταν η σωστή επιλογή.⁴² Ο Μπελογιάννης διέταξε να ηγηθεί ένα πολύ καλό στέλεχος στη Θεσσαλονίκη, με συγκεκριμένες οδηγίες. Πρώτη επιλογή ήταν ο Νικηφορίδης, ο οποίος δέχθηκε χωρίς δεύτερη σκέψη. Παράλληλα με την δημιουργία του “Φιλειρηνικού Μετώπου Νέων”, ο Μπελογιάννης στόχευε στη δημιουργία και άλλης κομματικής οργάνωσης. Οι άνθρωποι που έστησαν αυτή την οργάνωση συνελήφθησαν μαζί με τον Νικηφορίδη λίγο αργότερα, μιας και είχαν επαφές μαζί του και θεωρήθηκαν και αυτοί ύποπτοι.

38 Στο ίδιο, σελ 44

39 Κούλογλου, Σ., ό.π. σελ 363

40 Στο ίδιο σελ 363

41 Στο ίδιο σελ 364

42 Στο ίδιο σελ 366-367

Με το γραμματέα της ΕΠΟΝ, Λεωνίδα Δούκα, ο οποίος τον υποστηρίζει και συμμετέχει εξ αρχής μαζί του στην οργάνωση του “Φιλειρηνικού Μετώπου Νέων”, αποφασίζουν την ανάληψη από την οργάνωση της συλλογής υπογραφών για την “Εκκκληση της Στοκχόλμης”, που καλούσε τους ανθρώπους σε όλο τον κόσμο να βάλουν την υπογραφή τους για την απαγόρευση του ατομικού όπλου της φοβερής μαζικής εξόντωσης για τους λαούς.

Μαζί με τον Χρήστο Ταμουρίδη και τον Μιχάλη Βουτυρά, ο Νίκος Νικηφορίδης αποφασίζει να ενημερώσει τους μαθητές, οι οποίοι ήταν οργανωμένοι στη μαθητική ΕΠΟΝ. Κάπως έτσι ξεκίνησε να απλώνει το δίκτυο της το “Φιλειρηνικό Μέτωπο Νέων”.⁴³ Τις υπογραφές τις συγκέντρωνε ο ίδιος για να τις στείλει στην Αθήνα. Η δράση ήταν περιορισμένη λόγω των συνθηκών. Κάποια έντυπα κυκλοφόρησαν και μερικά συνθήματα εμφανίστηκαν σε τοίχους της πόλης.⁴⁴

Σε δεύτερο πλάνο ο Νικηφορίδης είχε επωμιστεί την ευθύνη να δραστηριοποιήσει και πάλι ανθρώπους, οι οποίοι είχαν απομακρυνθεί από το ΚΚΕ.⁴⁵ Μέσα σε τρεις μήνες περίπου δράσης συγκεντρώθηκαν πάνω από 42.000 υπογραφές υπέρ της Έκκλησης της Στοκχόλμης. Η επιτυχία αυτή εκλήφθηκε ως προσπάθεια ανασύνταξης του αριστερού κινήματος στην Ελλάδα, από τους κρατικούς φορείς.⁴⁶

Οι πρώτες πληροφορίες που φτάνουν στην υποδιεύθυνση Εθνικής Ασφαλείας Θεσσαλονίκης, σχετικές με την δράση της οργάνωσης, χρονολογούνται τον τελευταίο μήνα του 1950. Χωρίς δεύτερη σκέψη οι αρχές αποφασίζουν τη σύλληψη των μελών της οργάνωσης. Οι λέξεις όπως απαγόρευση πυρηνικών δοκιμών, Ειρήνη, αφοπλισμός δεν άφησαν περιθώριο για διαφορετική αντιμετώπιση. Η οργάνωση ήταν “δάκτυλος της Μόσχας” σύμφωνα με τις αρχές.⁴⁷ Οι συλλήψεις ξεκίνησαν στις 31 Δεκεμβρίου 1950 και ολοκληρώθηκαν στις 2 Ιανουαρίου του 1951.

Είναι μάταιο να προσπαθήσουμε να περιγράψουμε τα φρικτά βασανιστήρια που οι άνθρωποι αυτοί υπέστησαν μόνο και μόνο επειδή προσπάθησαν να συνεισφέρουν, με τον τρόπο που μπορούσαν, στην ιδέα της Ειρήνης και στην καθολική επικράτησή της. Πέρα

43 Κουζινόπουλος, Σ., ό.π. σελ 72

44 Κούλογλου, Σ., ό.π. σελ 383

45 Στο ίδιο σελ 383

46 Λυμπεράτος, Μ., ό.π. σελ 87

47 Κουζινόπουλος, Σ., ό.π. σελ 74

από τα βασανιστήρια, η επαναφορά σε ισχύ κύριων άρθρων, του γνωστού από την προπολεμική περίοδο, Γ' Ψηφίσματος, υπό την πρωθυπουργία του Σοφοκλή Βενιζέλου, αποτέλεσαν όπλο ενάντια στους κατηγορούμενους. Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να τονίσουμε πως καμία πληροφορία δεν έχει ανακοινωθεί στον τύπο σχετικά με τις συλλήψεις των μελών της οργάνωσης.

Δεκαοχτώ μέρες μετά τη σύλληψη των αγωνιστών της Ειρήνης ανακοινώνεται στον τύπο ότι πραγματοποιήθηκε “η ανακάλυψις μιας νέας παρανόμου οργανώσεως του ΚΚΕ και συλλήψεως όλων των μελών της, πριν αυτή σημειώσει δράση”.⁴⁸ Η σύνδεση της οργάνωσης με το παράνομο τότε ακόμα ΚΚΕ ήταν εσκεμμένη, για να δικαστούν οι συλληφθέντες από στρατοδικείο και όχι από πολιτικό δικαστήριο. Για το λόγο αυτό, παράλληλα, με τα παραπάνω δημοσιεύματα, κυκλοφορεί η φήμη πως το “Δημοκρατικό Φιλειρηνικό Μέτωπο Νέων” σκοπό είχε την ανασύσταση της Κομματικής Οργάνωσης Θεσσαλονίκης του ΚΚΕ, όπως και της ΟΠΛΑ. Το γεγονός πως μια τέτοια πράξη ήταν καταδικαστέα εκείνη την εποχή, δεν είναι δύσκολο να το καταλάβει κανείς, αν λάβει υπ' όψιν πως το ΚΚΕ ήταν παράνομο και η ελληνική νομοθεσία περιλάμβανε άρθρα που καταδίκάζαν, ακόμη και σε θάνατο, όποιον προσπαθούσε να δημιουργήσει οργανώσεις προσφιλείς στον ΚΚΕ.

Προκειμένου να είναι σίγουρο το αποτέλεσμα της καταδίκης των αγωνιστών, συνέδεσαν την οργάνωση με την “διδείδυσιν εις τον στρατόν”, δηλαδή την προσπάθεια της οργάνωσης να διεισδύσει ιδεολογικά στο στράτευμα. Η συγκεκριμένη κατηγορία βάρυνε ιδιαίτερα τον Νικηφορίδη, καθώς οι αστυνομικές αρχές είχαν πληροφορίες πως είχε επαφές με ένα στρατιώτη όσο ήταν στη Θεσσαλονίκη. Οι επαφές όντων υπήρξαν, αλλά ήταν σε φιλικό επίπεδο.⁴⁹

Ανάμεσα στους δεκατέσσερις κατηγορούμενους βρίσκουμε και πέντε, οι οποίοι πιάστηκαν μόνο και μόνο επειδή υπέγραψαν την έκκληση της Στοκχόλμης. Ονομαστικά οι συλληφθέντες, έκτος από το Νίκο Νικηφορίδη, ήταν ο Λεωνίδας Δούκας, Γιάννης Δαμιανίδης, Θανάσης Κάκκαρης, Νίκος Μαραγκός, Κώστας Δαμασκηνίδης, Χρήστος Ταμουρίδης, Στέφανος Γούναρης, Παναγιώτης Παναγιώτου, Κώστας Μαριόγλου, Πέτρος Κιμισκής, Ευρυπίδης Παρτάλης, Πουλχερία Παπαρνάκη, Σεβαστή Πριμίδου. Οι ανακρίσεις

48 Στο ίδιο, σελ 87

49 Κουζινόπουλος, Σ., ό.π. σελ 79-50

γίνονται μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα και σε επίσης σύντομο χρονικό διάστημα αποφασίζεται η ημερομηνία της δίκης, σε έκτακτο στρατοδικείο.⁴⁹ Η πρώτη συνεδρίαση ξεκινά στις 21 Φεβρουαρίου 1951 και διήρκεσε τέσσερις μέρες.

Η “δίκη της Ειρήνης”, όπως χαρακτηριστικά ονομάστηκε, προσέλαβε διεθνείς διαστάσεις. Δηλώσεις και αναφορές από τους φιλειρηνιστές όλου του κόσμου σε βάρος του ελληνικού κράτους και των κυβερνώντων με αίτημα των απελευθέρωση των αγωνιστών. Το ζεύγος των φυσικών Κιουρί, ο Μπέρτραντ Ράσσελ, ο Αλβέρτος Αϊστάϊν και καλλιτεχνικές αλλά και πολιτικές προσωπικότητες ένωσαν τις φωνές του για να λάβει τέλος η δίκη.⁵⁰

Στις 24 Φεβρουαρίου εκδίδεται η απόφαση του δικαστηρίου. Οι 13 από τους 14 κατηγορουμένους κρίνονται παμπηφεί ένοχοι. Ο Νικηφορίδης καταδικάστηκε σε θάνατο, δύο σε ισόβια και οι υπόλοιποι με κάθειρξη από 16 έως 1 έτη.

Τα χαράματα της 5ης Μάρτη του 1951 ο Νίκος Νικηφορίδης βρέθηκε απέναντι από το εκτελεστικό απόσπασμα. Μέσα σε διάστημα δύο μηνών είχε πραγματοποιηθεί η σύλληψη, είχε ολοκληρωθεί η δίκη και είχε γίνει η εκτέλεση.⁵¹ Πιθανολογούμε πως η τιμωρία αυτών των ανθρώπων στόχευε και στον εκφοβισμό της ομάδας νέων, η οποία είχε αρχίσει να αντιδρά στην παρατεταμένη στρατιωτική θητεία.⁵²

Η διεθνή κοινή γνώμη μόλις πληροφορήθηκε, για την απόφαση του δικαστηρίου και την εκτέλεση του Νικηφορίδη, αντέδρασε και αποδοκίμασε το γεγονός σφοδρά. Τα παγκόσμια δημοκρατικά και ειρηνόφιλα κινήματα εξέδωσαν ψηφίσματα και κείμενα διαμαρτυρίας, αποστέλλοντας τα στις ελληνικές Πρεσβείες, και διοργανώνοντας διαδηλώσεις.

Η υπόθεση θα κλείσει οριστικά μετά από τρία χρόνια, με την επανάληψη της δίκης στο πενταμελές εφετείο της Θεσσαλονίκης για δύο από τους κατηγορουμένους, οι οποίοι βρισκόνταν στη φυλακή. Το δικαστήριο αποφάσισε ποινή τεσσάρων ετών. Λόγω του ότι είχαν ήδη εκτίσει τρία χρόνια φυλάκισης, μετά από λίγο καιρό έμειναν ελεύθεροι. Παρόλα αυτά ο πρώτος νεκρός του ελληνικού φιλειρηνικού κινήματος ήταν γεγονός.

49 Στο ίδιο, σελ 94

50 Στο ίδιο, σελ 109

51 Κούλογλου, Σ., ό.π. σελ 388

52 Λυμπεράτος, Μ., ό.π. σελ 89

Κεφάλαιο 3

3.1 Οι δύο κύριες οργανώσεις Ειρήνης της δεκαετίας του 1960

Παρά τις φοβερές δυσκολίες το κίνημα για την Ειρήνη στην Ελλάδα αναπτύσσεται και μέρα με τη μέρα κερδίζει νέους υποστηρικτές. Αντιτάσσεται στην ένταξη της Ελλάδας στο ψυχροπολεμικό σύμφωνο του NATO (18.2.1952) και στην υπογραφή της υποδουλωτικής κατά πολλούς, ελληνοαμερικανικής συμφωνίας (12.10.1953) για την εγκατάσταση στρατιωτικών βάσεων των ΗΠΑ στα εδάφη της Ελλάδας και την ανεξέλεγκτη χρησιμοποίηση του χερσαίου, εναερίου και θαλασσιού χώρου από τις δυνάμεις των ΗΠΑ και του NATO.

Το 1955 είναι ένα έτος στη διάρκεια του οποίου συντελούνται θετικές αλλαγές, οι οποίες αφορούν την Αριστερά και τους φορείς της. Με την πρωτοβουλία ή και την συμβολή της ΕΔΑ πραγματοποιείται η δημιουργία μαζικών φορέων της Αριστεράς. Σε αυτές τις πρωτοβουλίες-κινήσεις συμμετέχουν μέλη και υποστηρικτές της ΕΔΑ, πολιτικά πρόσωπα συνδεδεμένα μαζί της, άνθρωποι των τεχνών και των γραμμάτων, επιστήμονες, εκπαιδευτικοί, απλοί πολίτες, ανένταχτοι και άνθρωποι διαφορετικής κομματικής προέλευσης.¹ Κατά κύριο λόγο τα κομματικά μέλη είναι αυτά που δίνουν τη γραμμή και συγκροτούν τη βάση του νέου φορέα. Η Ελληνική Επιτροπή για τον Αφοπλισμό και την Ειρήνη αποτελεί έναν από αυτούς τους νέους φορείς.²

Μέσα στη δεκαετία του '60 η νεολαία ενεργοποιείται και αντιτάσσεται στα υπάρχοντα δεδομένα και τις παλιές σταθερές, που ακόμα κυριαρχούν. Ειδικά στο χώρο της Αριστεράς οι νέοι άνθρωποι που ενστερνίζονται τις απόψεις της και δεν είναι στοχοποιημένοι, δεν έχουν φάκελο στην ασφάλεια, μπορούν με ευκολία να ανταλλάσσουν απόψεις με άλλους ανθρώπους, να συζητούν και να δρουν. Γι' αυτό το λόγο το νεολαιίστικο κίνημα μπόρεσε να αναπτυχθεί και να διεκδικήσει.³ Γιατί η νέα γενιά, η μεταπολεμική είχε τη δυνατότητα να δράσει και να ανοιχτεί χωρίς ιδιαίτερους περιορισμούς, αφού δεν είχε επαφές με το παρελθόν. Χωρίς να έχει εμπλακεί άμεσα στον Εμφύλιο πόλεμο και χωρίς να έχει την εμπειρία -και την υποχρέωση να υπακούει τυφλά, θα έλεγε κανείς- της κομματικής

1 Τρίκκας, Τ., τόμος β', ό.π. σελ 262

2 Στο ίδιο σελ 262-263

3 Μαυροειδής, Λ., *Αγωνιστές. Η ελληνική αριστερά χθες, σήμερα, αύριο*, Αθήνα: Προσκήνιο, σελ 129

πειθαρχίας και της συμμετοχής σε κομματικές οργανώσεις που έδρασαν προπολεμικά και κατά την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η νεολαία αυτή είχε τη δυνατότητα να χαράξει τη δική της γραμμή.

Η νεολαία της εποχής δεν στάθηκε μόνο στην αλλαγή και στη διεκδίκηση πολιτικών ζητημάτων. Απαίτησε και την ανάπτυξη των τεχνών και του πολιτισμού. Έτσι αυτή την περίοδο παρατηρείται μια άνθηση σε όλους τους τομείς της τέχνης.⁴ Σε αντίθεση με τον τρόπο που ξεκινά η δεκαετία του 1960 στην Ελλάδα, και εννοούμε σαφώς τις εκλογές βίας και νοθείας και την ανώμαλη πολιτική ζωή, οι νέοι υποδέχονται τη δεκαετία με προθέσεις αλλαγής, διεκδίκησης και ανατροπής.

Λαμβάνοντας υπόψη την άποψη του Τάκη Μπενά όπως και του Στέφανου Στεφάνου η αγωνιστική όψη της περιόδου αυτής έχει τρία χαρακτηριστικά. Το πρώτο είναι ο αγώνας για το 114 σε αντίθεση της βίας και της νοθείας των εκλογών του '61. Το δεύτερο είναι η κινητοποίηση της νεολαίας για το 15% στην Παιδεία. Και το τρίτο χαρακτηριστικό είναι οι Μαραθώνιες Πορείες Ειρήνης. Η κοινή κοιτίδα τους, η νεολαία είναι το βασικό στοιχείο που ενώνει τα τρία αυτά στοιχεία.⁵ Το δικό μας εγχείρημα είναι να αναδείξουμε, να αναλύσουμε και να προβάλλουμε της Μαραθώνιες Πορείες, τις οργανώσεις που τις έστησαν, το διεθνές κλίμα και την προϊστορία τους. Για να γίνουν κατανοητά τα παραπάνω δεν πρέπει να παραλείψουμε να αναφερθούμε και στα δύο πρώτα χαρακτηριστικά. Να κάνουμε μια μικρή ανασκόπηση στη γένεση τους και την κοινωνική τους διάταξη, ώστε στη συνέχεια να δείξουμε και τη σχέση των τριών χαρακτηριστικών και τη σύνδεσή τους. Σημαντικό είναι να τονίσουμε, πως το κίνημα που ξεκινά από τη δεκαετία του 1950, έχει ως κύριο σκοπό του τον εκδημοκρατισμό της ελληνικής κοινωνίας σε όλα τα επίπεδά της.⁶ Το κίνημα αυτό κορυφώνεται στη σύντομη δεκαετία του 1960 και διακόπτεται οριστικά με το πραξικόπημα των συνταγματαρχών.

Το 114 ήταν το ακροτελεύτιο άρθρο του Συντάγματος του 1952, που όριζε ότι η τήρηση του Συντάγματος επαφίετο στον πατριωτισμό των Ελλήνων. Ο αγώνας κατά του παλαιοκομματισμού και του αυταρχισμού στις αρχές του '60, πήρε το όνομα του από αυτό το άρθρο του Συντάγματος.⁷ Η ΕΔΑ στις 20 Ιουνίου 1960 με ανακοίνωσή της κατήγγειλε

4 Στο ίδιο σελ 129

5 Στεφάνου, Σ., ό.π. σελ 420

6 Σερντεδάκις, Νίκος, *Η διαδρομή του φοιτητικού κινήματος στη μετεμφυλιακή Ελλάδα, στο Η ελληνική νεολαία στον 20ο αιώνα*, Αθήνα: Θεμέλιο 2010, σελ 161

7 "Οι αωγνες του 114 και του 15%. 1962-1963", <http://freedomgreece.blogspot.gr/2013/01/114-15-1962-63.html>, τελευταία επίσκεψη 31/8/2015

πως “το Σύνταγμα της χώρας και το θεμελιώδες δικαίωμα της αντιπολιτεύσεως να επικοινωνεί απ' ευθείας με τον λαό εστραγγαλίσθησαν”.⁸ Το κόμμα της ΕΔΑ έφτασε σε αυτό το σημείο μετά τις απαγορεύσεις και τους περιορισμούς που δέχθηκε από την Κυβέρνηση Καραμανλή, ανεξαρτήτως ότι ήταν νόμιμο και εκλεγμένο από το λαό κόμμα. Τα γεγονότα ξεκίνησαν στις 15 Απριλίου, όταν με υπόμνημά της η ΕΔΑ προς όλο τον κοινοβουλευτικό κόσμο έθεσε το ζήτημα της νομιμοποίησης του ΚΚΕ. Το αίτημα νομιμοποίησης απορρίφθηκε με την δικαιολογία πως το ΚΚΕ συνδεόταν με την κατασκοπία, η οποία αυτή την περίοδο ήταν ανεπτυγμένη και πολλές δίκες διενεργούνταν. Ενδεικτικά θα αναφέρουμε μερικά πρόσωπα που αυτή την περίοδο κατηγορήθηκαν για κατασκοπία, όπως ο Μ. Σιγανός, Κ. Φιλίνης, Ρ. Κουκούλου. Για κατασκοπία προσπαθούν να κατηγορήσουν και την ΕΔΑ. Μέλη της συλλαμβάνονται στη Θεσσαλονίκη και άλλα εκτοπίζονται. Οι οργανώσεις της παρακολουθούνται. Στις 13 Ιουνίου πραγματοποιείται μεγάλη συγκέντρωση υπέρ της ΕΔΑ στη Αθήνα με μεγάλη επιτυχία. Η αίθουσα του θεάτρου “Κεντρικόν” κατακλύζεται και η ουρά της συγκέντρωσης εμποδίζεται από την αστυνομία να εισέλθει στο κτίριο. Η επόμενη συγκέντρωση της ΕΔΑ σε μια εβδομάδα από τότε στη Θεσσαλονίκη κινητοποιεί την Ασφάλεια, η οποία την ματαιώνει τελικά μέσω της οδού της τρομοκρατίας. Από τότε κάθε δημόσια εκδήλωση της ΕΔΑ εμποδίζεται.

Από εκείνη τη χρονική στιγμή το άρθρο 1-1-4 του συντάγματος γίνεται ευρέως γνωστό και μέρα με τη μέρα ο ελληνικός κόσμος συνειδητοποιεί τη συνεχή καταπάτησή του. Οι εκλογές του 1961, οι εκλογές βίας και νοθείας όπως ονομάστηκαν λόγω του σχεδίου που εφαρμόστηκε, για να κερδίσει η ΕΡΕ, οδήγησαν την κατάσταση στο απροχώρητο. Με οδηγό και σύνθημα το 114 μαζί με τους ενήλικους Έλληνες πολίτες, ρίχνονται στη μάχη υπέρ της δημοκρατίας οι φοιτητές και οι μαθητές.⁹

Η κοινωνική ομάδα των φοιτητών από την προηγούμενη δεκαετία διεκδικούσε την εφαρμογή στην πράξη των δικαιωμάτων της. Στην περίοδο που εξετάζουμε, πριν τη διεξαγωγή των εκλογών του '61, οι φοιτητές διαμαρτύρονταν για την επικείμενη διεύρυνση του αριθμού των εισαχθέντων στις σχολές, για τις συνθήκες στα Πανεπιστήμια, τα δίδακτρα. Αυτά τα αιτήματα πορεύονταν μαζί με τον εκδημοκρατισμό της ελληνικής πολιτείας, την εθνική ανεξαρτησία, την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση.¹⁰ Το πρόσφορο

8 Τρίκκας, Γ., τόμος β', ό.π. σελ 787

9 “Σαν σήμερα 26 Νοεμβρίου 1963”, επίμ. Πέτρος Καραϊσκάκης, Στο κόκκινο,

10 “Η Νεολαία στο προσκύνιο”, Κιάος Νίκος στο “Η Ελλάδα τον 20ο αιώνα, 1960-1965”, εφημ. *Καθημερινή*, 5/12/1999

έδαφος, για να εκφραστούν με ωριμότητα και να γίνουν αντικείμενο διεκδικήσεων από τη νεολαία, τα προβλήματα που είχαν συσσωρευτεί τα προηγούμενα χρόνια, δίδεται αυτή τη χρονική στιγμή.

Η χρήση του 1-1-4 ως σύνθημα λέγεται πως ήταν του Μιχάλη Περιστεράκη, φοιτητή της Νομικής και του Θεόδωρου Πάγκαλου, επίσης φοιτητής της Νομική και μέλος της Νεολαίας ΕΔΑ.¹¹ Το ξημέρωμα της 2ας Απριλίου βρήκε τους τοίχους των σπιτιών της πρωτεύουσας με το 1-1-4 ζωγραφισμένο πάνω τους.¹² Να σημειωθεί πως από την περίοδο της Κατοχής είχαν να γραφούν συνθήματα σε τοίχους.

Το δεύτερο σύνθημα που γεννήθηκε τότε ήταν το “15% προίκα στην παιδεία και όχι στη Σοφία”, εν συντομία “15% στην παιδεία”, γεννήθηκε από την απόφαση να δοθούν 9.000.000 δρχ του δημόσιου προϋπολογισμού, ως προίκα στην πριγκίπισσα Σοφία.¹³ Ουσιαστικά συνόψιζε το αίτημα για την αναγέννηση στην Παιδεία.

Το 1962 ξεκινά και οι μάχες φοιτητών και αστυνομικών δυνάμεων είναι καθημερινό γεγονός στην Αθήνα. Ο “ανένδοτος” αγώνας του Κέντρου κατά της τρομοκρατίας και της νοθείας, που εκτεταμένα χρησιμοποιήθηκαν στις εκλογές του '61, ενώνεται με τα αιτήματα και τον αγώνα των φοιτητών και δρουν μαζί κατά της ΕΡΕ.

3.2 Ελληνική Επιτροπή δια την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη

Η ανάπτυξη αυτή των φιλειρηνικών αγώνων οδήγησε στη δημιουργία της πρώτης πανελλαδικά οργανωμένης κίνησης ειρήνης στη χώρα, της “Ελληνικής Επιτροπής δια την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη”. Η Ιδρυτική Διακήρυξη της ΕΕΔΥΕ, στις 15 Μαΐου 1955, συνοδεύτηκε από τις υπογραφές 77 προσωπικοτήτων της δημόσιας ζωής του τόπου (πρώην υπουργών, βουλευτών, ανθρώπων των Γραμμάτων και των Τεχνών, συνδικαλιστών κλπ.).¹⁴ Γνωστά πρόσωπα της ΕΔΑ όπως ο Λεωνίδας Κύρκος, Γιούλα Λιναρδάτου, Νίκος Σολωμός κ.α. ανέλαβαν να στήσουν τη νέα οργάνωση. Η συμμετοχή μελών του ΚΚΕ στη βάση της οργάνωσης, θα μπορούσαν να οδηγήσουν στο συμπέρασμα πως η ΕΕΔΥΕ ανήκε στον

11 “Ο Θ. Πάγκαλος μιλά στον Μ. Νταλούκα για έρωτα, μπιτκς και 114”, mediasoup, τελευταία επίσκεψη 31/8/2015

12 Παπαθανασίου, Ιω., ό.π. σελ 65

13 Παπαθανασίου, Ιω., σελ 65 και “Με το σύνθημα προίκα στην Παιδεία οι φοιτητές ξεχύνονται στους δρόμους”, εφημ. *Αυγή*, 6/12/1962, σελ 1

14 *Χρονικό Ειρήνης 1955-1988. Αναδρομή στην πορεία του ελληνικού κινήματος ειρήνης*, ΕΕΔΥΕ, 1988 σελ 4.

συνασπισμό των φιλειρηνικών οργανώσεων, οι οποίες ήταν φίλα προσκείμενες στο ειρηνιστικό κίνημα της ΕΣΣΔ. Αυτή η άποψη θα μπορούσε να υποστηριχθεί και από το γεγονός ότι η ΕΕΔΥΕ στις μέρες μας ανήκει και λειτουργεί υπό τη σκέπη του ΚΚΕ. Η ανάγνωση του περιοδικού της, Δρόμοι της Ειρήνης, από την άλλη φανερώνει μια στάση της οργάνωσης το ίδιο εχθρική και στις δύο υπερδυνάμεις. Άρα η υπόθεση πως ήταν φιλοσοβιετική οργάνωση είναι μια υπόθεση, η οποία χρίζει περισσότερης μελέτης, γι' αυτό και δεν ταυτιζόμαστε απόλυτα με αυτήν.

Στη διακήρυξη των 77 προσωπικοτήτων καταδικαζόταν ο πόλεμος ως μέσω επίλυσης εθνικών διαφορών. Ως κύρια αίτημά τους προέβαλαν περιορισμό των εξοπλισμών, την απαγόρευση της χρήσης όπλων μαζικής καταστροφής, η φιλιά και η συνεργασία των κρατών να είναι πάνω από όλα.¹⁵ Μέσα από τη δράση της η ΕΕΔΥΕ απευθύνθηκε προς την ελληνική και την παγκόσμια κοινή γνώμη, προς όλες τις οργανώσεις των φιλειρηνικών δυνάμεων για το δικαίωμα του Κυπριακού λαού για αυτό διάθεση.

Η ΕΕΔΥΕ “ ανέλαβε την διαφώτιση του ελληνικού λαού με διάφορες ενέργειες όπως τις διαλέξεις, τις συγκεντρώσεις, με την έκδοση βιβλίων και φυλλαδίων και του τριμηνιαίου περιοδικού “ Δρόμοι της Ειρήνης”.¹⁶ Οι “ Δρόμοι της Ειρήνης” ήταν έκδοση της ΕΕΔΥΕ, με εκδότη και διευθυντή τον Ανδρέα Ζάκκα και συνδιευθυντή τον Λέων Κουκούλα, πρόεδρο τότε της Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών. Το 1958, στις 9 Μάη, εκδόθηκε το πρώτο φύλλο του περιοδικού, το οποίο εκδίδεται μέχρι και σήμερα. Είχε τη μορφή διμηνιαίου τετρασέλιδου δελτίου, μικρού σχήματος στην αρχή, από το 1960 τριάντα εξασέλιδου και από το 1962 πενήντα εξασέλιδου δελτίου.¹⁷ Απευθυνόμενο κατά κύριο λόγο, στην αρχή της κυκλοφορίας του τουλάχιστον, στη νεανική ηλικία και σκοπό είχε την προβολή των ενδιαφερόντων των νέων, τα προβλήματά τους και τις πολιτικές του επιδιώξεις.

Το περιεχόμενο και η μορφή του περιοδικού καθορίζεται από τη στόχευση του να συγχρονιστεί με τον παλμό της ελληνικής νεολαίας, να εντοπίσει τους πόθους της και να μιλήσει σε μια γλώσσα νεολαιίστικη, γλώσσα κατανοητή πρώτα απ' όλα από τους νέους. “ Επειδή θα είναι νεολαιίστικο έντυπο, αυτό δεν σημαίνει πως ντε και καλά θα καταπιάνεται μονάχα με τα καθαρά (στενά) νεολαιίστικα θέματα. Ένα νεολαιίστικο έντυπο είναι

15 Τρίκκας, Τ., ό.π. σελ 263

16 Τρίκκας, Τ., ό.π. σελ 265

17 *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού τύπου 1784-1974*, επίμ. Γ. Κουτσοπανάγου – Λ. Δρούλια, Αθήνα: Εθνικό ίδρυμα Ερευνών 2008, σελ 531-532

επιβεβλημένο να καταπιάνεται και με ζητήματα γενικότερου ενδιαφέροντος. Αυτό έχει σημασία γιατί ένας τέτοιος χαρακτήρας μας δίνει τη δυνατότητα να βγάλουμε ένα περιοδικό που θα αγοράζεται από τους πάντες, μ' όλο που ο κεντρικό μας στόχος είναι η νεολαία".¹⁸

Η ύλη, που θα φιλοξενούσε το περιοδικό σε κάθε τεύχος, επιλεγόταν προσεκτικά και αυτό το χαρακτηριστικό θεωρείται από τα βασικά, για την μεγάλη επιτυχία και αποδοχή από τον ελληνικό λαό και δει την ελληνική νεολαία.¹⁹ Σύμφωνα με τα παραπάνω το περιεχόμενο του εντύπου θα είχε τα εξής χαρακτηριστικά: δεν θα ήταν πολιτικό έντυπο, αλλά θα ασχολείται και με πολιτικά θέματα με δημοσιογραφικό τρόπο, στα οποία θέματα θα ασκεί την επιρροή του σύμφωνα με το αριστερό κίνημα. Διαπαιδαγωγικό, ψυχαγωγικό και εκπολιτιστικό περιεχόμενο προσανατολισμένο στα μέσα ψυχαγωγίας, τον τουρισμό, τον αθλητισμό, το θέατρο, τη μουσική και τον επαγγελματικό προσανατολισμό.

Η ανάπτυξη του κινήματος Ειρήνης και η απήχηση του στη νεολαία της εποχής είχε ως αποτέλεσμα και την ανάπτυξη του εντύπου, το οποίο από το 1960 μετατρέπεται σε μηνιαίο, πολυσέλιδο περιοδικό ποικίλης ύλης. Η κυκλοφορία του τότε εκτοξεύθηκε από τα 600 φύλλα στις 15.000. Στην ανάπτυξη αυτή του εντύπου ιδιαίτερο ρόλο έπαιξε ο Μίμης Δεσποτίδης, στέλεχος της ΕΔΑ και διανοητής της εποχής. Ο Δεσποτίδης έγκαιρα διέκρινε τις προοπτικές που ανοίγονταν τόσο για το κίνημα Ειρήνης, όσο και για ένα προοδευτικό έντυπο, που να εκφράζει τις πολιτικές και πολιτιστικές αναζητήσεις της νέας γενιάς της εποχής. Η ευρύτητα των θεμάτων που κάλυπτε το περιοδικό, πέρα από όλα τα άλλα, ήταν εμφανής και από τα πρόσωπα που φιλοξενήθηκαν στα εξώφυλλά του, όπως ο Αλέκος Αλεξανδράκης, η Αλίκη Βουγιουκλάκη, η Ειρήνη Παππά, η Μπριζίτ Μπαρντό, ο Γιούρι Γκαγκάριν, ο Τζων Κέννεντι και άλλοι. Το περιοδικό εκδίδεται μέχρι το 1965. Δεν υπάρχουν αρκετές πληροφορίες σχετικές με τους λόγους της παύσης του. Η Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου αποδίδει την παύση του στις αλλαγές που επήλθαν στο ειρηνιστικό κίνημα μετά την δημιουργία της νεολαίας Λαμπράκη και της έκδοσης από αυτήν του νέου περιοδικού "η Γενιά μας".²⁰ Να αναφέρουμε σε αυτό το σημείο πως "οι Δρόμοι της Ειρήνης" δεν έχουν μέχρι στιγμής επιδοθεί σε κάποια επεξεργασία ως έντυπο της εποχής.

18 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, Ελληνική Επιτροπή δια την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη, κ. 259, σελ 4

19 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, Ελληνική Επιτροπή δια την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη, κ. 264, Εισίγησις, σελ 16

20 *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού τύπου 1784-1974*, επίμ. Γ. Κουτσοπανάγου – Λ. Δρούλια, Αθήνα: Εθνικό ίδρυμα Ερευνών 2008, σελ 531-533

Από τον πρώτο χρόνο της ζωής της η ΕΕΔΥΕ αγωνίζεται σ' όλα τα επίπεδα μέσα σε πολύ δύσκολες συνθήκες. "Απευθυνόμεθα προς όλους εκείνους που έχουν συνείδηση του επικρεμαμένου τερατώδους κινδύνου και ζητούμεν από αυτούς να ενωθούν με τους φιλειρηνικούς ανθρώπους όλου του κόσμου, εις μίαν κοινήν και ισχυράν προσπάθειαν ακανόν να πείση τους κυβερνώντες τα μεγάλα κράτη ότι έχουν καθήκον να σπεύσουν να ικανοποιήσουν τους πλέον θερμούς και ανθρωπιστικούς πόθους όλων των λαών".²¹

Την ίδρυση της ΕΕΔΥΕ ακολουθεί η δημιουργία πολλών τοπικών Επιτροπών Ειρήνης. Οι Επιτροπές Ειρήνης που ιδρύθηκαν ακολούθως σε όλη την Ελλάδα κράτησαν ανοιχτά όλα τα μεγάλα ζητήματα της εθνικής ανεξαρτησίας και της ειρήνης. Η συνεργασία και η αλληλεγγύη με την ΕΕΔΥΕ, η κοινή οργάνωση εκδηλώσεων και συνεδρίων ήταν τρανταχτό παράδειγμα, για την ισχύ και την δυναμική αυτής της οργάνωσης, αλλά απόδειξη πως κάθε γειτονιά της Ελλάδας είχε την ανάγκη και την θέληση να συμμετάσχει στη νέα αυτή κίνηση. Τα εκδιδόμενα ψηφίσματα διαμαρτυρίας κατά της εγκατάστασης στη χώρα βάσεων, που θα φιλοξενήσουν πυρηνικά όπλα, κατά της δημιουργίας νέων ατομικών όπλων, κατά της καταπάτησης της αυτοδιάθεσης των λαών υπογράφονταν από το σύνολο της ΕΕΔΥΕ.

Από τον πρώτο χρόνο ζωής της, η ΕΕΔΥΕ συμμετείχε στις συνόδους του ΠΣΕ, με πρώτη αυτή που έγινε στη Στοκχόλμη στις 5 με 9 Απριλίου 1956. Στη Σύνοδο, αν και το κυρίαρχο θέμα ήταν ο αποπλισμός, η ελληνική αντιπροσωπεία έθεσε προς συζήτηση και το θέμα της Κύπρου, θέμα που δεν απορρίφθηκε αλλά μάλιστα απασχόλησε αρκετά και τις υπόλοιπες αντιπροσωπείες.

Σύμφωνα με τις θεμελιώδεις διατάξεις της ΕΕΔΥΕ, όπως αυτές καταγράφηκαν στο καταστατικό της οργάνωσης, η επίσημη αφετηρία της χρονολογείται από τη μέρα όπου 77 προσωπικότητες από τον πνευματικό, τον πολιτιστικό, τον πολιτικό, τον επιστημονικό χώρο απηύθυναν προς τον ελληνικό λαό την πρώτη διακήρυξη της οργάνωσης.²² Σύμφωνα με τα επόμενα άρθρα του καταστατικού, η Κίνηση συμπορεύεται με τις αρχές του Ο.Η.Ε., μάχεται υπέρ της ειρηνικής συνύπαρξης όλων των κρατών ανεξαρτήτως οικονομικού και κοινωνικού καθεστώτος.²³ Στέκεται μακριά από κόμματα και των μεταξύ τους

21 Τριγαζης, Π., ό.π. σελ 69-70

22 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, Ελληνική Επιτροπή για την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη, κ.256, Θεμελιώδεις και Οργανικά διατάξεις διέπουν την εν Ελλάδι Κίνησης δια την Διεθνή Ύφεση και την Ειρήνη, άρθρο 1ον, σελ 1

23 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, Ελληνική Επιτροπή για την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη, κ.256,

ανταγωνισμών. Σκοπός της ΕΕΔΥΕ είναι να συμβάλλει στον αποτελεσματικό έλεγχο του αφοπλισμού και στον οριστικό τερματισμό των πειραμάτων των ατομικών και θερμοπυρηνικών όπλων.

Στρέφεται κατά της παρουσίας ξένων στρατιωτικών δυνάμεων σε άλλες χώρες και προωθεί ένα γενικό σύμφωνο Διεθνούς Ασφαλείας. Η αρχή της μη επεμβάσεως άλλων χωρών στα εσωτερικά άλλης χώρας και το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των αποικιοκρατούμενων κρατών, η ΕΕΔΥΕ τα προβάλλει ως απαραίτητα στοιχεία για την ειρηνική παγκόσμια συνύπαρξη των λαών, μαζί με τις στενές οικονομικές και πολιτισμικές σχέσεις. Το έβδομο άρθρο ορίζει πως οι περιφερειακές και τοπικές οργανώσεις τη χώρας, που μάχονται για την ειρήνη, αποτελούν παρακλάδια της και η ίδια η ΕΕΔΥΕ αναλαμβάνει το συντονισμό τους. Παρακάτω, τονίζεται πως οι αποφάσεις της ΕΕΔΥΕ καθορίζονται από τα ειδικότερες οργανώσεις των οπαδών της κινήσεως (οργανώσεις Νέων, Γυναικών, επαγγελματικών κλάδων κ.λ.).²⁴ Ως ανώτατο σώμα της Κινήσεως ορίζεται το Συνέδριο, το οποίο συνέρχεται κάθε χρόνο και αποτελείται από 15 μέλη. Υπάρχει η δυνατότητα να συγκληθεί και εκτάκτως, αν κριθεί απαραίτητο.²⁵ Σε κάθε Συνέδριο λαμβάνουν μέρος τα μέλη της ΕΕΔΥΕ, τα μέλη των γραμματειών των ειδικών επιτροπών αλλά και μέλη φιλειρηνικών παραγόντων της δημόσιας ζωής.²⁶

Οι στενοί δεσμοί του ελληνικού Κινήματος Ειρήνης με το διεθνές επιβεβαιώνονται, πέρα από τη συνεργασία στις συνόδους και στα συνέδρια, με την απονομή του βραβείου Ειρήνης του ΠΣΕ, στον Νίκο Καζαντζάκη το 1956.²⁷ Η αλληλογραφία με οργανώσεις του εξωτερικού ήταν συχνή, με στόχο την ανταλλαγή απόψεων και την προώθηση κοινών στόχων.

3.3 Το Πρώτο Γενικό Συμβούλιο της ΕΕΔΥΕ

Θεμελιώδεις και Οργανικά διατάξεις διέπουν την εν Ελλάδι Κίνησης δια την Διεθνή Ύφεση και την Ειρήνη, άρθρο 1ον, σελ 1

24 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, Ελληνική Επιτροπή για την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη, κ.256,

Θεμελιώδεις και Οργανικά διατάξεις διέπουν την εν Ελλάδι Κίνησης δια την Διεθνή Ύφεση και την Ειρήνη, σελ 5

25 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, Ελληνική Επιτροπή για την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη, κ.256,

Θεμελιώδεις και Οργανικά διατάξεις διέπουν την εν Ελλάδι Κίνησης δια την Διεθνή Ύφεση και την Ειρήνη, σελ 4

26 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, Ελληνική Επιτροπή για την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη, κ.256,

Θεμελιώδεις και Οργανικά διατάξεις διέπουν την εν Ελλάδι Κίνησης δια την Διεθνή Ύφεση και την Ειρήνη, σελ 4

27 Τριγάκης, Π., ό.π. 71

Το πρώτο Γενικό Συμβούλιο της Επιτροπής δια τη Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη έλαβε χώρα στις 24 Οκτωβρίου του 1957. Πρόεδρος της Επιτροπής ήταν ο Ανδρέας Ζάκκας και αντιπρόεδρος ο Π. Αργυρόπουλος. Στο Συμβούλιο έγινε εκτενή αναφορά στην πύκνωση του φαινομένου της αντίδρασης των λαών κατά του πολέμου, των πυρηνικών όπλων και των πολεμικών βάσεων. Παράλληλα, παρατηρήθηκε πως παρόλα τα εκατομμύρια των οπαδών της ειρήνης και τη διάθεση της ειρηνικής συνύπαρξης μεταξύ τους, τα σχέδια για πυρηνικό αφοπλισμό βρίσκονται ακόμα στα στάδια των συζητήσεων και οι εστίες πολέμου φαίνονται αναζωογονημένες.²⁸

Λόγω του παραπάνω συμπεράσματος το Συμβούλιο πρότεινε την ένταση της δραστηριότητας των φιλειρηνικών οργανώσεων ανά τον κόσμο, με σκοπό τη μέγιστη πίεση στις Κυβερνήσεις, ώστε να πραγματοποιήσουν έστω και ένα περιορισμένο αφοπλισμό.²⁹ Το Συμβούλιο θεωρεί ότι ο αγώνας του κυπριακού λαού θα πρέπει να αντιμετωπιστεί σύμφωνα με τις διατάξεις του Ο.Η.Ε και της αυτοδιάθεσης των λαών.

Οι υποστηρικτές του κινήματος απεύθυναν έκκληση στις Κυβερνήσεις, τα πολιτικά κόμματα των άλλων χωρών και τις συνδικαλιστικές οργανώσεις να διαφυλάξουν την Ειρήνη στην ανατολική Μεσόγειο και να συμπράξουν στα διάφορα συνέδρια και διασκέψεις Ειρήνης.³⁰ Μόνο με τον πλήρη σεβασμό των δικαιωμάτων της ανεξαρτησίας και της ελευθερίας των λαών, θα καταφέρει η ανθρωπότητα να χαιρετίζει την πρόοδο και την ευημερία του πολιτισμού της.

Στις 12 Δεκέμβρη του 1958 πραγματοποιείται μεγαλειώδης ανοιχτή συγκέντρωση στον Πειραιά ενάντια στον πόλεμο. Ακολουθεί έκκληση προσωπικοτήτων κατά της εγκατάστασης πυρηνικών όπλων στις βάσεις των ΗΠΑ στη χώρα μας.

Το '58 θεωρείται σημαντικό έτος και για έναν ακόμη λόγο. Αυτή τη χρονιά πραγματοποιήθηκε η πρώτη αντισυγκέντρωση εναντίον του κινήματος. Η ΕΕΔΥΕ είχε οργανώσει συγκέντρωση, στις 12 Ιανουαρίου, στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά, με πρωτοβουλία του προέδρου του παραρτήματος Πειραιά, Γ. Τζατζάνη. Αυτή η συγκέντρωση ήταν μάλιστα και η πρώτη δημόσια συγκέντρωση των “Φίλων της Ειρήνης”.³¹

28 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, Ελληνική Επιτροπή δια την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη, κ. 256, Απόφαση Συνεδρίου

29 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, Ελληνική Επιτροπή δια την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη, κ. 256, Απόφασις, σελ 1

30 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, Ελληνική Επιτροπή δια την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη, κ. 256, Απόφασις, σελ 1

31 Βούλτεψης, Γ., *Υπόθεση Λαμπράκη*, τόμος α', Αθήνα: Αλκυών 1998, σελ 39

Έξω από το Θέατρο μέλη του “Συλλόγου Επαναπατρισθέντων εκ του Παραπετάσματος”, επί δυόμιση ώρες φώναζαν συνθήματα, έβριζαν και προκαλούσαν με παντοίους τρόπους του ομιλητές, φίλους της Ειρήνης. Ο στόχος των ταραξιών ή των “αντιφρονούντων” ήταν προφανής, να διαλύσουν τη συγκέντρωση των ειρηνόφιλων, εμποδίζοντας την προσέλευση του κοινού.³² Όσο η ώρα περνούσε και αυτό δε γινόταν εφικτό, έγιναν επιθετικότεροι, εισβάλλοντας μέσα στην αίθουσα της εκδήλωσης και εκσφενδονίζοντας καρτέκλες στη σκηνή δημιουργήσαν ένταση.³³ Αντιπαρερχόμενοι τις αντίξοες συνθήκες, το προεδρείο και τα μέλη της ΕΕΔΥΕ, ολοκλήρωσαν τη συγκέντρωση με μια μικρή καθυστέρηση και με μερικούς μώλωπες. Αστυνομικές δυνάμεις, οι οποίες από πολύ νωρίς εκείνο το πρωινό είχαν παραταχθεί έξω από το Θέατρο, με επικεφαλής τον διευθυντή Αστυνομίας Πειραιώς, Κανελλόπουλο, δεν προσπάθησαν να αποτρέψουν τα έκτροπα.³⁴ Σύμφωνα με τον Γιάννη Βούλτεψη υπήρξαν και αρκετές αποδείξεις, σύμφωνα με τις οποίες οι αστυνομικές δυνάμεις ήταν ενήμερες, για το τί επρόκειτο να συμβεί και μάλιστα συνέβαλλαν, ώστε να πραγματοποιηθεί το σχέδιο των αντιφρονούντων. Συγκεκριμένα, οι αστυνομικοί επέβαλλαν σωματική έρευνα σε όποιον, από τους συνέδρους έμπαινε στο κτίριο, παραβλέποντας τις διαμαρτυρίες των διοργανωτών. Ακόμα και όταν ο πρόεδρος της ΕΕΔΥΕ, Ζάκκας, ζήτησε μέσω του μικροφώνου την βοήθεια της αστυνομίας, αλλά ο διευθυντής της δεν έκανε καμία κίνηση, δηλώνοντας πως η είσοδος είναι ανοιχτή εφόσον έχουμε δημοκρατία.³⁵

Για όσα έγιναν εκείνη την ημέρα στον Πειραιά κανείς δεν συνελήφθει ούτε εμυνήθει. Τον “θεσμό” των αντισυγκεντρώσεων θα τον συναντήσουμε και τα επόμενα χρόνια σε συγκεντρώσεις και εκδηλώσεις των οργανώσεων της Ειρήνης, όπως στις Μαραθώνιες Πορείες. Τραγική κατάληξη θα έχει αυτή του '63, στη Θεσσαλονίκη, με αποτέλεσμα το θάνατο του Γρηγόρη Λαμπράκη.³⁶ Από τα πρώτα χρόνια το κίνημα είχε γίνει στόχος του παρακράτους, το οποίο δρούσε ανεξέλεγκτο. Το Υπουργείου Εσωτερικών από τον Ιούλιο του 1957, είχε αναγνωρίσει αυτού του τύπου τις οργανώσεις ως εθνικιστικές.³⁷ Εμπνευστής των αντισυγκεντρώσεων φαίνεται να ήταν ο Γεωργαλάς.³⁸ Οι συμμετέχοντες ήταν

32 Τριγιάζης, Π., ό.π. σελ 72

33 Στο ίδιο σελ 72

34 Βούλτεψη, Γ., ό.π. 39

35 Στο ίδιο σελ 38

36 Στο ίδιο σελ 38

37 Στο ίδιο σελ 37

38 Λεντάκης, Α., *Παρακρατικές Οργανώσεις και 21η Απριλίου*, Αθήνα: Κατανιώτη 1975, σελ 69

αμειβόμενοι. Ήταν κάτι σαν αντιπερισπασμός.

Από τα πιο ελπιδοφόρα βήματα αυτής της χρονιάς, αλλά και των επόμενων, ήταν η ίδρυση της “Ελληνικής Επιτροπής δια την Βαλκανική Συνεννόηση”, με πρόεδρο το Σταμάτη Μερκούρη.³⁹

3.4 Α' Εθνικό Συνέδριο της ΕΕΔΥΕ

Το Α' Εθνικό Συνέδριο της ΕΕΔΥΕ πραγματοποιήθηκε στις 24 Ιουνίου 1962, στο θέατρο Πορεία.⁴⁰ Στις 19 Μαρτίου του ίδιου έτους η ΕΕΔΥΕ παίρνει μέρος στην προπαρασκευαστική πανευρωπαϊκή διάσκεψη στη Βιέννη, πρόδρομος του επικείμενου Παγκόσμιου Συνεδρίου της Μόσχας. Στο Συνέδριο της ΕΕΔΥΕ, θα λάβουν μέρος αντιπροσωπίες από όλα τα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας, όπου υπάρχουν παραρτήματα της οργάνωσης. Παράλληλα, το συνέδριο θα ήταν ανοιχτό για όποιον ήθελε να παρακολουθήσει της εργασίες.⁴¹

Η σκηνή είχε πίσω της για φόντο ένα πανό με το σύνθημα “Εμπρός για ένα κόσμο χωρίς όπλα”. Στα πλάγια από το δεξί μέρος βρισκόταν η έκκληση των Ελλήνων επιστημόνων προς υποστήριξη του καθηγητού Πάουλιγκ και στα αριστερά ένας πίνακας με τον απολογισμό των νεκρών των δύο παγκοσμίων πολέμων.⁴²

Στο Α' Εθνικό Συνέδριο οι σύνεδροι έφτασαν τον αριθμό των 500. Περίπου 6 ώρες διήρκεσε η όλη διαδικασία και τα θέματα ήταν αμιγώς επίκαιρα και συνδέονταν άμεσα με τα θέματα, που απασχολούσαν, και τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά και παγκόσμια κινήματα ειρήνης. Τα θέματα που απασχόλησαν περισσότερο τους συμμετέχοντες και απαίτησαν περισσότερο χρόνο ανάλυσης ήταν: το ελληνικό και διεθνές φιλειρηνικό κίνημα, ο διεθνής αφοπλισμός και η διεθνής Ειρήνη, η πραγματοποίηση της απύραυλης Βαλκανικής.⁴³ Ανάμεσα στις υποχρεώσεις του συνεδρίου ήταν η εκλογή προεδρείου και αναπληρωματικών μελών. Πρόεδρος της ΕΕΔΥΕ αναδείχθηκε ο Ανδρέας Ζάκκας και

39 Για τη Διαβαλκανική Συνεννόηση βλέπε: *Δρόμοι της Ειρήνης*, αρ. Φυλλ. 31-32 και 35

40 Τριγιάζης, Π., ό.π. σελ 169

41 Εφημ. *Αυγή*, 24/6/1962, σελ 1

42 “Συνήλθε με την συμμετοχή εκπροσώπων όλων των στρωμάτων το πρώτο Εθνικό Συνέδριο για την Ειρήνη και τον Αφοπλισμό”, εφημ. *Αυγή*, 26/6/1962

43 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, Ελληνική Επιτροπή για την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη, κ. 262, σελ 3,

αντιπρόεδρος ο βουλευτής της ΕΔΑ, Γρηγόρης Λαμπράκης.⁴⁴

Ψηφίστηκε το χαιρετιστήριο μήνυμα προς το Συνέδριο της Μόσχας, με ομόφωνη πλειοψηφία. Ακόμη υπογράφηκε ψήφισμα συμπαράστασης και στήριξης υπέρ του κρητικού λαού, οποίος εκείνη την περίοδο πάλευε, ώστε να μην μετατραπεί το νησί του σε βάση πυραυλικών όπλων. “Ο αγών των Κρητών είναι εθνικός. Η μετατροπή της Κρήτης θα πλήξει το εμπόριο και τον τουρισμό της νήσου και θα αποτελέσει θανάσιμον απειλήν και δια την Κρήτην και δια την υπόλοιπην Ελλάδα”. Επίσης, ομόφωνο χαιρετιστήριο μήνυμα θα αποστέλλονταν στον Άγγλο φιλόσοφο Μπέρτραντ Ράσσελ “δια τον ακάματον αγώνα, που διεξάγει υπέρ της Ειρήνης”.⁴⁵ Τα πεπραγμένα του Συνεδρίου θα γνωστοποιούνταν στην κοινή γνώμη, στον ΟΗΕ και στις κυβερνήσεις.

Το Συνέδριο αυτό θεωρήθηκε σταθμός στην ιστορία του αγώνα για την Ειρήνη. Το θέμα του αφοπλισμού, το οποίο ήταν ένα από τα κυρίαρχα ζητήματα που συζητήθηκαν, εμφανίστηκε ως επιτακτική ανάγκη για την ευημερία όλων των λαών και απαιτούνταν αποφασιστικά βήματα, για την πραγματοποίησή του.⁴⁶

Λαμβάνοντας υπόψη τον τρόπο με τον οποίο οργανώθηκε και διεξήχθη το Συνέδριο, αντιλαμβανόμαστε πως η ΕΕΔΕΥ ήταν μια οργάνωση που δρούσε συλλογικά, δεχόμενη τον οποιοδήποτε είχε τις ίδιες πεποιθήσεις με αυτή και εντάσσοντάς τον στους κόλπους της, του έδινε τη δυνατότητα να βοηθήσει στην ανάπτυξη του κινήματος. Ακόμη, το γεγονός πως παραρτήματα της ΕΕΔΕΥ σε μικρό χρονικό διάστημα δημιουργήθηκαν σε όλη τη χώρα, αποδεικνύει τη δυναμική της οργάνωσης.

Το δεύτερο Ελληνικό -και όχι Εθνικό όπως είχε ονομαστεί αρχικά- οργανώθηκε τους πρώτους μήνες του 1965.⁴⁷

3.5 Παγκόσμιο Συνέδριο “δια τον Γενικόν Αφοπλισμόν και την Ειρήνην”. Μόσχα 1962

Το Παγκόσμιο Συνέδριο Ειρήνης συνήλθε στη Μόσχα στις 7 με 14 Ιουλίου 1962. Κύριος σκοπός του Συνεδρίου θα ήταν η μελέτη του προβλήματος του αφοπλισμού και η εξεύρεση μέσων που θα μπορούν να γίνουν αποδεχτά από όλες τις μεγάλες δυνάμεις.

44 Αρβανίτη-Σωτηροπούλου, Μ., *Παρασύνθημα Λαμπράκης*, Αθήνα: Τυπωθήτω, 2003, σελ 97

45 “Συνήλθε με την συμμετοχή εκπροσώπων όλων των στρωμάτων το πρώτο Εθνικό Συνέδριο για την Ειρήνη και τον Αφοπλισμό”, εφημ. *Αυγή* 26/6/1962, σελ 1

46 “Η Φωνή της Αλήθειας. Το Συνέδριο Ειρήνης”, εφημ. *Αυγή*, 27/6/1962, σελ 1

47 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, Ελληνική Επιτροπή δια την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνην, κ. 266, Ανακοίνωση, 20/1/1965

Ένα μήνα πριν την έναρξη του συνεδρίου ο Καναδός Σάϊρους Ήτον, ακτιβιστής κατά του πολέμου, δηλώνει στην εφημερίδα τα Νέα: "Δεν αρκεί μόνο να επιθυμεί κανείς την Ειρήνη και να μιλά για αυτήν."⁴⁸ Ήρθε ο καιρός να προετοιμάσουμε τους λαούς του κόσμου για μεγάλες αλλαγές, οι οποίες πρέπει να συντελεστούν στην συνείδηση ορισμένων ανθρώπων και ολόκληρων εθνών. Αυτό θα απαιτήσει από τον άνθρωπο νέο θάρρος, αίσθηση προοπτικής και μεγάλη αντοχή απ' ό,τι είχε εκδηλώσει η ανθρωπότητα σ' όλη την θυελλώδη ιστορία της. Ο κόσμος θα ακούσει με τεράστια προσοχή τα σοβαρά και εποικοδομητικά καλέσματα του συνεδρίου της Μόσχας".⁴⁹

Με αφορμή αυτό το Συνέδριο επιφανείς προσωπικότητες της χώρας, από τον καλλιτεχνικό αλλά και τον πολιτικό κόσμο, συνέταξαν και δημοσιοποίησαν στο περιοδικό "Δρόμοι της Ειρήνης" έκκληση απευθυνόμενη προς όλους τους Έλληνες πολίτες. Καλούσαν τον ελληνικό λαό να βοηθήσει, ώστε το Παγκόσμιο Συνέδριο Ειρήνης να στεφθεί με επιτυχία. "Από της πλευράς των λαών χρειάζεται όσο το δυνατόν πιο έγκυρη και άμεση έκφρασις του πόθου των δια την εξασφάλισιν της ειρήνης και την απολαγήν των από τα επαχθή και επικίνδυνα στρατιωτικά βάρη που είναι και μέγα πρόσκομα εις την ανάπτυξιν της οικονομίας και την ανύψωσιν του πολιτισμού των. Και εις τούτο αποβλέπει το εις Μόσχαν μέλλον να συνέλθει συνέδριον δια την ειρήνην και τον αφοπλισμόν, που συγκαλείται με πρωτοβουλία του Παγκοσμίου Συμβουλίου Ειρήνης, εις το οποίον ακούονται και πρυτανεύουν οι πόθοι των λαών δια την Ειρήνη".⁵⁰ Οι υπογράφωντες, στο τελευταίο μέρος της επιστολής, αναφέρουν πως συνέταξαν αυτή την επιστολή επειδή πιστεύουν πως η ασφάλεια, η ανεξαρτησία, η ελευθέρια, η πρόοδος και η ευημερία του κάθε λαού εξασφαλίζονται σε έναν κόσμο δίχως πόλεμο.⁵¹

Πρόεδρος της ελληνικής προπαρασκευαστικής επιτροπής ανέλαβε ο Κ. Τζώνης. Δύο μέλη του ελληνικής αποστολής τιμήθηκαν και κλήθηκαν να συμμετάσχουν στο προεδρείο του Συνεδρίου. Αυτοί ήταν ο Κώστας Βάρναλης και ο Π. Αργυρόπουλος. Η υπόλοιπη αντιπροσωπεία αποτελούνταν από τους Τάσο Εγκολφόπουλο, Μιχάλη Κύρκο, Γιάννη Παπαθεοδώρου, Λ. Κουκούλα, Λ. Δημητριάδη, Ιωάννη Λαγό.⁵²

48 Encyclopedia Britannica, <http://www.britannica.com/biography/Cyrus-S-Eaton>, τελευταία επίσκεψη 31/8/2015

49 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, Ελληνική Επιτροπή δια την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνην, κ. 266, Ήρθε ο καιρός για δράση, Σ. Ήτον

50 Έλληνες βοηθήστε να πετύχει το Συνέδριο των Λαών. Οι προετοιμασίες εντείνονται", *Δρόμοι της Ειρήνης*, αρ. Φυλλ. 53, 6/1962

51 Στο ίδιο, σελ 5

52 Αρβανίτη-Σωτηροπούλου, Μ., ό.π. σελ 97

Από τις αρχικές συζητήσεις ανάμεσα στους συνέδρους αποφασίστηκε η δημιουργία τεσσάρων επιτροπών, ώστε η καθεμιά να συζητήσει ολοκληρωμένα και εκτενώς τα ζητήματα, που είχαν τεθεί επί τάπητος. Η πρώτη επιτροπή ανέλαβε να μελετήσει τις πολιτικές και τεχνικές απόψεις του προβλήματος του αφοπλισμού. Πιο συγκεκριμένα, ποιοί ήταν οι κίνδυνοι ενός ατομικού πολέμου και των ατομικών δοκιμών, με ποιό τρόπο θα ελεγχόταν καλύτερα ο αφοπλισμός, πώς θα ήταν προστατευμένη η Ευρώπη μέσα σε ένα αφοπλισμένο κόσμο. Η δεύτερη επιτροπή θα ασχολιόταν με τις οικονομικές συνέπειες ενός επικείμενου γενικού αφοπλισμού και με τους τρόπους που θα συνέβαλλαν στην ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου στις υπανάπτυκτες χώρες. Η τρίτη επιτροπή θα εξετάζε το πρόβλημα του αφοπλισμού συγκριτικά με την εθνική και οικονομική ανεξαρτησία των νέων και αποικιακών χωρών, όπως το θέμα των βάσεων στις χώρες του εξωτερικού. Η τέταρτη, και τελευταία, επιτροπή θα μελετούσε τις συνέπειες του γενικού αφοπλισμού στο πολιτικό, ηθικό πεδίο, στο πεδίο της επιστήμης κ.λ.⁵³

Οι επιτροπές συγκροτήθηκαν από ομάδες που αποτελούνταν από μέλη όλων των αποστολών. Πραγματοποιήθηκαν μεμονωμένες συναντήσεις κάθε επιτροπής ξεχωριστά, αλλά και ομαδικές. Παράλληλα, ξεχωριστές συναντήσεις έλαβαν χώρα μεταξύ βουλευτών, συνδικάτων, γυναικών, συγγραφέων, κληρικών, γιατρών, επιστημόνων, ηθοποιών. Η ελληνική αντιπροσωπεία εκπροσωπήθηκε σε όλες τις επιτροπές και σχεδόν σε όλες τις ειδικές συναντήσεις των διαφόρων ειδικοτήτων.

Υπολογίστηκε πως περίπου 2.500 άνθρωποι από 112 χώρες έφτασαν στη Μόσχα, για να συμμετέχουν στο συνέδριο. Μηνύματα υποστήριξης φτάνουν όλες τις μέρες στο χώρο διεξαγωγής. Από απλούς ανθρώπους, νοικοκυρές, πολιτικές προσωπικότητες, πολιτικούς κρατούμενους, εξόριστους ανάμεσα σε αυτούς και Έλληνες πολιτικοί κρατούμενοι και εξόριστοι.⁵⁴

Από τις πιο έντονες στιγμές του συνεδρίου, ήταν η ομιλία του καθηγητή και προέδρου του Παγκοσμίου Συμβουλίου Ειρήνης, Μπέρτραντ Ράσσελ. Ο ορισμός που έδωσε στον όρο του αφοπλισμού, ήταν πολύ κατατοπιστικός, και συγκεκριμένα όριζε τον αφοπλισμό ως γενικό, πλήρη ή ελεγχόμενο, που περιλαμβάνει την καταστροφή των ατομικών όπλων και είναι η πιο επιτακτική ανάγκη της εποχής μας. Είναι ένα ουσιαστικό

53 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, Ελληνική Επιτροπή δια την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη, κ. 266, Συμπεράσματα Συνεδρίου, Βασίλης Νεφελούδης

54 "Μόσχα: οι λαοί συνεδριάζουν", *Δρόμοι της Ειρήνης*, αρ. Φυλλ. 55, 8/1962, σελ 3-5

βήμα προς ένα κόσμο χωρίς πόλεμο.⁵⁵

Από το εύρος συμμετοχής της ελληνικής αποστολής στο Συνέδριο και τις ευθύνες που ανέλαβε, αντιλαμβανόμαστε τη διάθεση για συνεργασία με τις άλλες χώρες και την ανάπτυξη των σχέσεών τους. Ακόμη, διαφαίνεται η πρόθεση των διοργανωτών να συνεργαστούν σε βάθος με το ελληνικό κίνημα Ειρήνης και να μοιραστούν τις προθέσεις τους και τα σχέδιά τους. Η αλληλεγγύη και η διάθεση συνεργασίας ήταν φανερά από την ημέρα ανακοίνωσης του Συνεδρίου και αυτό κατοχυρώθηκε με το πέρας των οχτώ ημερών.

3.6 Εργατική Κίνηση δια τον Αφοπλισμό και την Ειρήνη

Στην έναρξη της δεκαετίας του '60 το κίνημα ειρήνης έχει απλωθεί αρκετά, έχει ριζώσει στη συνείδηση του ελληνικού λαού και αρχίζει να ειδικεύει τα θέματά του. Τότε δημιουργήθηκε η Εργατική Κίνηση για τον Αφοπλισμό και την Ειρήνη.⁵⁶ Η οργάνωση αυτή είναι τμήμα της Ελληνικής Επιτροπής δια τον αφοπλισμό και την Ειρήνη.⁵⁷

Ο κανονισμός της “Εργατικής Κίνησης δια τον Αφοπλισμό και την Ειρήνη” περιλάμβανε συνολικά 11 άρθρα. Από το δεύτερο ο κανονισμός επεξηγεί τη λέξη “εργατική”, που χρησιμοποιείται στον τίτλο της οργάνωσης. Η κίνηση, λοιπόν, σκοπό έχει να συμβάλλει στη δημιουργία Εργατικών Επιτροπών Ειρήνης και Σωματείων στους χώρους εργασίας των πολιτών στις πόλεις, στην περιφέρεια και τις συνοικίες, αλλά και να ενισχύσει τις ήδη υπάρχουσες, παρεμφερείς, οργανώσεις.⁵⁸ Την Κίνηση εκφράζει και κατευθύνει το “Εθνικόν Συμβούλιον”, το οποίο συνέρχεται με όλα τα νόμιμα μέσα και τα μέλη του εκλέγονται από τα Συνέδρια της Κινήσεως. Τα συνέδρια συνέρχονταν κάθε διετία, είχαν, όμως, τη δυνατότητα να συγκληθούν και εκτάκτως, αν το Εθνικό Συμβούλιο το έκρινε αναγκαίο.

Η αφετηρία της Εργατικής Κίνησης δια τον αφοπλισμό και την Ειρήνη ήταν η

55 ΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές οργανώσεις, Ελληνική Επιτροπή δια την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη, κ. 266, Έκκληση Ράσελ στο Συνέδριο

56 “40 χρόνια ΕΕΔΥΕ. Το χρονικό του Κινήματος Ειρήνης στην Ελλάδα”, εφημ. *Ριζοσπαστης*, 26/2/1995, σελ 10

57 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, κ.262, Εργατικήν Κίνησην δια τον Αφοπλισμόν και την Ειρήνην, Εσωτερικός Κανονισμός, σελ 2

58 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, κ.262, Εργατικήν Κίνησην δια τον Αφοπλισμόν και την Ειρήνην, Εσωτερικός Κανονισμός, σελ 1

διακήρυξη της 6ης Δεκεμβρίου 1960, την οποία υπέγραψαν 26 εκπρόσωποι συνδικαλιστικών οργανώσεων.⁵⁹ Η διακήρυξη ήταν προσηλωμένη στις αρχές του ΟΗΕ. Διατεινόταν, πως η ειρηνική συνύπαρξη και η συνεργασία όλων των κρατών είναι αναγκαία, αλλά και εφικτή, για να εξαιρεθεί ο πόλεμος. Οι κύριες επιδιώξεις της Εργατικής Κίνησης για τον Αφοπλισμό και την Ειρήνη, ήταν ο γενικός και πλήρης αφοπλισμός μέσω αυστηρής επιτήρησης. Τα χρηματικά ποσά, τα οποία σπαταλιόνταν για τους εξοπλισμούς, θα φαινόταν χρήσιμα ώστε να εξαιρεθεί η πείνα, οι ασθένειες και το χαμηλό βιοτικό επίπεδο. Ακόμη, η Κίνηση θεωρούσε αναγκαίο να τερματιστούν τα πειράματα και οι πυρηνικές δοκιμές και να αφανιστεί κάθε μορφή βάσεων. Με την επίτευξη αυτού θα σταματούσε και η εκμετάλλευση λιμανιών, αερολιμένων, υδάτων των περιφερειακών κρατών ή αναπτυσσόμενων από τα ανεπτυγμένα και στρατιωτικά δυνατά.

Στις θεμελιώδεις διατάξεις της Κίνησης συμπεριλαμβάνεται και ο σεβασμός της μη επεμβάσεως στα εσωτερικά των χωρών και η αρχή της αυτοδιάθεσης, εστιαζόμενη κατά κύριο λόγο στις αποικιοκρατούμενες χώρες.

Η ανάγκη για απύραυλες ζώνες ήταν επιτακτική σύμφωνα με την Κίνηση. Με έμφαση στη δημιουργία αποπυρηνικοποιημένων ζωνών στα Βαλκάνια και την Αδριατική, η οποία θα συνέβαλλε στην ανάπτυξη της εμπιστοσύνης ανάμεσα στα κράτη.

Τέλος, μέσα από τις θεμελιώδεις διατάξεις της, η Κίνηση δήλωνε πως δέχεται στους κόλπους της όλους τους φίλους της Ειρήνης ανεξαρτήτως πολιτικής τοποθέτησεως και πως σκόπευε να συνεργαστεί με κάθε οργάνωση ή σωματείο, που αγωνιζόταν για την Ειρήνη.⁶⁰

Αναπόσπαστο όργανο της Ελληνικής Επιτροπής για την Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη, με στενή συνεργασία όλα τα χρόνια της κοινής τους δράσης, η Εργατική Κίνηση για τον Αφοπλισμό και της Ειρήνη έδρασε συστηματικά και κατάφερε να επιτύχει πολλούς από τους στόχους, που είχε θέσει. Η διετία 1961-1962 ήταν αυτή που εδραίωσε την Εργατική Κίνηση για τον Αφοπλισμό και της Ειρήνη στην συνείδηση των Ελλήνων Εργαζομένων.

Οι δράσεις της οργάνωσης ήταν ποικίλης ύλης, αλλά σαφώς προσανατολισμένες στα θέματα της Ειρήνης και των εργασιακών. Στις αρχές του 1960 η Εργατική Κίνηση για τον Αφοπλισμό και της Ειρήνη συμμετείχε στην ευρεία σύσκεψη εργατικών στελεχών, η οποία

59 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, κ.262, Εργατική Κίνηση για τον Αφοπλισμό και την Ειρήνη, Θεμελιώδεις και οργανικές διατάξεις διέπουν την εν Ελλάδι Εργατική κίνηση για τον αφοπλισμό και την Ειρήνη, σελ 1

60 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, κ.262, Εργατική Κίνηση για τον Αφοπλισμό και την Ειρήνη, Θεμελιώδεις και οργανικές διατάξεις διέπουν την εν Ελλάδι Εργατική κίνηση για τον αφοπλισμό και την Ειρήνη, σελ 3

θεωρήθηκε και ως το πρώτο Εθνικό Συμβούλιο της οργάνωσης.⁶¹ Η οργάνωση και διεξαγωγή της σύσκεψης πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα της ΕΕΔΥΕ, γεγονός που φανερώνει και έμπρακτα την αδελφική σχέση των δύο οργανώσεων.⁶² Στο ίδιο κλίμα διεξήχθη και η πρώτη εκδήλωση, της Εργατικής Κίνησης για τον Αφοπλισμό και την Ειρήνη, υπό τη μορφή διάλεξης με θέμα: προβλήματα της Ειρήνης.⁶³ Ενώ, η δεύτερη διάλεξη, λίγες μέρες μετά από την πρώτη, με θέμα: οι εργάτες, ο αφοπλισμός και η Ειρήνη, η οποία έλαβε χώρα στην αίθουσα “Επαγγελματοβιοτεχνών”.

Το Μάιο του 1962 οι Υπουργοί των εξωτερικών του ΝΑΤΟ, που συνήλθαν στην Αθήνα, έπρεπε να αντιμετωπίσουν την συγκέντρωση διαμαρτυρίας με πρωτοβουλία της Εργατικής Κίνησης για τον Αφοπλισμό και την Ειρήνη. Είχε προηγηθεί η αποστολή ψηφίσματος διαμαρτυρίας στους Υπουργούς από τα εργατικά σωματεία και οργανώσεις, μετά από συγκέντρωσή τους στο θέατρο Πορεία.⁶⁴ Τον Ιούλιο του ίδιου έτους αντιπροσωπεία της οργάνωσης συμμετείχε στο πρώτο Συνέδριο της ΕΕΔΥΕ.

Δεν έλειψαν, όμως, και οι ψυχαγωγικές εκδηλώσεις και οι εκδρομές σε κοντινούς προορισμούς.

Οι τηλεγραφικές διαμαρτυρίες της οργάνωσης ήταν συχνές. Με παραλήπτη είτε την ελληνική Κυβέρνηση, είτε τις πρεσβείες των ξένων χωρών, είτε αντίστοιχες οργανώσεις.

Από μια οργάνωση σαν την ΕΕΥΔΕ δεν μπορούσε να λείπει το συγκεκριμένο τμήμα, καθώς ήταν μια οργάνωση που στόχευε κατά κύριο λόγο στους απλούς πολίτες, την εργατική τάξη.

3.7 Ο Σύνδεσμος Νέων δια τον Πυρηνικόν Αφοπλισμόν “Μπέρτραντ Ράσσελ”

Ο Άγγλος μαθηματικός, φιλόσοφος, νομπελίστας και ειρηνιστής Μπέρτραντ Άρθουρ Γουίλιαμ Ράσελ ήταν από τις κυριότερες προσωπικότητες, που επηρέασαν

61 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, κ.262, Εργατικήν Κίνησην δια τον Αφοπλισμόν και την Ειρήνην, Έκθεσις πεπραγμένων διετίας 1961-1962, σελ 1

62 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, κ.262, Εργατικήν Κίνησην δια τον Αφοπλισμόν και την Ειρήνην, Έκθεσις πεπραγμένων διετίας 1961-1962, σελ 1

63 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, κ.262, Εργατικήν Κίνησην δια τον Αφοπλισμόν και την Ειρήνην, Έκθεσις πεπραγμένων διετίας 1961-1962, σελ 1

64 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, κ. 262, Εργατικήν Κίνησην δια τον Αφοπλισμόν και την Ειρήνην, σελ 2

περισσότερο από κάθε άλλον το ελληνικό φιλειρηνικό κίνημα σε σημείο μια εκ των δύο κύριων οργανώσεων να έχει το όνομά του.

Γεννημένος το 1872 στην Ουαλία και μεγαλωμένος μέσα σε μία προοδευτική οικογένεια της εποχής, άρχισε από νωρίς να διακατέχεται από οξυδέρκεια και από ανήσυχο πνεύμα. Τα ανθρώπινα δικαιώματα και η κοινωνική δικαιοσύνη ήταν θέματα που τον ευαισθητοποίησαν και τον ενεργοποίησαν να εμπλακεί στην κοινωνική και πολιτική δράση.⁶⁵ Το 1907 τον βρίσκει υποψήφιο με το κόμμα των Σουβραζετών, ως έμπρακτη απόδειξη της υποστήριξης της ισότητας των δύο φύλλων.⁶⁶ Το 1918 καταδικάζεται σε φυλάκιση ως υποκινητής άρνησης στράτευσης στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.⁶⁷ Η αντιπολεμική του δράση του στερεί την έδρα του καθηγητή στο Πανεπιστήμιο του Κέμπριτζ.

Κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου εκδίδει 24 βιβλία και ιδρύει ένα προοδευτικό σχολείο, το οποίο θεωρείται μέχρι και σήμερα ως ένα από τα πιο πρωτοποριακά εγχειρήματα της ελεύθερης έκφρασης. Τη δεκαετία του '50 δέχεται σφοδρές επιθέσεις με αφορμή τις παρεμβάσεις του σε ζητήματα όπως η ισότητα του φύλου, οι σεξουαλικές ελευθερίες, η διεθνής ειρήνη και ο πυρηνικός αφοπλισμός. Αυτή η κατάσταση δεν του στερεί το βραβείο Νόμπελ.⁶⁸ Συνδεόμενος άμεσα με το κόμμα των Εργατικών συμβάλλει στην ειρηνική απο – αποικιοποίηση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας.

Όσον αφορά τη σχέση του Ράσελ με την Ελλάδα χρονολογείται από τον Ιανουάριο του 1945. Σε άρθρο του σε βρετανική εφημερίδα με θέμα τον βρετανικό και αμερικανικό εθνικισμό, στρέφεται ενάντια στις πρακτικές των εκπροσώπων των αντίστοιχων λαών και την εμπλοκή τους σε εσωτερικά ζητήματα άλλων χωρών, όπως το Βέλγιο, η Ιταλία και η Ελλάδα. Τη δεκαετία του 1950 η μεγάλη διάσταση που έλαβε η καταδίκη του Μανώλη Γλέζου για κατασκοπία, έφτασε μέχρι το εξωτερικό και τον Ράσελ, οποίος συμμετείχε στην κινητοποίηση υπέρ του Γλέζου.⁶⁹ Προχωρώντας στη δεκαετία του '60 επιστολές του Μπέρτραντ Ράσελ φτάνουν η μια μετά την άλλη στην Ελλάδα θίγοντας το θέμα των πολιτικών κρατουμένων. Οι ίδιες αυτές επιστολές θα στέλνονταν και στη Βασίλισσα της Αγγλίας, τον ΟΗΕ, διεθνείς οργανισμούς και τις βρετανικές εφημερίδες.

65 Καλπαδάκης, Γ., *Ο Μπέρτραντ Ράσελ και η μετεμφυλιακή Ελλάδα*, Αθήνα: Οι εκδόσεις των Συναδέλφων, 2012, σελ 17

66 Στο ίδιο σελ 17

67 “Μπέρτραντ Ράσελ: φιλοσοφία και ακτιβισμός”, 2 Φεβρουαρίου 2015, tvxs, τελευταία επίσκεψη 31/8/2015

68 Στο ίδιο

69 Καλπαδάκης, Γ., *ό.π.* σελ 20

Ο Κώστας Βάρναλης, το 1963, με τηλεγράφημα, που απέστειλε στον Ράσελ, τον ενημέρωσε για τον θάνατο δύο αντιστασιακών, οι οποίοι βασανίστηκαν μέχρι θανάτου.⁷⁰ Η ανταπόκριση του Ράσελ ήταν άμεση με τη δημοσίευση σε βρετανική εφημερίδα άρθρου, το οποίο κατέκρινε και αποδοκίμαζε τις διώξεις των αντιστασιακών στην Ελλάδα και την πρακτική των βασανιστηρίων.

Αποκορύφωμα στη σχέση Ράσελ και Ελλάδας, ήταν το 1963 η γνωριμία του ειρηνιστή με την ελληνική ομάδα, η οποία είχε μεταβεί στο Λονδίνο, με σκοπό να λάβει μέρος στην Πορεία Ειρήνης του Ολντερμάστον. Ο Ράσελ υποδέχθηκε στο σπίτι του τον Γρηγόρη Λαμπράκη, τον Λεωνίδα Κύρκο και τον Μανώλη Γλέζο.⁷¹ Κάπως έτσι, ο μεγάλος αυτός ειρηνιστής συνδέθηκε με την Ελλάδα και αφουγκράστηκε τα προβλήματά της. Και κάπως έτσι, αυτός ο άνθρωπος ενέπνευσε και έγινε φωτεινό παράδειγμα για τους Έλληνες ειρηνιστές.

Απόρροια όλων των παραπάνω, ήταν η δημιουργία του Συνδέσμου Νέων για τον Πυρηνικό Αφοπλισμό “Μπέρτραντ Ράσελ”, την Άνοιξη του 1962. Μια ομάδα νεαρών φοιτητών ορμώμενοι από το πνεύμα τα ιδανικά, το κλίμα και τις ανάγκες της εποχής, αποφασίζει να συμμετάσχει ενεργά και να δώσει το δικό της παλμό στον αγώνα υπέρ της Ειρήνης, της Δημοκρατίας και των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Με πρωτεργάτη το Μιχάλη Περιστεράκη, ο οποίος είχε ασπαστεί και θαυμάσει τις απόψεις και το λόγο του ηγέτη του παγκόσμιου κινήματος Ειρήνης, Μπέρτραντ Ράσελ, είχε επιδιώξει να έρθει σε επαφή με Άγγλους φοιτητές, μέλη του CND⁷², έθρεψε την ελπίδα, για τη δημιουργία και στην Ελλάδα ενός συλλόγου, που θα αναλάμβανε την διοργάνωση Πορειών Ειρήνης.⁷³ Την ίδια περίοδο οι αγώνες για το 114 είχαν συνεπάρει τους νέους και τους είχαν δραστηριοποιήσει σε μεγάλο βαθμό, βοήθησαν τον Περιστεράκη να βρει συμμάχους όπως την Καίτη Παυλάκου, Νίκο Κιάο, Θεόδωρο Πάγκαλο, Ντούνια Κουσίδου και άλλους.⁷⁴

Τα πανεπιστήμια στην Ελλάδα εκείνη την εποχή αναπτύσσουν κίνημα υπέρ της δημοκρατίας και της αναγέννησης της παιδείας. Γόνιμο έδαφος για το δέξιμο του πυρηνικού αφοπλισμού και γι'αυτό το κίνημα ειρήνης αγκαλιάστηκε από τους φοιτητές. Ο αντίκτυπος ήταν μεγάλος και στους μαθητές.⁷⁵ Μικροαστοί, εργάτες, φοιτητές, που

70 Στο ίδιο σελ 21

71 Στο ίδιο σελ 22

72 Leffler, M., P., Westard, O., A., ό.π. p. 416

73 Νταλούκας, Μ., ό.π. σελ 193-194

74 Στο ίδιο σελ 194

75 Συνέντευξη του Νίκου Κιάου στον γράφοντα.

συνδικαλίζονταν στις σχολές τους ήταν ο κύριος όγκος προέλευσης των μελών του Συνδέσμου. Η νεολαία της αστικής τάξης είχε και αυτή μια παρουσία, αλλά ισχνή.

Την 1η Ιανουαρίου του 1963, ο Σύνδεσμος ιδρύθηκε ως ανεξάρτητη κίνηση. Στο περιοδικό “Δρόμοι της Ειρήνης” δημοσιεύεται τον ίδιο μήνα, κάλεσμα του Συνδέσμου, απευθυνόμενο προς “τας μάζας των Ελλήνων Νέων, ανεξαρτήτως ιδεολογικής τοποθετήσεως, μορφώσεως ή επαγγελματικού προσανατολισμού, να συνενώσουν την φωνήν των με εκείνην των νέων όλου του κόσμου και να καλύψουν με την βοήν των τους ανησυχαστικούς ψιθύρους, προμηνύματα μιας επερχόμενης λαίλαπας”.⁷⁶ Αμέσως αντιλαμβανόμεστε πως η ΕΕΔΥΕ και ο Σύνδεσμος Ράσελ θα δρούσαν αλληλέγγυα μεταξύ τους. Ο Σύνδεσμος Ράσελ, αν και φαινόταν να ανήκει στον κύκλο των δυτικών οργανώσεων υπέρ της Ειρήνης, δεδομένης της επαφής που είχε με αυτές, όπως τεκμηριώνεται και παραπάνω, δεν φάνηκε να επηρεάζεται και να θεωρεί την ΕΕΔΥΕ φιλοσοβιετική. Πολιτικά ιδεολογικά έχει σύμπνοια με την δύση και τα κινήματα εκεί. Το γεγονός πως και οι δύο οργανώσεις μιλούσαν για γενικό και πλήρη αφοπλισμό ήταν σημαντικό στοιχείο της σύνδεσης και της συνεργασίας τους. Άλλωστε, όπως κατέθεσαν και οι πληροφορητές, πολλοί νέοι ήταν μέλη και στην ΕΕΔΥΕ και στον Σύνδεσμο Ράσελ. Η Νεολαία της ΕΔΑ αγάγιασε τον Σύνδεσμο γρήγορα. Βοήθησε στην ανάπτυξη του. Είδε με καλό μάτι την ίδρυσή του.⁷⁸

Τα γραφεία του Συνδέσμου στεγάστηκαν στον οδό Ασκληπιού 3, στο κέντρο της Αθήνας, στο σπίτι όπου είχε ζήσει ο Κώστης Παλαμάς.⁷⁹ Πρόεδρος αναδείχθηκε ο Μιχάλης Περιστεράκης, σπουδαστής στη Νομική σχολή και Γραμματέας ο Νίκος Κιάος, σπουδαστής της Φυσικομαθηματικής σχολής.⁸⁰ Παράλληλα, ο Μπέρτραντ Ράσελ ανακηρύχθηκε επίτιμος Πρόεδρος. Ως έμβλημά του Συνδέσμου επιλέχθηκε το σήμα του Πυρηνικού Αφοπλισμού, ενώ υιοθέτησε το καταστατικό του C.N.D. Ο Σύνδεσμος αγκαλιάζεται αμέσως από τον Γρηγόρη Λαμπράκη και ακολουθούν το παράδειγμά του ο Μίκης Θεοδωράκης, Γιάννης Ρίτσος, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, Μάνος Κατράκης, Γαλάτεια Σαράντη, Έλλη Λαμπέτη και άλλοι.⁸¹

Σε σύντομο χρονικό διάστημα ο Σύνδεσμος βρήκε μεγάλη απήχηση στη νέα γενιά

76 “Σύνδεσμος Μπ. Ράσελ και στην Ελλάδα”, *Δρόμοι της Ειρήνης*, αρ. Φυλλ.60, Ιαν/1963, σελ 46

78 Συνέντευξη του Νίκου Κιάο στον γράφοντα.

79 Καλπαδάκης, Γ., ό.π. σελ 194

80 Τριγάζης, Π., ό.π. σελ 104

81 Γιώργος Καλπαδάκης, Αυγή, Ο Μπέρτραντ Ράσελ και η μετεμφυλιακή Ελλάδα

κατά κύριο λόγο, γεγονός που αποδεικνύεται από τα παραρτήματα, που ανοίγουν σε όλη την Ελλάδα. “Σε ένα διάστημα έξι μηνών, από την ίδρυση του Συνδέσμου, το κίνημα Νέων Ράσελ ήταν η πλέον επιτυχημένη κίνηση νεολαίας, που έγινε ποτέ”.⁸² Αναπτύχθηκε με βάση τα πρότυπα των δυτικών φιλειρηνικών οργανώσεων. Ο κύριος στόχος του ήταν ο πλήρης και ελεγχόμενος αποπλισμός και των δύο ψυχροπολεμικών στρατοπέδων. Σημαντικό είναι να τονίσουμε πως ο Σύνδεσμος διατήρησε την αυτοτέλειά του απέναντι στα πολιτικά κόμματα.⁸³ Διευκρινίζει συχνά, πως δεν ανήκει σε κανένα κόμμα και ότι ενδιαφέρεται για την παγκόσμια Ειρήνη. Στα γραφεία της Ασκληπιού συναντιούνται τα βράδια τα μέλη του Συνδέσμου, οργανώνουν τη δράση τους, διαβάζουν ποίηση, τραγουδούν Θεοδωράκη και Bob Dylan και κάνουν κριτική στις πολιτικές ηγεσίες όλου του κόσμου.⁸⁴

Λίγο καιρό αφότου ο Σύνδεσμος ήταν πια πραγματικότητα και μάλιστα γνωστή σε όλους τους Έλληνες, ο Μιχάλης Περιστεράκης και ο Νίκος Κωνσταντόπουλος αποφασίζουν να στείλουν επιστολή στον Μπέρτραντ Ράσελ. Μέσα από την επιστολή τον πληροφορούσαν για την αναπάντεχη αθρόα συμμετοχή των νέων στο Σύνδεσμο, αλλά και πολλών επιστημόνων, καλλιτεχνών και λογίων.⁸⁵

Από τις πρώτες ενέργειες ήταν η προετοιμασία και η αναγγελία Μαραθώνιας Πορείας Ειρήνης στην Ελλάδα, γεγονός που προσέλκυσε στον Σύνδεσμο ακόμη περισσότερο κόσμο. Τα γραφεία στην οδό Ασκληπιού κατακλύζονται από κόσμο, που ρωτά λεπτομέρειες για την Πορεία.⁸⁶ Αυτό φανερώνει και το ενδιαφέρον των ελληνικών κοινωνικών τάξεων για το θέμα της Ειρήνης και τη διάθεσή του να συμμετάσχει με την πρώτη ευκαιρία. Η αναγγελία διεξαγωγής της Πορείας ήταν το αποκορύφωμα μιας μεγάλης κινηματικής έκρηξης υπέρ της Ειρήνης στην Ελλάδα από την προηγούμενη δεκαετία. Αποφασίστηκε ως ημέρα διεξαγωγής της Πορείας η 21η Απριλίου 1963.

Την ίδια στιγμή, που η Μαραθώνια Πορεία στην Ελλάδα παίρνει σάρκα και οστά, η Κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή ξεκινά τον πόλεμο απέναντι στην Πορεία και την οργάνωση, που την εμπνεύστηκε, το Σύνδεσμο Μπέρτραντ Ράσελ. Τα πρακτικά της Βουλής της 24ης Απριλίου, τρεις ημέρες μετά την ημέρα της Πορείας, ο Υφυπουργός Εσωτερικών, Δ. Δαβάκης, αναφέρεται στα γεγονότα της Πορείας και στους λόγους

82 “Ο Σύνδεσμός μας είναι εθνικός και ανήκει σε όλους τους ανθρώπους”, “Σύνδεσμος Μπ. Ράσελ και στην Ελλάδα”, *Δρόμοι της Ειρήνης*, αρ. Φυλλ.60, Ιαν/1963, σελ 46

83 Γιώργος Καλπαδάκης, Ο Μπέρτραντ Ράσελ και η μετεμφυλιακή Ελλάδα, εφημ. *Αυγή*, 2012

84 Νταλούκας, Μ., ό.π. σελ 194

85 Καλπαδάκης, Γ., ό.π. σελ 25

86 Νταλούκας, Μ., ό.π. σελ 194

απαγόρευσής της. Τους λόγους απαγόρευσης της Πορείας θα τους δούμε στο αντίστοιχο κεφάλαιο, στο σημείο αυτό, όμως, θα παραθέσουμε αναφορές του Υφυπουργού, οι οποίες αποδεικνύουν την γνώμη της Κυβέρνησης Καραμανλή για τον Σύνδεσμο Ράσελ.

Ο Δαβάκης θεώρησε αναγκαίο να ενημερώσει τους βουλευτές του ελληνικού Κοινοβουλίου σχετικά με τους λόγους εμποδίσεως της Πορείας. Επισημαίνει πως από νωρίς είχε, μέσω της διεύθυνσεως Τύπου, ενημερώσει τον ελληνικό λαό για τους σκοπούς και τις επιδιώξεις και τους στόχους της κινήσεως, για την οργάνωση της Πορείας. Ο Σύνδεσμος Ράσελ ήταν μια κομμουνιστική οργάνωση καθοδηγούμενη από τον Διεθνή Κομμουνισμό.⁸⁷ Αν και το Διοικητικό Συμβούλιο, του Συνδέσμου, δεν αποτελούνταν από άτομα, τα οποία στο παρελθόν να είχαν κατηγορηθεί ή να υπήρχαν υποψίες από τις αρχές για κομμουνιστική δράση, “τούτο δεν μειώνει την σημασίαν του δεδομένου ότι καθίσταται περισσότερος επικίνδυνος η δράση του, διότι αφ' ενός μεν η σύνθεσις του Συμβουλίου και αφ' ετέρου οι δήθεν αγαθοί σκοποί των επιδιώξεων του δύναται να παρασύρουν ευκολότερα αφελείς πολίτας”.⁸⁸

Στη συνέχεια της ομιλίας του Υφυπουργού γίνεται ολοφάνερο πως ο Σύνδεσμος Ράσελ δεν είχε λόγω ύπαρξης, ήταν οργάνωση άνευ ουσίας, μιας και η Ειρήνη στην Ελλάδα δεν κινδύνευε από κάποιον ή κάτι. “Είναι παγκοσμίως γνωστόν, διότι ουδέποτεν η Ελλάδα διεξήγαγε επιθετικούς πολέμους, αλλά μόνον αμυντικούς και το πολύ απελευθερωτικούς”.⁸⁹ Αραγε η Ειρήνη κινδυνεύει μόνο από πρακτικές, όπως ο πόλεμος και οι στρατιωτικές επιθέσεις; Τέλος, ο Δαβάκης θεωρεί πως τέτοιου είδους οργανώσεις, θα έπρεπε να δημιουργηθούν σε χώρες όπως οι Η.Π.Α, η Αγγλία και η Σοβιετική Ένωση, οι οποίες διεξάγουν πυρηνικές δοκιμές.

87 Πρακτικά Συνεδριάσεως της Βουλής, Συνεδρίασις Ι', 24 Απριλίου 1963, σελ 247

88 Πρακτικά Συνεδριάσεως της Βουλής, Συνεδρίασις Ι', 24 Απριλίου 1963, σελ 247

89 Πρακτικά Συνεδριάσεως της Βουλής, Συνεδρίασις Ι', 24 Απριλίου 1963, σελ 247

Κεφάλαιο 4

4.1 Η καθιέρωση ελληνικής Πορείας Ειρήνης

Πηγή έμπνευσης για την καθιέρωση Μαραθώνιας Πορείας Ειρήνης στην Ελλάδα, ήταν οι Πορείες του Ολντερμάστον (Aldermaston) στο Λονδίνο, οργανωμένες από το βρετανικό κίνημα “Έκστρατεία για τον Πυρηνικό Αφοπλισμό” (Campaign for Nuclear Disarmament , CND). Με τον καιρό οι Πορείες απέκτησαν παγκόσμια εμβέλεια, και κάθε χρόνο πραγματοποιούνταν σε διάφορα μέρη του κόσμου, αλλά το κέντρο παρέμενε το Λόντινο.¹ Οι Πορείες αυτές ήταν υπερκομματικές, είχαν μαζικό χαρακτήρα και εναντιώνονταν στην αμερικανική και σοβιετική πολιτική, η οποία προωθούσε τη δημιουργία πυρηνικών όπλων.

Είναι σημαντικό να αναλογιστούμε πως μέσα στο παγκόσμιο ψυχροπολεμικό κλίμα που επικρατούσε, άνθρωποι, κατά κύριο λόγο νέοι, εναντιώθηκαν και δημιούργησαν αυτό το κίνημα. Και ειδικά στην Ελλάδα, όπου πέρα από το ψυχροπολεμικό είχαμε και το μετεμφυλιακό κλίμα να επηρεάζει και σε μεγάλο βαθμό να καθορίζει της ζωές των ανθρώπων.

Στην Πορεία του 1961, του Λονδίνου, είχε πάρει μέρος ο συντάκτης του περιοδικού, “Δρόμοι της Ειρήνης”, Γιάννης Θεοδωράκης και το 1962 ο αρχισυντάκτης του ίδιου περιοδικού Μάρκος Δραγούμης. Στην Πορεία Ολντερμάστον - Λονδίνο του 1963, που διεξήχθη στις 12-14 Απριλίου, είχε πάρει μέρος ο Γρηγόρης Λαμπράκης, βουλευτής της ΕΔΑ, μαζί με τους Μανώλη Γλέζο, Λεωνίδα Κύρκο, Σπύρο Λιναρδάτο και την Μπέτυ Αμπατιέλου, καθώς και με πολλούς Έλληνες και Κύπριους κάτοικους του Λονδίνου, μεταξύ των οποίων ο γνωστός Κύπριος ποιητής Τεύκρος Άνθιας, ο οποίος, αμέσως μετά το τέλος της πορείας του Λονδίνου, μετέβη μαζί με τον Λαμπράκη στην Ελλάδα, με σκοπό να πορευτεί και στην ελληνική πορεία.

Η Πορεία του Ολντερμάστον του '63 ήταν μεγαλειώδης. Διήρκεσε τέσσερις μέρες και την τελευταία εξελίχθηκε σε διαδήλωση στους κεντρικούς δρόμους του Λονδίνου με πλήθος κόσμου να συμμετέχει. Η πομπή κατέληξε στο Χάιντ Πάρκ, όπου και διεξήχθησαν ομιλίες και συζητήσεις αφιερωμένες στα ζητήματα του αφοπλισμού, των πυρηνικών όπλων και βάσεων, καθώς και σχετικές με περιβαλλοντικά θέματα. Από την ελληνική αποστολή ο

¹ Νταλούκας, Μ., ό.π. σελ 194

Μανώλης Γλέζος ήταν αυτός που μίλησε εκπροσωπώντας την. Σημαντικό είναι βέβαια να τονίσουμε, πως πριν η πομπή καταφέρει να φτάσει στον Χάιντ Πάρκ, τη στιγμή που έφτανε έξω από το κοινοβούλιο μια ομάδα διαδηλωτών προσπάθησε να εισέλθει στο κοινοβούλιο και αμέσως εμποδίστηκε από την έφιππη αστυνομία της πρωτεύουσας. “Τους εξάλλους κραυγάζοντας διαδηλωτάς”, όπως γράφει η εφημερίδα Μακεδονία, προσπάθησε η βρετανική αστυνομία να συγκρατήσει.² Προκλήθηκαν τραυματισμοί και αμέσως κατεύθασαν ασθενοφόρα στην περιοχή.³ Εκτός από αυτά τα μικρο περιστατικά, η Πορεία, κατά τα άλλα, δεν εμποδίστηκε να πραγματοποιηθεί από τη Βρετανική Κυβέρνηση.

Ο Γρηγόρης Λαμπράκης επιστρέφοντας στην Ελλάδα είχε φέρει από το Ολντερμάστον το -πασίγνωστο πλέον- πανό που κρατούσε σ' όλη τη διάρκεια της τετραήμερης Πορείας του Λονδίνου, με τη λέξη ΕΛΛΑΣ γραμμένη στη μία πλευρά, και GREECE στην άλλη. Η Πορεία του Ολντερμάστον και η παρουσία εκεί της συγκεκριμένης ελληνικής αντιπροσωπίας, θα δώσει την ευκαιρία να γίνει ευρύτερα γνωστή η απαγόρευση από την κυβέρνηση Καραμανλή της αντίστοιχης ελληνικής Πορείας, στην οποία απαγόρευση θα αναφερθούμε παρακάτω.

Στο Παγκόσμιο Συνέδριο Ειρήνης και Αφοπλισμού η ελληνική αντιπροσωπία, που συμμετείχε σε αυτό, εξουσιοδοτημένη από το Πανελλήνιο Συνέδριο της 24ης Ιουνίου 1962, πρότεινε να καθιερωθεί και στην Ελλάδα Πορεία Ειρήνης. Αφετηρία της Πορείας προτάθηκαν να είναι οι Δελφοί και τέρμα της η Ακρόπολη Αθηνών. Με την επιλογή των δύο αυτών ιστορικών τόπων γίνεται ξεκάθαρο, πως η πορεία Ειρήνης στην Ελλάδα θα συνδεόταν με την εξέλιξη του πολιτισμού του ανθρώπου και με τα επιτεύγματά του. Θέλοντας να συνδέσουν το τελετουργικό της Πορείας με αυτό των Ολυμπιακών Αγώνων, πρότειναν να ανάπτεται η φλόγα της Ειρήνης στους Δελφούς. Με τη συμμετοχή φίλων της Ειρήνης από όλα τα κράτη ενοποιείται το παγκόσμιο κίνημα της Ειρήνης.

Αυτή η σύνδεση, που θέλησαν να επιτύχουν οι εισηγητές της πρωτοβουλίας, για τη διεξαγωγή ετήσιας Μαραθώνιας Πορείας στην Ελλάδα, φαίνεται ξεκάθαρα και από άρθρο της Εφημερίδας Αυγής, δημοσιευμένο τις παραμονές της πρώτης Πορείας, και συγκεκριμένα στις 17 Μαΐου 1964. Το εν λόγω άρθρο κάνει μια αναδρομή ξεκινώντας από την αρχαία γιορτή των Παναθηναίων, αφιερωμένη στη Θεά Αθηνά, με συμμετέχοντες

2 “Ο αγών εναντίον του πυρηνικού ολέθρου. Συγκρούσεις αστυνομικών και οπαδών Ειρήνης εις τας οδούς του Λονδίνου”, εφημ. *Μακεδονία*, 16/4/1963, σελ 1

3 “ Διαδηλώσεις για την Ειρήνη 100.000 λαού στο Λονδίνο”, εφημ. *Αυγή*, 16/4/1963, σελ 157

πολίτες από όλες τις ελληνικές αποικίες και τις συμμαχικές πόλεις. Τα πολιτιστικά δρώμενα κατά τη διάρκεια της εορτής, όπως λαμπαδηδρομίες, μουσικές παραστάσεις, αθλητικοί αγώνες, ήταν από τις πιο σημαντικές στιγμές της εορτής. Κάτι ανάλογο συνέβαινε και με τα Ελευσίνια, συνδεδεμένα με τη θεά Δήμητρα και το μύθο της γεμάτο αισιόδοξα μηνύματα και συμβολισμούς. Με την επικείμενη Πορεία Ειρήνης, “θα ξανά εμφανιστούν μεταπλασμένα στοιχεία των αρχαίων μεγάλων εορτών”.⁴

Κάπως έτσι, μετά από συζητήσεις αποφασίστηκε, η ελληνική Πορεία να έχει ως αφητηρία τον Τύμβο του Μαραθώνα και κατάληξη το κέντρο της Αθήνας.

4.2 Η πρώτη Μαραθώνια Πορεία Ειρήνης

Στις 26 Φεβρουαρίου του 1963 συγκροτήθηκε επιτροπή, με σκοπό την οργάνωση της Πρώτης Μαραθώνιας πορείας Ειρήνης στην Ελλάδα.⁵ Το εν λόγω εγχείρημα ήταν κάτω από την καθοδήγηση της ΕΔΑ. Στην επιτροπή συμμετείχε η Ελληνική Επιτροπή για τη Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη και ο “Σύνδεσμος Νέων δια τον Πυρηνικών Αφοπλισμών Μπέρτραντ Ράσελ”.⁶ Έχουμε ήδη αναφέρει, πως η ελληνική Πορεία ήταν πρωταρχικό μέλημα του Συνδέσμου Ράσελ. Χαρακτηριστικά ο Σύνδεσμος Μπέρτραντ Ράσελ αναφέρει σε ανακοίνωσή του τις παραμονές της Πορείας, ότι δεν ανήκει σε κανένα κόμμα και ότι το ενδιαφέρον του έγκειται στην εξασφάλιση της παγκόσμιας Ειρήνης.

Η πρώτη ελληνική Μαραθώνια Πορεία Ειρήνης ορίστηκε για τις 21 Απριλίου.⁷ Το πρωί της Κυριακής θα ξεκινούσε η πομπή από το Μαραθώνα και το απόγευμα θα κατέληγε στην Αθήνα. “Για πρώτη φορά η Ελλάδα θα αποκτήσει τη δική της πορεία. Από το Μαραθώνα στην Αθήνα θα περπατήσουν οι Έλληνες οδοιπόροι της Ειρήνης”.⁸ Ως σήμα της Πορείας ορίζεται το αγγλικό σήμα της Ειρήνης, γνωστό ήδη από τις αγγλικές Πορείες. Σήμα το οποίο αργότερα, θα γίνει ένα από τα σύμβολα του Woodstock και του Πολυτεχνείου.⁹ Το σήμα της Ειρήνης τυπώνεται και σε κονκάρδες από το Σύνδεσμο του

4 “Σήμερα η Αθήνα Παγκόσμια Πρωτεύουσα Ειρήνης”, εφημ. *Αυγή*, σελ 9 17/5/1963

5 Λιναρδάτος, Σπ., *Από τον εμφύλιο στη χούντα, 1961-1964*, τόμος Β', Παπαζήσης, Αθήνα 1977-1986, σελ 226

6 “Στα 40 χρόνια από τη πρώτη Μαραθώνια πορεία Ειρήνης”, *Ριζοσπάστης*, Ένθετο 7 μέρες μαζί, 11/5/2003 Γ. Πετρουλόπουλος

7 Οι Δρόμοι στα γραφεία του Συνδέσμου Μπέρτραντ Ράσελ”, *Δρόμοι της Ειρήνης*, αρ. Φυλ. 62 σελ 16 - 17

8 “Γράμμα στον Αναγνώστη”, *Δρόμοι της Ειρήνης*, αρ. Φυλ. 62 σελ 3

9 Νταλούκας, Μ., ό.π. σελ 196

Μπέρναρντ Ράσελ και μοιράζεται από τα γραφεία του. Η έμπρακτη σύνδεση του ελληνικού φιλειρηνικού κινήματος με αυτό του εξωτερικού, ήταν πια γεγονός.¹⁰ Η ελληνική Πορεία Ειρήνης, θα ένωνε, και αυτή με τη σειρά της, τους ανθρώπους όλου του κόσμου, οι οποίοι μέσω του αγώνα τους για την επικράτηση της παγκόσμιας Ειρήνης, είχαν γίνει ένα σώμα, μία δυνατή μάζα με μια μία βροντερή φωνή, ικανή ακουστεί στα πέρατα της οικουμένης. Ανεξαρτήτως εθνικότητας, γλώσσας, γενιάς οι άνθρωποι αυτοί ενώθηκαν και προσπάθησαν να φτάσουν τα ιδεώδη τους σε όλη τη γη.

Η Επιτροπή της Πορείας απευθύνθηκε στους φοιτητικούς συλλόγους της χώρας και τις πολιτικές νεολαίες. “Απευθύνουμε προσκλήσεις για την Πορεία στις νεολαίες όλων των κομμάτων. Πιστεύουμε ανεξάρτητα από πολιτικές διαφορές, ότι όλους τους νέους της εποχής μας τους δονεί το ιδανικό της Ειρήνης”.¹¹ Η άνθιση του νεανικού κινήματος, στην οποία αναφερθήκαμε στην εισαγωγή, ήταν γόνιμο μέρος ώστε το ειρηνιστικό κίνημα να ριζώσει και να φέρει καρπούς. Αυτός ήταν και ο λόγος που η οργανωτική επιτροπή στράφηκε, χωρίς δεύτερη σκέψη, στις νεανικές και φοιτητικές οργανώσεις.

Πνευματικές προσωπικότητες της χώρας, όπως ο Στρατής Μυριβήλης, ο Γιάννης Ρίτσος, ο Μάνος Χατζηδάκης, η Έλλη Λαμπέτη και ο Μίκης Θεοδωράκης υποστήριξαν με θερμή την πρωτοβουλία, για μια ελληνική Πορεία Ειρήνης, και χαιρέτισαν το εγχείρημα. Τηλεγραφήματα έφταναν καθημερινά στα γραφεία του Συνδέσμου Μπέρναρντ Ράσελ και της ΕΕΔΥΕ, γνωστοποιώντας τους τα ψηφίσματα σωματείων και οργανώσεων, που δήλωναν την υποστήριξή τους προς τη δράση τους και δήλωναν τη θέλησή τους να πάρουν μέρος στην Πορεία. Αναφορικά, μερικά από τα σωματεία και τις οργανώσεις, ήταν το Σωματείο Καλτσοποιών Αθηνών - Πειραιώς, η Πανελλήνιος Λέσχη Αγωνιστών Εθνικής Αντιστάσεως, ο Εξωραϊστικός Πολιτιστικός Σύλλογος “ Αγία Βαρβάρα” Μεταμορφώσεως, το τμήμα Νέων του Ελληνικού Σοσιαλιστικού Κόμματος.¹² Επίσης ο Σύνδεσμος οδηγών ΤΑΞΙ Αθηνών – Πειραιώς, η Πανελλήνιος Ένωση Υπαλλήλων Κινηματογραφικών Επιχειρήσεων.¹³

Η συμμετοχή των πολιτών όλης της χώρας ήταν τεράστια. Η πόλη της Θεσσαλονίκης και των Χανίων, ήταν από τις πρώτες πόλεις που δραστηριοποιήθηκαν ώστε να στείλουν ομάδες συμμετοχής. Την κάθοδό τους στην Πορεία ετοίμαζαν και τα φοιτητικά

10 Κατσάπης, Κ., ό.π. σελ 31

11 ό.π. *Δρόμοι της Ειρήνης*, σελ 16 -17

12 “Η Μαραθώνια Πορεία”, εφημ. *Αυγή*, 17/5/1963, σελ 11

13 “ Η Πορεία Ειρήνης”, εφημ. *Αυγή*, 16/4/1963, σελ 5

σωματεία της Θεσσαλονίκης, όπως και των Αθηνών. Με αφορμή το Δ' Πανσπουδαστικό Συνέδριο, το οποίο διεξήχθη τον ίδιο μήνα, σε ένα από τα ψηφίσματά του δήλωσε έμπρακτα τη στήριξή του και τη διάθεση να βοηθήσει από τη μεριά του την πρωτοβουλία, για δυναμικό κίνημα Ειρήνης στη χώρα. “Το Δ' Πανσπουδαστικό Συνέδριο, απηχώντας τα αισθήματα, τις ανησυχίες και την αγωνία της ελληνικής νεολαίας, για την κάθε μέρα ογκούμενη απειλητική σκιά του Μαραθωνίου των εξοπλισμών και το φάσμα του ολοκληρωτικού αφανισμού από ένα πυρηνικό πόλεμο, αποφασίζει να διατρανώσει το παγκόσμιο – παλλαϊκό αίτημα του καιρού μας, για την ανάγκη να εδραιωθεί η Ειρήνη στον κόσμο, για τον πλήρη και ελεγχόμενο αφοπλισμό, για την κατάπαυση των πυρηνικών δοκιμών, για την εθνική και κοινωνική απελευθέρωση των λαών που καταπιέζονται, για την παγκόσμια ευημερία και την πανανθρώπινη ευτυχία”.¹⁴

Με την ευκαιρία του Πανσπουδαστικού Συνεδρίου, η οργανωτική Επιτροπή της Πορείας θα είχε την ευκαιρία να συνομιλήσει και να ανταλλάξει απόψεις με τους νέους που συμμετείχαν στο συνδικαλιστικό κίνημα. Παράλληλα, οι ξένοι φοιτητές, ερχόμενοι για το Συνέδριο, θα είχαν την δυνατότητα να παρακολουθήσουν και την Πορεία και να δώσουν και αυτοί τι στίγμα τους.¹⁵

Το παγκόσμιο ενδιαφέρον για την ελληνική Πορεία Ειρήνης ήταν έντονο και διαρκές από τη στιγμή της ανακοίνωσής της. Η βρετανική τηλεόραση, τα αμερικανικά επίκαιρα, τα ξένα πρακτορεία τύπου και οι ανταποκριτές τους έστρεψαν τα βλέμματα στην ελληνική επικράτεια.¹⁶ Εκπρόσωποι από την Ιταλία, Γαλλία, Κύπρο, Αμερική εκδήλωσαν ενδιαφέρον να λάβουν μέρος. “Ο πόθος για την Ειρήνη είναι, όπως βλέπετε, παντού ο ίδιος. Στις Πορείες που γίνονται σε όλα τα μέρη του κόσμου, στην Ιαπωνία, στην Αμερική, στον Καναδά, στην Αυστραλία, την Ιταλία και αλλού συμμετέχουν όχι μόνο πολίτες της χώρας που οργανώνει την Πορεία, αλλά και πολίτες από κάθε χώρα του κόσμου”.¹⁷

Την Παρασκευή 8 Μαρτίου, ο Σύνδεσμος Μπέρτραντ Ράσελ διοργάνωσε πρεσ – κόνφερανς, στα γραφεία του Συλλόγου Κρητών Σπουδαστών, με θέμα “Μαραθώνιος Ειρήνης”. Προσκλήσεις εστάλησαν σε όλες τις εφημερίδες και τα ξένα ειδησιογραφικά πρακτορεία.¹⁸ Η δεύτερη εκδήλωση, που είχε σκοπό την ενίσχυση της Πορείας, οικονομικά

14 “Η ελεύθερη διακίνηση των ιδεών – η συμμετοχή στη δημόσια ζωή – η στρατιωτική θητεία. 4. Η Ειρήνη στον κόσμο”, *Πανσπουδαστική*, έκτακτη έκδοση, 22-28 Απριλίου 1963, σελ 2

15 “Με τη γενιά της Δημοκρατίας. Ο Μαραθώνιος Ειρήνης”, εφημ. *Αυγή*, 6/3/1963, σελ 5

16 ό.π. *Δρόμοι της Ειρήνης*, σελ 3

17 ό.π. *Δρόμοι της Ειρήνης*, σελ 16 -17

18 ό.π. *Αυγή*, 6/3/1963, σελ 5

αυτή τη φορά, ήταν η θεατρική παράσταση “Νεκροί δίχως τάφο”, του Ζαν Πωλ Σαρτρ. Ο θίασος του Κυκλικού Θεάτρου θα έδιδε αυτή την παράσταση και μέρος των εισπράξεων θα δινόταν στο Σύνδεσμο Μπέρναρντ Ράσελ, για τις ανάγκες της Πορείας.¹⁹

Την ίδια στιγμή η τότε Κυβέρνηση Καραμανλή προσπάθησε να απαγορεύσει τη Πορεία, παραβλέποντας το γεγονός πως τέτοιου είδους Πορείες γινόταν σε ολόκληρη την Ευρώπη -στη δυτική Γερμανία, στην Αγγλία και αλλού- σε συνδυασμό με το παγκόσμιο αντιπυρηνικό κίνημα. Η δημόσια δήλωση της κυβέρνησης, πως όποιος προσπαθήσει να προσεγγίσει την Πορεία θα συλλαμβάνεται, έκανε το νόημα και περιεχόμενο της ακόμα πιο σημαντικό.²⁰ Οι απειλές, πως οι διωκτικές αρχές θα συνελάμβαναν όχι μόνο τους Έλληνες, αλλά και τους ξένους συμμετέχοντες της Πορείας, εκδήλωναν την αποφασιστικότητα των αρχών για την ακύρωση της συγκέντρωσης, καθώς και η κυβερνητική εντολή για απαγόρευση κάθε συγκέντρωσης σε ανοιχτό χώρο την ημέρα της Πορείας, δηλαδή στις 21 Απριλίου.²¹

Ο αστυνομικός διευθυντής Αττικής, Ε. Καραμπέτσος, δήλωσε πως η αστυνομία θα επιβάλει με όλα τα μέσα την τάξη, την οποία “επιβουλεύονται οι κομμουνιστάι”.²² Παρατηρούμε, πως η Κυβέρνηση χρησιμοποιεί τον κομμουνιστικό κίνδυνο ως λόγο απαγόρευσης της Πορείας. Και μπορούμε να υποθέσουμε πως το κάνει και για να αποτρέψει τη συμμετοχή των πολιτών, οι οποίοι δεν διακατέχονταν από κομμουνιστικά αισθήματα, αλλά θέλησαν να συμμετάσχουν επειδή θεωρούσαν σημαντικό αυτό το βήμα για τη χώρα, αλλά και γιατί αφογκράζονταν τον παγκόσμιο κίνδυνο που είχε γεννηθεί με την δημιουργία των πυρηνικών όπλων και την απειλή που ελλόχευε για τη Ειρήνη.

Την ίδια στιγμή στη Μεσόγειο εισέπλεε το αμερικανικό υποβρύχιο Πολάρις και στην Ελλάδα έφθαναν ο αρχηγός του μικτού επιτελείου των Αμερικανικών Ενόπλων δυνάμεων, στρατηγός Ταίηλορ, ο στρατιωτικός αρχηγός του NATO, ο Αμερικανός στρατηγός Λέμνιτσερ και ο Αμερικανός Ναύαρχος Ράσελ, διοικητής της νοτιοανατολικής πτέρυγας του NATO.²³ Παράλληλα, με την προσπάθεια για απεμπλοκή της χώρας από στρατιωτικούς συνδέσμους, όπως το NATO, ξένοι στρατιωτικοί ιθύνοντες έρχονταν με

19 “Με τη γενιά της Δημοκρατίας. Η Ειρήνη Πάππα στο Μαραθώνιο”, εφημ. Αυγή, 27/3/1963, σελ 5

20 “Λαϊκή συμμαχία για ύφεση και ειρήνη”, εφημ. *Ελευθεροτυπία*, 3/8/2013

21 Στα 40 χρόνια από τη πρώτη Μαραθώνια πορεία Ειρήνης”, Εφημ. *Ριζοσπάστης*, Ένθετο 7 μέρες μαζί, 11/5/2003 Γ. Πετρουλόπουλος

22 “Συγκέντρωσις θα επιτραπεί μόνον εις κλειστόν χώρον. Ο Σύνδεσμος Ράσελ επιμένει εις τον Μαραθώνιο και δεν αποκλείει συγκρούσεις με την αστυνομία”, εφημ. *Καθημερινή*, 20/4/1963, σελ 8

23 Βούλτεψης, Γ., ό.π. σελ 55

σκοπό τη σύσφιξη των σχέσεων του με τους Έλληνες πολιτικούς, με απώτερο σκοπό την παραχώρηση εδαφών για γεωστρατηγικούς λόγους.

Ανακοινώσεις και τηλεγραφήματα διαμαρτυρίας για τη διεξαγωγή της Πορείας απέστειλε στις κυβερνητικές αρχές ο γραμματέας της ΓΣΕΕ, Θ. Μακρής, αναφέροντας η Ειρήνη δεν έχει ανάγκη από κατασκόπους. Στο ίδιο κλίμα κινήθηκαν και οι επιστολές διαμαρτυρίας του επιμορφωτικού και γεωργικού Συλλόγου Κορωπίου, ο γεωργικός συνεταιρισμός Μαρκόπουλου, ο φιλοπροοδευτικός όμιλος Νέων Καισαργιανής, ο Σύνδεσμος Εφέδρων Αξιωματικών, η ομοσπονδία αναπήρων πολέμου, ο πανθεσσαλικός σύλλογος επαναπαρισθέντων εκ του παραπετάσματος.²⁴ Ακόμη, ψήφισμα διαμαρτυρίας απέστειλε η Πανελλήνιος Ένωση Εφέδρων Αξιωματικών Ενιαίας Ηπείρου, καλώντας τον ελληνικό λαό να μην παρασυρθεί και συμμετάσχει στην Πορεία, την οποία χαρακτήριζαν ως κομμουνιστική.²⁵

Εν τω μεταξύ, η Αριστερά εντείνει τον αγώνα της για την κατάργηση των εκτάκτων μέτρων, την αποφυλάκιση των πολιτικών κρατουμένων και όλα αυτά σε συνδυασμό με την ανάπτυξη του κινήματος ειρήνης. Στις 3 Απριλίου, στη Βουλή το θέμα των εκτάκτων μέτρων ήταν στο επίκεντρο και με αφορμή την επικείμενη Πορεία Ειρήνης και το θέμα των πολιτικών κρατουμένων -με έκτακτο μέτρο είχε απαγορευθεί οποιαδήποτε συνάθροιση την ημέρα της πορείας- υπουργός Δικαιοσύνης Κ. Παπακωνσταντίνου και ο βουλευτής της ΕΔΑ Λ. Κύρκος έρχονται σε αντιπαράθεση. Ο Λ. Κύρκος ζητά την απόλυση όλων των πολιτικών κρατουμένων και επικρίνει την κυβέρνηση για την απαγόρευση της Πορείας. Ο υπουργός Δικαιοσύνης χαρακτηρίζει την Πορεία “φαιδρά” και κάνει λόγο για εγκλήματα κομμουνιστών, για τα Δεκεμβριανά, για χωματερές και παιδομάζωμα. Τονίζει, δε, πως όσοι θελήσουν να συμμετάσχουν στην “κομμουνιστική” εκδήλωση, εννοώντας την Πορεία Ειρήνης, θα συλληφθούν. Για ακόμη μια φορά βλέπουμε πως απερίφραστα οι κυβερνητικοί κύκλοι χαρακτηρίζουν της Πορεία κομμουνιστική, παραφράζοντας το νόημα και το στόχο της.

Η αντιπαράθεση αυτή στη Βουλή παρουσιάζει με σαφή τρόπο την σύνδεση της παγκόσμιας Ειρήνης με την εσωτερική. Το θέμα των πολιτικών κρατουμένων είχε φτάσει στο απροχώρητο και η έννοια της δημοκρατίας και της δικαιοσύνης καταπατώνταν στη

24 Καθημερινή, ό.π. 20/4/1963

25 “Γενικεύεται η κινητοποίησης. Πλείστα σωματεία θα μετάσχουν του “Μαραθωνίου της Ειρήνης”, εφημ. Μακεδονία, 16/4/1963

χώρα με απροκάλυπτο τρόπο.

Απορία και έντονη εντύπωση προκάλεσε στη γενέτειρα χώρα των Πορειών Ειρήνης, την Αγγλία, η απογοήτευσή τους στην Ελλάδα. Δύο από τους πιο επιφανείς εργατικούς βουλευτές της Αγγλίας, ο Μάϊκλ Φουτ και ο Χιούλετ τζόνσον, δήλωσαν πως κυβερνήσεις που επιβάλλουν απαγορεύσεις κάτι φοβούνται.²⁶

Αντιλαμβάνεται κανείς μέσα σε ποιο κλίμα οργανώνεται η Πορεία του Μαραθώνα. Η αντικομμουνιστική υστερία ήταν έντονα εμφανής, χωρίς να καμουφλάρεται, με αποκορύφωμα τις πιέσεις που δέχθηκαν, από τις αστυνομικές αρχές, οι ιδιοκτήτες πούλμαν και λεωφορείων, ώστε να μη διαθέσουν τα οχήματά τους για τη μεταφορά των “οδοιπόρων” της Ειρήνης.²⁷ Η δικαιολογία της “κομμουνιστικής απειλής” μέσω της Πορείας, ήταν το πρόσχημα για τα σκληρά μέτρα. “Θα απαγορευθεί επίσης και πάσα, επ’ ευκαιρία της πορείας, τυχόν παράνομος συγκέντρωση και εκδήλωση των κομμουνιστών, με όλη την αυστηρότητα των νόμων”, χαρακτηριστική δήλωση του αστυνομικού διευθυντή, Καραμπέτσου.²⁸ Την παραμονή της Πορείας οι αστυνομικές αρχές συνελάμβαναν και έστελναν πίσω στο αεροδρόμιο τους ξένους συμμετέχοντες. Τους απέλασαν ως ανεπιθύμητους, αφού πρώτα τους ανέκριναν.²⁹

Ακόμη και όταν ο διευθυντής της γενικής αστυνομικής διεύθυνσης Αθηνών, Καραχάλιος, κάλεσε τον Μιχάλη Περιστεράκη στο γραφείο του, για να του δηλώσει αυτοπροσώπως πως η αστυνομία δεν θα επέτρεπε τη διεξαγωγή της Πορείας, αυτό δεν αποτέλεσε αιτία να ξανασκεφτούν οι οργανωτές, αν θα έπρεπε να πραγματοποιηθεί.³⁰

Χαρακτηριστικό είναι το άρθρο της εφημερίδας η Αλλαγή Ηρακλείου Κρήτης, στις 20/4, το οποίο αναφέρει πως η επιφυλακή της χωροφυλακής δεν αφορά μόνο την πρωτεύουσα, αλλά τις χωροφυλακές όλων των πόλεων. Γι’ αυτό και η πόλη του Ηρακλείου θα ήταν σε επιφυλακή λόγω της κυβερνητικής απαγορεύσεως σχετικά με την Πορεία. Ακόμη το σώμα της χωροφυλακής προέβη σε ανακοίνωση με σκοπό, σύμφωνα με την εφημερίδα, την τρομοκράτηση των Ηρακλειωτών, οι οποίοι δεν θα έπρεπε ούτε ως θεατές να παρακολουθήσουν την Πορεία, διότι τα έκτροπα και οι αναταραχές ήταν σίγουρο

26 “ Σημαινόντες Άγγλοι βουλευτές μιλούν για τον Μαραθωνίο”, εφημ. *Αυγή*, 17/4/1963 σελ 1

27 Λιναρδάτος, Σ., ό.π. σελ 230

28 “ Εν όψη της εκδήλωσης των οδοιπόρων ειρήνης. Κυβέρνησις: η πορεία απαγορεύεται αυστηρώς. Σύνδεσμος Ράσελ: θα γίνει”, εφημ. *Ελευθερία*, 20/4/1963, σελ 1

29 “Απέλασις ξένων του Μαραθωνίου. Συνελήφθησαν ήδη 4 Άγγλοι”, εφημ *Εθνικός Αγών*, 21/4/1963

30 “Η Αστυνομία δεν πρόκειται να επιτρέψη την πραγματοποίησιν του Μαραθωνίου. Ειδοποίησε περί αυτού τους οργανωτάς”, εφημ 17/4/1963

γεγονός.³¹

Οι παρακρατικές οργανώσεις της χώρας, για τις οποίες μιλήσαμε και παραπάνω με αφορμή την “αντισυγκέντρωση” τον Ιανουάριο του 1958, ενεργοποιήθηκαν και πάλι, με σκοπό την παρεμπόδιση της διεξαγωγής της Πορείας. Τα μέλη τους είχαν διαταχθεί να είναι έτοιμα ανά πάσα στιγμή προκειμένου να “υπερασπιστούν την πραγματική Ειρήνη”.³² Πριν την έναρξη της Πορείας παρακρατικές ομάδες ατόμων διέσχισαν πρώτες τη διαδρομή της Πορείας, για να δημιουργήσουν το κατάλληλο κλίμα, κλίμα υπέρ τους δηλαδή.

Η Ένωση Κέντρου μέσω του αρχηγού της, δήλωσε πως δεν θα συμμετάσχει στην Πορεία, την οποία θεωρεί άσκοπη.³³ Τόνισε δε πως το γεγονός πως αντιδρά στην απαγόρευσή της από την ΕΡΕ, δεν συνεπάγεται πως υποστηρίζει και τη διεξαγωγή της Πορείας.

Η συνάντηση στον Τύμβο του Μαραθώνα ορίστηκε στις 5:18 προ μεσημβρίας. Το πρόγραμμα περιλάμβανε μια σύντομη τελετή στην οποία θα εκφωνούσαν λόγο εκπρόσωποι της Επιτροπής Πορείας και ξένοι αντιπρόσωποι. Η διαδρομή, που θα ακολουθούνταν θα ήταν η τυπική του Μαραθωνίου: από τον Τύμβο στη Νέα Μάκρη, το δάσος του Αγίου Ανδρέα, τη διασταύρωση της Ραφήνας, στάση στο Χαρβάτι, όπου θα κατατήθονταν στέφανα στο μνημείο των εκτελεσθέντων από τους Ναζί, από εκεί η Πορεία θα συνέχιζε προς το Σταυρό, την Αγία Παρασκευή και θα έφτανε στην Αθήνα. Από τη Μεσογείων στη λεωφόρο Βασιλίσσης Σοφίας και τέλος στην Ακρόπολη.³⁴ Κάθε τόσο θα πραγματοποιούνταν στάσεις για ξεκούραση. Όση ώρα θα διαρκούσαν οι στάσεις, ομάδες καλλιτεχνών θα διασκέδαζαν τους οδοιπόρους. Επίσης, καθώς ο αριθμός των ηλικιωμένων ανθρώπων, που θέλησαν να συμμετάσχουν, ήταν μεγάλος και η διαδρομή μακρά, προβλέφθηκε να περιμένουν το μεγάλο όγκο της Πορείας σε σημεία κοντά στην Αθήνα και από εκεί να ενωθούν μαζί του. Τα χιλιόμετρα συνολικά ήταν 44.

Η αστυνομοκρατία, όμως, έκανε το παν ώστε να ματαιωθεί η Πορεία. Από τα ξημερώματα της 21ης οι αστυνομικές δυνάμεις και, κυρίως, οι δυνάμεις της χωροφυλακής, είχαν παραταχθεί στις περιοχές από όπου θα περνούσαν οι συμμετέχοντες με κατεύθυνση το

31 “Προσπάθεια τρομοκρατήσεως του κοινού δια να μη παραστή ούτε ως θεατής εις την Μαραθώνιον Πορείαν Ειρήνης. Να μην διαθέσουν τα ΚΤΕΛ αυτοκίνητα”, εφημ. *Η Αλλαγή*, 20/4/1963, σελ 4

32 ό.π. Βούλτεψης, σελ 56

33 “Το Κέντρον δεν μετέχει της Πορείας Ειρήνης θεωρεί όμως μωράν την απαγόρευσιν εδήλωσεν ο κ. Παπανδρέου εις την επιτροπήν”, εφημ. ??

34 “Τύμβος – Ακρόπολη”, *Δρόμοι της Ειρήνης*, αρ. Φυλ. 76, σελ 13 - 14

Μαραθώνα, Αμπελόκηπους, Άγιος Δημήτριος και Πανόρμου.³⁵ “Πολλοί άνδρες εφορούσαν κράνη και όλοι κρατούσαν κλομπς”.³⁶ Αργότερα θα γίνει ευρέως γνωστό, πως τις διωκτικές δυνάμεις βοήθησαν και μέλη παρακρατικών οργανώσεων, όπως του “Σώματος Ελπιδοφόρων Νέων” και της “Αντικομμουνιστικής Σταυροφορίας”. Σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας *Αυγή* στις 18/4/1963, το υπουργείο Εσωτερικών την προηγούμενη μέρα, δηλαδή στις 17/4/1963, ανακοίνωσε πως εν γνώσιν του οι νεοφασιστικές οργανώσεις συμπεριλήφθηκαν στο σχέδιο κατά της Πορείας.³⁹ Με τις αστυνομικές αρχές, επίσης, συνεργάστηκαν οι δικαστικές αρχές και οι ανώτεροι διοικητικού υπάλληλοι των διαφόρων περιοχών της Αττικής, ώστε η όποια νομιμότητα μπορούσε να υπάρξει να είχε τη δυνατότητα να πιστοποιηθεί.

Στην περιοχή του Μαραθώνα και συγκεκριμένα στο ύψος του Τύμβου, τα μέτρα ήταν εξίσου αυστηρά. Από το βράδυ του Σαββάτου ομάδες της χωροφυλακής μεταφέρθηκαν στην περιοχή, όπου και διανυκτέρευαν στα καφενεία, στα μπακάλικα, ακόμη και στα χωράφια. Αυτή η ομάδα ύψωσε και ένα πανό στο δρόμο που οδηγούσε στον Τύμβο, το οποίο έγραφε “Εξω από το Μαραθώνα η κομμουνιστική Πορεία”. Απαγορεύθηκε αυστηρά η προσέγγιση του χώρου από οποιοδήποτε. Ταυτόχρονα άνδρες του λιμενικού περιπολούσαν στην περιοχή, καθώς υπήρχε κίνδυνος και από ύδατος.⁴⁰

Η επικρατούσα κατάσταση είχε ως αποτέλεσμα η Πορεία να πάρει δύο κατευθύνσεις.⁴¹ Η πρώτη, με τον Γρηγόρη Λαμπράκη, οποίος ξεκίνησε από την οδό Πατησίων με το ιδιωτικό του αυτοκίνητό, μαζί με την γυναίκα του, τον ποιητή Τεύκρο Άνθια και τη Γιούλα Λιναρδάτου. Στη στροφή της Ραφήνας, ομάδα αστυνομικών σταματάει το όχημα και μετά από διαπραγματεύσεις επιτρέπει στο Λαμπράκη να συνεχίσει την Πορεία του μόνος, χωρίς τους υπόλοιπους επιβαίνοντες. Στις 8 το πρωί ο Λαμπράκης φτάνει στον Τύμβο, τέντωσε το κρυμμένο πανό της Ειρήνης και ξεκίνησε με τη συνοδεία ομάδας αστυνομικών, να περπατά για την Ειρήνη, έστω και συμβολικά, όπως ο ίδιος είπε.⁴² Καθώς διασχίζει τα πρώτα χιλιόμετρα, ενώνονται μαζί του οι πρώτοι άνθρωποι, αψηφώντας τον αστυνομικό κλοιό. Πρώτος ήταν ο δεκαεξάχρονος Ανδρέας Μαμωνάς, ακολουθεί ο

35 Βούλτεψη, Γ., ό.π. σελ 58

36 “ Η πορεία δια την Ειρήνη ανεστάτωσεν την Αττικήν. Εντυπωσιακή εμφάνιση νέων τμημάτων χωροφυλακής”, εφημ. *Ελευθερία*, 23/4/1963, σελ 7

39 “ Οι νεοφασίστες ετοιμάζουν ταραχές στο Μαραθώνιο”, εφημ. *Αυγή*, 18/4/1963, σελ 5

40 “ Η πορεία δια την Ειρήνη ανεστάτωσεν την Αττικήν. Εις τον Μαραθώνα”, εφημ. *Ελευθερία*, 23/4/1963, σελ 7

41 Τριγάζης Π., “Η Α΄ Μαραθώνια Πορεία, ένα ιστορικό ορόσημο”, εφημ. *Αυγή*, 21/4/2013

42 ό.π. Νταλούκας, σελ 206

Παντελής Γούτης, ηλεκτρολόγος από τη Νίκαια, και τέλος ένας κρεοπώλης, ο Μπάμπης Παπαδόπουλος. Κοντά στο Χαρβάτι ο Λαμπράκης θα συλληφθεί.⁴³ Κάπως έτσι πραγματοποίησε, σχεδόν μόνος την Πρώτη Πορεία, αφού κανείς άλλος δεν κατάφερε να φτάσει στο Μαραθώνα.⁴⁴

Η δεύτερη κατεύθυνση της Πορείας ξεκίνησε από τους Αμπελόκηπους αντίστροφα, δηλαδή από την Αθήνα προς το Μαραθώνα. Στο ύψος της λεωφόρου Κηφισίας, στην περιοχή των Αμπελοκήπων, οι αστυνομικές δυνάμεις επιτίθενται στις ομάδες των πολιτών που ξεκίνησαν να κατευθύνονται προς τον Μαραθώνα. Η περιοχή μετατρέπεται σε πεδίο μάχης. Ξυλοδαρμοί και συλλήψεις έχουν ως αποτέλεσμα τα διάλυση των ομάδων των οδοιπόρων.⁴⁵ Οι τρεις πρώτοι οδοιπόροι, που θα συλληφθούν, ήταν ηγετικά στελέχη της ΕΔΑ και ΕΕΔΥΕ. Ανάμεσα στους παρευρισκόμενους, βρίσκουμε το Μάνο Κατράκη, τον Αλέκο Αλεξανδράκη, τον Μποστ, τον Μίκη Θεοδωράκη.⁴⁶

Ως αργά τα μεσάνυχτα της 21ης Απριλίου οι αστυνομικές αρχές κινούνταν σε όλο το λεκανοπέδιο της Αττικής. Σε 1100 υπολογίζονται οι συμμετέχοντες της Πορείας που συνελήφθησαν, ενώ αρκετοί από αυτούς μεταφέρθηκαν στο Σταθμό Α΄ Βοηθειών, για να τους παρασχεθούν οι πρώτες βοήθειες λόγω μικροτραυματισμών.⁴⁷ Τον ίδιο αριθμό συλληφθέντων αναφέρει και ο επαρχιακός τύπος την επόμενη μέρα της Πορείας. Μερικοί από τους συλληφθέντες ήταν οι Αλέκος Αλεξανδράκης, Μάνος Κατράκης, Αλίκη Γεωργούλη, Μίκης Θεοδωράκης. Χαρακτηριστικά, το πρωτοσέλιδο της εφημερίδας Τα Νέα, το οποίο αφιέρωνε μεγάλο μέρος στα γεγονότα της Πορείας, αναφέρει: “Το αστυνομικόν κράτος έλαμψε χθες σε όλη του τη μεγαλοπρέπεια. .. αστυνομικήν κατοχήν. Εικόνα πανικού και νευρικότητας. Ποτέ άλλοτε κατά το παρελθόν δεν είχε σημειωθεί παρόμοιος συναγερμός και ποτέ δεν είχε παρατηρηθεί αρμονική συνεργασία, αμοιβαία κατανόησης και ανταπόκρισις σε συντονισμένες ενέργειες των αδελφών Σωμάτων της Αστυνομίας και της Χωροφυλακής”.⁴⁸

Συλλήψεις πραγματοποιήθηκαν και στην περιοχή του Πειραιά. Όλες οι συλλήψεις ήταν “προληπτικές”, όπως αναφέρει η εφημερίδα Καθημερινή, και αφορούσαν τις ομάδες

43 Πετρουλόπουλος, Γ., “Στα 40 χρόνια από τη πρώτη Μαραθώνα πορεία Ειρήνης”, Εφημ. *Ριζοσπάστης*, Ένθετο 7 μέρες μαζί, 11/5/2003

44 Παπαθανασίου, Ι., Η Νεολαία Λαμπράκη τη δεκαετία του 1960. Αρχειακές τεκμηριώσεις και αυτοβιογραφικές καταθέσεις, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα 2008, σελ 66

45 Νταλούκας, Μ., ό.π. σελ 202

46 Παπαθανασίου, Ι., ό.π. σελ 422

47 Λιναρδάτος, Σπ., ό.π. σελ 235

48 “ Με μέτρα πανικού αντιμετώπισεν η Κυβέρνησις τους οδοιπόρους”, εφημ. *Τα Νέα*, 22/4/1963 σελ 1

ανθρώπων που θέλησαν να κατευθυνθούν προς την Αθήνα. Ανάμεσα στους συλληφθέντες ήταν ο Γρηγόρης Βουδούρης, πρόεδρος της επιτροπής δράσεως Πειραιά, η γραμματέας της ίδιας οργανώσεως Μαρία Γεωργίου, ο Γ. Σαββίδης, συντάκτης της εφημερίδας Αυγή και άλλοι.⁴⁹ “Προ του μεσονυκτίου της Κυριακής”, όπως μας ενημερώνει η εφημερίδα Εθνικός Αγών Ιωαννίνων, όλοι οι συλληφθέντες αφέθηκαν ελεύθεροι.⁵⁰

Η κατάληξη της Πορείας δεν ήταν αυτή που είχαν προγραμματίσει και θελήσει οι οργανωτές της. Πως ήταν δυνατόν άλλωστε να έχει την επιθυμητή έκβαση με όλη αυτή την πολεμική εναντίον της; Πολεμική επιχείρηση χαρακτηρίστηκε το σχέδιο της κυβέρνησης στο οποίο συμμετείχε η χωροφυλακή, η αστυνομία, ο στρατός, το ναυτικό, οι “αγανακτισμένοι” πολίτες, οι ΕΚΟΦίτες και οι νέοι της ΕΡΕ με σκοπό να εμποδιστεί ο κόσμος που ήθελε να φτάσει στο Μαραθώνα.⁵¹

Η Πορεία αυτή είχε σκοπό να συνδέσει την παγκόσμια κίνηση της Ειρήνης με την ελληνική ιστορία και την κληρονομιά της.⁵² Η Μαραθώνια Πορεία προσπάθησε να γίνει ο συνδετικός κρίκος και η αφορμή, για την ανάπτυξη της φιλειρηνικής δουλειάς μέσα στις μάζες της νεολαίας. Η συγκρότηση Επιτροπών Πορείας σε κάθε γειτονιά, στους τοπικούς συλλόγους, στα σχολεία, στα εργοστάσια, στα πανεπιστήμια και η σύνδεση αυτών με το σύλλογο Μπέρτραντ Ράσελ, θα ήταν μεγάλο βήμα για τη συνεργασία όλου του λαού με σκοπό την Ειρήνη. Οι διοργανωτές της στόχευαν ώστε να γίνει ένα μεγάλο ιστορικό γεγονός. Να γίνει η απάντηση σε κάθε φιλοπόλεμο αίσθημα, πως δεν θα πραγματοποιηθεί. Οι Πορείες Ειρήνης είναι ένα μέρος από τη παγκόσμια κινητοποίηση ενάντια στον πόλεμο. “Βαδίζοντας αναγγέλλουμε πως θέλουμε τη ζωή και τον πολιτισμό “. ⁵³ Οι ετήσιες Πορείες σε όλο τον κόσμο, τα κινήματα κατά των εξοπλισμών παίρνουν τεράστιες διαστάσεις, ώστε σήμερα να παίζουν σπουδαίο ρόλο στην πολιτική ζωή κάθε χώρας.

49 “Η ΕΔΑ δεν επραγματοποίησε την πορεία. Δεν εκινητοποίησε πλέον των 2-3 χιλ”, εφημ. *Καθημερινή*, 23/4/1963, σελ 9

50 “Πρωτοφανής η κινητοποίησης εις Αθήνας. 100 άτομα συνελήφθησαν πολλοί ξένοι απηλάθησαν”, εφημ. *Εθνικός Αγών*, 23/4/1963, σελ 1

51 “Πολεμική επιχείρησης κατά της Πορείας. Εις 1100 ανήλθον οι συλληφθέντες. Παραλληλίζεται διεθνώς Ελλάς και Ισπανία”, εφημ. *Η Αλλαγή*, 23/4/1963, σελ 1

52 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές νεολαίες, βοηθητικά γραφεία, κ. 258, αλληλογραφία ΕΕΔΥΕ με σύνδεσμο Μπ. Ράσελ, 10/4/1963

53 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές νεολαίες, βοηθητικά γραφεία, κ. 262 “Μαραθώνιος άγγελμα νίκης”,

4.3 Η δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη

Το τί σήμαινε η δολοφονία αυτού του ανθρώπου, του Γρηγόρη Λαμπράκη, για την εποχή, για τους Έλληνες πολίτες, και ειδικά τους νέους, την Κυβέρνηση Καραμανλή αλλά και τις άλλες πολιτικές παρατάξεις φάνηκε σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα από τη μέρα της δολοφονίας. Στο σημείο αυτό, θα αναφερθούμε συνοπτικά στο γεγονός της δολοφονίας και τον τρόπο με τον οποίο έγινε, μιας και είναι γνωστά τα γεγονότα, και έπειτα θα κάνουμε προσπάθεια να δείξουμε πως το κίνημα ειρήνης που εξετάζουμε επηρεάστηκε, εμπνεύστηκε και έλαβε δυναμική μέσα από το θάνατο του Γρηγόρη Λαμπράκη.

Αρχικά, σκόπιμο θα ήταν να πούμε δύο λόγια για τις πολιτικές εξελίξεις που λάμβαναν χώρα εκείνη την περίοδο. Η ΕΡΕ με τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, για τέταρτη συνεχόμενη φορά είχε σχηματίσει κυβέρνηση, μετά τις εκλογές της 29ης Οκτωβρίου 1961. Οι εκλογές αυτές έμειναν στην ιστορία ως εκλογές “βίας και νοθείας”, μιας και η Ένωση Κέντρου και η ΕΔΑ δεν αποδέχθηκαν το αποτέλεσμα και κατηγόρησαν την ΕΡΕ για οργανωμένο σχέδιο με σκοπό τη νόθευση του αποτελέσματος.⁵³ Τα γεγονότα που ακολούθησαν δημιούργησαν στη χώρα πολιτική κρίση, και ο “ανένδοτος αγώνας” του Γεωργίου Παπανδρέου, ώστε να καταδείξει τη κυβερνητική νομιμότητα, δημιούργησαν εντάσεις.⁵⁴ Η κυβέρνηση Καραμανλή δέχεται συνέχεια καταγγελίες για τις εκλογές και το παρακράτος δραστηριοποιείται για να σταθεροποιηθεί η κατάσταση.⁵⁵ Η σχέση Καραμανλή και Ανακτόρων είχε αρχίσει να κλονίζεται και ο καταλύτης για την κορύφωση της πολιτικής κρίσης ήταν η δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη.⁵⁶

Ένα μήνα πριν την δολοφονία, ο Λαμπράκη είχε μεταβεί στο Λονδίνο. Σκοπό της επίσκεψής του ήταν να συμβάλλει και να δοθεί η ευκαιρία στη Μπέτυ Αμπατιέλου, τη σύζυγο του πολιτικού κρατούμενου Αντώνη Αμπατιέλου, να δει από κοντά τη βασίλισσα Φρειδερίκη, ώστε να μεσολαβήσει να απελευθερωθεί ο σύζυγός της.⁵⁷ Η πρωτοβουλία αυτή, του Λαμπράκη, ήταν αντίθετη με την πολιτική του Παλατιού, σύμφωνα με την οποία η εθνική συμφιλίωση δεν μπορούσε να γίνει πραγματικότητα. Οι κομμουνιστές συνέχιζαν

53 Παπαρηγόπουλος, Κων., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος 5ος*, σελ 205

54 Στο ίδιο, σελ 205

55 Σχετικά με το παρακράτος και την ανάπτυξη του αυτήν την περίοδο βλέπε: Πετρίδης, Π., *Εξουσία και παραεξουσία στην Ελλάδα (1957 – 1967)*, Αθήνα: Προσκήνιο 2000

56 Παπαρηγόπουλος, Κων., όπ. σελ 205

57 Σωτηροπούλου-Αρβανίτη, Μ., ό.π. σελ 125

να είναι τα “μιάσματα” της κοινωνίας.⁵⁸ Η δήλωση του Λαμπράκη, μετά την αποτυχία της συνάντησης Φρειδερίκης - Αμπατιέλου ήταν χαρακτηριστική: “Ηλθα στο Λονδίνο για να παρακαλέσω τη Βασίλισσα να δεχθεί την κυρία Αμπατιέλου, γιατί είναι πλέον γνωστό ότι ούτε η Βουλή, ούτε η Κυβέρνησις κυβερνούν την Ελλάδα, αλλά βασίλισσα Φρειδερίκη. Δυστυχώς, η Βασίλισσα ηρνήθη να δεχθεί και εμέ, που ως βουλευτής εκπροσωπώ τον ελληνικό λαό”.⁵⁹ Τέλος, την προειδοποίησε για την πολιτική που ασκεί και κατέληξε πως “στην Ελλάδα δεν κυβερνά η κυβέρνηση, ούτε ο βασιλιάς, αλλά η βασίλισσα Φρειδερίκη”.⁶⁰

Ο βουλευτής, ο φίλος της Ειρήνης, ο αγωνιστής, ο δημοκράτης Γρηγόρης Λαμπράκης είχε ταράξει τα νερά των κυβερνώντων και είχε γίνει το “κόκκινο πανί” των αντιδραστικών δυνάμεων της χώρας.⁶¹ Παρακράτος και κυβερνητικοί κύκλοι προβληματίζονταν σχετικά με τη δράση του και την επιρροή που ασκούσε στην κοινή γνώμη.⁶² Στις 25 Μαΐου 1963 έλαβε χώρα στη Θεσσαλονίκη εκδήλωση της ΕΕΔΥΕ. Στη Λέσχη Εμποροϋπαλλήλων, στο τρίτο όροφο θα πραγματοποιούνταν η εκδήλωση, στην οποία θα εκφωνούσε λόγο ο Λαμπράκης. Αρχικά, είχε επιλεγεί το “Πικαντίλλυ” ως χώρος συγκέντρωσης, αλλά την τελευταία στιγμή άλλαξε. Οι φίλοι της Ειρήνης έφταναν κατά ομάδες και γέμιζαν την αίθουσα. Την ίδια στιγμή μια “αντισυγκέντρωση” αποτελούμενη από παρακρατικά όργανα της δεξιάς. Θυμίζουμε πως την πρακτική των “αντισυγκεντρώσεων” τον είδαμε και στο συνέδριο της ΕΕΔΥΕ το 1957. Συγκεντρωμένοι οι συμμετέχοντες της “αντισυγκέντρωσης” στα γύρω πεζοδρόμια, ακόμη και μπροστά από την είσοδο του κτιρίου, κάτω από τα σχεδόν “πατρικά” βλέμματα της Αστυνομίας και της Χωροφυλακής, όπως περιγράφει στο βιβλίο του ο Βασίλης Βασιλικός.⁶³ Αυτή τη φορά τα συνθήματα των ταραξιών ήταν επικεντρωμένα στο πρόσωπο τους Λαμπράκη.⁶⁴

Η επίθεση εις βάρος του βουλευτή δεν άργησε. Τη στιγμή που προσπάθησε να μπει στο κτίριο δέχθηκε χτύπημα από ρόπαλο στο κεφάλι του.⁶⁵ Οι σύντροφοι και συνάδελφοί του τον φυγάδευσαν ουσιαστικά μέσα στο κτίριο και του παρείχαν τις πρώτες βοήθειες. Η

58 Στο ίδιο σελ 125

59 Τριγάζης, Π., ό.π. σελ 116

60 Κάτρης, Γ., *Η γέννηση του νεοφασισμού στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήση, 1973, σελ 137

61 Αρβανίτη-Σωτηροπούλου, Μ., ό.π. σελ 125

62 Σχετικά με το Παρακράτος και τη δράση του βλέπε: Λεντάκης, Ανδρέας, *Παρακρατικές Οργανώσεις και 21η Απριλίου*, Αθήνα: Καστανιώτη 1975, σελ 19-29

63 Βασιλικός, Βασίλης, Ζ, Αθήνα: Λιβάνη 1994, σελ 41

64 Κάτρης, Γ., ό.π. σελ 138

65 Στο ίδιο σελ 138

ομιλία του πραγματοποιήθηκε μετά από κάποια ώρα και απέσπασε δυνατά χειροκροτήματα από το κοινό. Από έξω ακούγονταν συνθήματα όπως: Λαμπράκη θα πεθάνεις, Βούλγαροι στη Βουλγαρία, Κουμμούνες το τέλος σας έφτασε.⁶⁶

Το θανάσιμο χτύπημα ήρθε κατά την έξοδο του Λαμπράκη από το χώρο της συγκέντρωσης. Ένα τρίκυκλο έπεσε σχεδόν πάνω του και ο ένας εκ των επιβαινόντων του κατάφερε νέο χτύπημα με λοστό στο κεφάλι. Επίσης, ο Γεώργιος Τσαρούχας, βουλευτής της ΕΔΑ υπέστη και αυτός επίθεση και τραυματίστηκε στο κεφάλι.⁶⁷ Ο Τσαρούχας επέζησε, αλλά δεν τα κατάφερε τη δεύτερη φορά που δέχθηκε επίθεση κατά την περίοδο της Δικτατορίας.⁶⁸

Ο Γρηγόρης Λαμπράκης άφησε την τελευταία πνοή στις 27 Μαΐου. Το σάλος που ξέσπασε μετά το θάνατό του ήταν τεράστιο, καθώς η ευθύνη της δολοφονίας ανήκε σε ομάδα παρακρατικών, η οποία έδρασε με την ανοχή της αστυνομίας τη μέρα της επίθεσης.⁶⁹ Ο πολιτικός κόσμος συνταραγμένος, με τα πολιτικά κόμματα να ανταλλάζουν κατηγορίες. “Ηθικός αυτουργός της δολοφονίας είναι ο Καραμανλής”, δήλωνε ο Γεώργιος Παπανδρέου.⁷⁰ Ο αρχηγός της ΕΡΕ ανταπαντούσε, πως θα έπρεπε να ντρέπεται για όλη του τη ζωή, μετά από αυτή τη δήλωση.

Η κηδεία του Λαμπράκη εξελίχθηκε σε ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα της δεκαετίας. Η μαζικότερη πολιτική διαδήλωση, μετά το τέλος του Εμφυλίου.⁷¹ Η κοσμοσυρροή την αποχαιρετιστήρια ημέρα ήταν άνευ προσδοκίας. “Δεν πήγαν μονάχα οι εργαζόμενοι στην ταφή του αδικοσκοτωμένου. Στο πένθος συμμετείχαν και χιλιάδες αστοί”, τονίζει στο βιβλίο του ο Ψυρούκης.⁷² Το παρόν έδωσαν ο Γεώργιος Παπανδρέου και ο Σοφοκλής Βενιζέλος. Η κηδεία κατέληξε σε μια μεγάλη διαδήλωση που ήταν αφιερωμένη στην Ειρήνη, τη δικαιοσύνη, τη δημοκρατία και την πρόοδο.

Στο εξωτερικό η αναπάντεχη εξέλιξη του θανάτου του Λαμπράκη έφτασε σχεδόν αμέσως και οι αντιδράσεις και οι διαμαρτυρίες για τον τρόπο της επίθεσης, αλλά και για το τελικό αποτέλεσμα, πυροδότησαν κι άλλο το ήδη βαρύ κλίμα. Από τη Γένοβα, τη Σοβιετική

66 Βασιλικός, Β., ό.π. σελ 65-67

67 Κάτσης, Γ., ό.π. σελ 139

68 Στο ίδιο σελ 139

69 Παπαρηγόπουλος, Κων., Ό.Π. σελ 206

70 Στο ίδιο σελ 206

71 Στο ίδιο σελ 206

72 Ψυρούκης, Ν., *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας, 1940-1967*, Αθήνα: Επικαιρότητα 1975-1976, σελ 244

Ένωση, την Πολωνία, την Κύπρο μέχρι το Ισραήλ πραγματοποιήθηκαν συγκεντρώσεις τιμής του Λαμπράκη και παράλληλα υπέρ της καταδίκης των ενόχων.⁷³ Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ειρήνης εις ένδειξη αναγνώρισης του αγώνα του θανόντα υπέρ της Ειρήνης, καθιέρωσε το “μετάλλιο Λαμπράκη”, το οποίο στο εξής θα απονέμονταν σε περιπτώσεις εξαιρετικής περίπτωσης θυσιών για την Ειρήνη.⁷⁴

Στη Ελλάδα τα συναισθήματα του λαού που εκφράστηκαν μέσα από τη συμμετοχή στην κηδεία, δεν έμειναν εκεί. Η θυσία του Λαμπράκη πυροδότησε ένα από τα μεγαλύτερα κινήματα δημοκρατικής αναγέννησης, ιδιαίτερα στο χώρο της νέας γενιάς.⁷⁵ Το αποτέλεσμα των παραπάνω, η νέα ελπίδα που γεννήθηκε μέσα από το θάνατο, ονομάστηκε “Κίνηση Νέων Γρηγόρης Λαμπράκης”. Στα βήματα του Γρηγόρη Λαμπράκη, με πρωτεργάτη και εμπνευστή τον Μίκη Θεοδωράκη, η νέα αυτή οργάνωση ήταν το μεγαλύτερο άνοιγμα στη νεολαία μετά την ΕΠΟΝ.⁷⁶ Ο εκπολιτισμός της νεολαίας, με βάση σωστά πρότυπα, η υπεράσπιση του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού, των εθνικών παραδόσεων, της κουλτούρας, ο εκδημοκρατισμός ήταν τα ιδεώδη που υποστήριζε και που την έκαναν δημοφιλή στη νεολαία.

Το 1964 η Κίνηση Νέων Γρηγόρης Λαμπράκης, συγχωνεύεται με την νεολαία της ΕΔΑ, και μετονομάζεται “Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη”.⁷⁷ Μια ισχυρή πολιτική οργάνωση της νεολαίας, που προέβαλε την αυτονομία της από τους κομματικούς μηχανισμούς.⁷⁸ Ο λαός με πρωτεργάτη τη νεολαία ήταν έτοιμος να διεκδικήσει και να απαιτήσει συνθήκες για μια καλύτερη διαβίωση, μια παιδεία χωρίς ταξικούς περιορισμούς, μια κοινωνία με πλούσιο πολιτισμό. Η δολοφονία Λαμπράκη σε συνδυασμό με το διεθνές κλίμα έσπασαν κάθε φράγμα δισταγμού. Τα γεγονότα όσο θλιβερά κι αν ήταν δεν αποτέλεσαν αφετηρία φόβου, εσωστρέφειας και στασιμότητας, αλλά το αντίθετο. Η πρώτη μεγάλη δημόσια εκδήλωση στην οποία έβαλε την υπογραφή της η ΔΝΛ, ήταν η τρίτη Μαραθώνια Πορεία Ειρήνης.

Για να παραθέσουμε και το νέο πολιτικό πλαίσιο, το οποίο και αυτό συνταράχθηκε από τη δολοφονία, να πούμε πως μετά τη δολοφονία η κυβέρνηση Καραμανλή παραιτήθηκε

73 Αρβανίτη-Σωτηροπούλου, Μ., ό.π. σελ 143

74 Στο ίδιο σελ 143

75 Στο ίδιο σελ 145

76 Στο ίδιο σελ 145

77 Παπαθανασίου, Ι., ό.π. σελ 76

78 Στο ίδιο 76-77

και η αυλή διόρισε Πρωθυπουργό τον Παναγιώτη Πιπινέλη. Η ΕΔΑ στήριξε το κόμμα του Κέντρου και μετά την επανάληψη των εκλογών ο Γεώργιος Παπανδρέου ανήλθε στην εξουσία.⁷⁹

4.4 Η δεύτερη Μαραθώνια Πορεία Ειρήνης

Την επόμενη χρονιά, η δεύτερη Μαραθώνια Πορεία Ειρήνης ορίστηκε στις 17 Μαΐου. Στα βήματα του πρωτοπόρου της Ειρήνης, Γρηγόρη Λαμπράκη, θα διεξαγόταν τούτη τη χρονιά το μεγάλο γεγονός. Η οργανωτική ομάδα έδωσε βάση στην τάξη και στο τυπικό της υπόθεσης περισσότερο από την προηγούμενη χρονιά. Οι συνοδοιπόροι της Ειρήνης έπρεπε να ξέρουν με ποιόν σύλλογο ή ομάδα θα περπατούσαν στην Πορεία και τους υποδείχθηκε η τάξη που έπρεπε να κρατηθεί.⁸⁰

Στα γραφεία της “Δημοκρατικής Κίνησης Νέων Γρηγόρης Λαμπράκης” γίνονταν οι πυρετώδεις προετοιμασίες για την Πορεία. Μετά το θάνατό του η νεολαιίστικη οργάνωση, η οποία δημιουργήθηκε προς τιμήν του και με σκοπό να συνεχίσει το όραμα του, ανέλαβε την ευθύνη για την οργάνωση και διεξαγωγή των επόμενων Μαραθώνιων Πορειών, σε συνεργασία πάντα με την ΕΕΔΥΕ και το Σύνδεσμο Νέων “Μπέρναρντ Ράσελ”.⁸¹ Την ιδρυτική διακήρυξη της νέας οργάνωσης υπογράφουν οι Μιχάλης Περιστεράκης, Αλέκος Αλεξανδράκης, Θεόδωρος Πάγκαλος, Νίκος Κούνδουρος, Μίκης Θεοδωράκης και άλλοι.⁸²

Το περιοδικό, “Δρόμοι της Ειρήνης”, το Φεβρουάριο του 1964 δημοσιεύοντας άρθρο του Συνδέσμου Μπέρτραντ Ράσελ, ανακοινώνει το δεύτερο Μαραθώνιο Ειρήνης. Το άρθρο ανέφερε χαρακτηριστικά: “Από πέρυσι στην ιστορία των πορειών ειρήνης πήρε ξεχωριστή θέση ο Μαραθώνιος που οργάνωσε ο Σύνδεσμός μας κάτω από τις πιο απίθανες συνθήκες βίας και διωγμού. Ο Λαός, η Νεολαία και οι οργανώσεις τους, με το θάρρος και το πάθος τους, πέρασαν πάνω από όλα τα φράγματα των απαγορεύσεων και της βίας και νίκησαν πραγματοποιώντας την πρώτη φιλειρηνική πορεία στην Ελλάδα. Κεντρική φυσιογνωμία του αγώνος αυτού αποδείχθηκε ο αλησμόνητος και ηρωικός μαραθωνοδρόμος

79 Στεφάνου, Σ., ό.π. σελ 426

80 Κόντος, Αλ., “Πανελλήνιος συναγεμός για το 2ο Μαραθώνιο”, *Δρόμοι της ειρήνης*, αρ. φυλ. 77, σελ 18 - 19

81 Κατσάπης, Κ., ό.π. σελ 300-301

82 Νταλούκας, Μ., ό.π. σελ 210

της Ειρήνης Γρηγόρης Λαμπράκης, που μοναχός του έτρεξε την απηγορευμένη διαδρομή των 32 χιλιομέτρων. Καλούμε ολόκληρον το λαό και την νεολαία να κάνουν υπόθεσή τους την υπόθεση της Ειρήνης, να οργανώσουν σε κάθε χωριό, σε κάθε συνοικία Επιτροπές Πορείας για την προετοιμασία του δευτέρου Μαραθωνίου της Ειρήνης και να πάρουν μέρος σε αυτόν, εκδηλώνοντας έμπρακτα και αγωνιστικά τον πόθο και το πάθος τους για μια ζωή χωρίς πολέμους, για μια Ελλάδα ευτυχισμένη”.⁸³

Κάλεσμα προς τον ελληνικό λαό και κυρίως την ελληνική νεολαία, δημοσίευσε και ο Σύνδεσμος Νέων της Επιτροπής Ειρήνης. “Καλούμε τον ελληνικό Λαό, ως τις πιο απόμακρες γωνιές της Ελλάδος. Καλούμε πρώτη τη Νεολαία, να κάνουν υπόθεσή τους τη δεύτερη Μαραθώνια Πορεία, που θα πραγματοποιηθεί τη δεύτερα Κυριακή μετά το Πάσχα, στις 17/5/1964”.⁸⁴

Αυτή τη χρονιά επιλέχθηκε από την οργανωτική επιτροπή της Πορείας η συμμετοχή στην οργάνωση της Πορείας και των απλών μελών των φιλειρηνικών οργανώσεων, αλλά και όσων πολιτών ενδιαφέρονταν και ήθελαν να προσφέρουν στην προετοιμασία της Πορείας ανεξάρτητα από τη συμμετοχή του ή μη στις φιλειρηνικές οργανώσεις. Δεδομένης της κυβερνητικής αλλαγής, με την ανάληψη της εξουσίας από τον Γεώργιο Παπανδρέου και τον παραγκωνισμό της Δεξιάς παράταξης, θεωρήθηκε πως αυτή τη χρονιά τα πράγματα για την Πορεία, θα ήταν πολύ πιο εύκολα. Για το λόγο αυτό εκδόθηκε επίσημη ανακοίνωση προς όλους τους πολίτες, τα σωματεία και τους συνδέσμους της χώρας να πάρουν μέρος στην προπαρασκευαστική επιτροπή της Πορείας. Η πρώτη σύσκεψη της προπαρασκευαστικής επιτροπής θα διεξαγόταν στις 9/3/1964 και θα ήταν ανοιχτή σε όσους ενδιαφέρονταν να συμμετάσχουν.⁸⁵

Την οργάνωση σχετικά με τα μουσικά δρώμενα και τις χορωδίες, που θα συμμετείχαν στην Πορεία, είχε αναλάβει ο Σύνδεσμος Νέων της Επιτροπής Ειρήνης. Σε σχετική ανακοίνωση δίνουν την ευκαιρία σε νέους μουσικού να λάβουν μέρος, όπως και σε ομάδες ορχηστρών. Η χορωδία, η οποία τελούσε υπό την διαχείριση της Κάκιας Θεοδωρίδη, ήταν έτοιμη να δεχτεί νέους που είχαν τη διάθεση να ενσωματωθούν σε αυτή.⁸⁶

Επίσημο κάλεσμα έστειλαν οι διοργανωτές και στις χώρες του εξωτερικού δυτικές

83 “Οργανώνεται από το Σύνδεσμο Μπέρτραντ Ράσελ Δεύτερος Μαραθώνιος Ειρήνης”, *Δρόμοι της Ειρήνης*, Φεβρουάριος 1964, σελ 10

84 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές νεολαίες, βοηθητικά γραφεία, κίνημα ειρήνης, Έκκλησης, κ.257, Η Ειρήνη ανθολογημένη

85 “Για την εδραίωση της ειρήνης”, *Δρόμοι της Ειρήνης*, αρ. Φυλ. 75, 28/2/1964

86 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές νεολαίες, βοηθητικά γραφεία, κίνημα ειρήνης, Η Ειρήνη Ανθολογημένη, κ. 257

και ανατολικές. Για πρώτη φορά και Αραβικές χώρες έλαβαν προσκλήσεις. Επίσης, πρωταγωνιστές του θεάτρου και του κινηματογράφου και πρωταθλητές του αθλητισμού δήλωσαν από μόνοι τους συμμετοχή στην ελληνική Πορεία, αφότου έμαθαν πότε θα διεξαχθεί.⁸⁷ Μηνύματα συμπαράστασης από τη Δανία, την Αγγλία, τη Γερμανία έφταναν καθημερινά στα γραφεία της ΕΕΔΥΕ.

Η Κυβέρνηση Παπανδρέου επέτρεψε τη διεξαγωγή της Πορείας, χωρίς όμως να χαιρετίζει και το νόημα της διεξαγωγής της. Η Κυβέρνηση θεωρούσε ιδιαίτερα παράδοξο το γεγονός πως η Πορεία θέλησε να συνδυάσει το Μαραθώνα -σύνολο ελευθερίας και πολεμικής αρετής, όπως χαρακτηριστικά λέει– με την ιδέα της Ειρήνης, ως υπόθεση μιας μειοψηφούσας ομάδας, όπως αυτής της ΕΔΑ.⁸⁸

Το σημείο έναρξης της Πορείας, θα ήταν και φέτος ο Τύμβος του Μαραθώνα στις 5:18 το πρωί. Στις 5:50 οι ανάπηροι και οι τραυματίες της Εθνικής Αντιστάσεως με την συνοδεία των Μάνου Κατράκη και Αλέκου Αλεξανδράκη, απήγγειλαν ποιήματα.⁸⁹ Επί κεφαλής της πομπής ήταν ο Μίκης Θεοδωράκης μαζί με τον αδελφό του Γρηγόρη Λαμπράκη. Ήταν μια μεγάλη γιορτή υπέρ της Ειρήνης και του ανθρώπου. Τραγούδια ακούγονταν καθ' όλη τη διάρκεια, και διάφορα χαρμόσινα γεγονότα εξελίσσονταν, όπως ο γάμος δύο νέων από την Κρήτη, που πραγματοποιήθηκε σε μια ανάπαυλα, στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής.⁹⁰ Ακόμη, δόθηκε και αυτή τη χρονιά η ευκαιρία στους συμμετέχοντες να συμμετάσχουν σε πολιτιστικά δρώμενα, όπως σε χορωδίες, μικρές παραστάσεις, εορταστικές εκδηλώσεις, λαμπαδηδρομίες, οι οποίες ήταν αφιερωμένες στη μνήμη του Γρηγόρη Λαμπράκη, αλλά και γάμους και μνημόσυνα.

Τα συνθήματα που κυριάρχησαν ήταν: “Κάτω η ιμπεριαλιστική επέμβαση στο Βιετνάμ”, “Να φύγουν από τη χώρα μας οι βάσεις θανάτου”, “Γενικός - πλήρης και ελεγχόμενος αφοπλισμός”, “Εξω το ΝΑΤΟ”, “Όχι άλλη Χιροσίμα”.⁹¹ Τα συνθήματα είναι μια πηγή μέσα από την οποία έχουμε τη δυνατότητα ν' αντιληφθούμε το γενικό πολιτικό πλαίσιο, που εξέφραζαν οι Πορείες, πέρα από αυτονόητο. Ο ιμπεριαλισμός, πηγή της αποικιοκρατίας και του επεκτατισμού των χωρών, των δυτικών κατά κύριο λόγο, και η επέμβασή τους στα εσωτερικά άλλων κρατών. Οι “βάσεις θανάτου”, που οι δύο αντίπαλοι

87 “Πορεία Γρηγόρη Λαμπράκη”, *Δρόμοι της Ειρήνης*, αρ. Φυλ. 76, σελ 14

88 “ Η Πορεία ”, εφημ. *Ελευθερία*, 17/5/1964, σελ 1

89 “Άνευ ουδενός επεισοδίου με γλέντια και τραγούδια έγινε η Πορεία Ειρήνης”, εφημ. *Ελευθερία*, 19/5/1964, σελ 1

90 “ Πορεία Ειρήνης 42 χιλιομέτρων χωρίς τα αστυνομικά μέτρα της ΕΡΕ”, εφημ. *Τα Νέα*, 18/5/1964, σελ 9

91 “Συνθήματα για την Πορεία”, περιοδικό *Η γενιά μας*, αρ. Φυλ. 22, 4/6/1964, σελ 3

του Ψυχρού Πολέμου τοποθετούσαν σε άλλες χώρες-συμμάχους τους με την αποδοχή της πρακτικής αυτής από τις κυβέρνησης τους. Η χρησιμοποίηση, δηλαδή, των χωρών-συμμάχων ως γεωγραφικοί χώροι επέκτασης της διπολικής πολιτικής της εποχής, ήταν πλέον ορατή από τους λαούς. Κι λαοί ύψωσαν το ανάστημά τους απέναντι στην πολιτική του διπολισμού και αντιστάθηκαν στη διαίρεση των γεωγραφικών χώρων και στη μετατροπή τους σε χώρους μελλοντικού εξοντωτικού μηχανισμού.

Μετά το τέλος της Πορείας, οι μαραθωνοδρόμοι συγκεντρώθηκαν στο Πεδίο του Άρεως, όπου και ενέκριναν ένα ψήφισμα, το οποίο πρότεινε η οργανωτική ομάδα. Το κείμενο του ψηφίσματος υπάρχει δημοσιευμένο στο περιοδικό Δρόμοι της Ειρήνης.⁹² Εν συντομία θα αναφέρουμε κάποια κεντρικά σημεία του ψηφίσματος, όπως ότι οι οδοιπόροι δήλωναν πως περπάτησαν για να ενώσουν όλους τους ανθρώπους σε ένα αύριο αντάξιο του ανθρώπου. Το αιώνιο σύμβολο του Μαραθώνα θέλησαν να γίνει σύγχρονο σύμβολο κατά της βαρβαρότητας και του πυρηνικού πολέμου. Ζητούσαν να μείνει η Ελλάδα μακριά από τις πυρηνικές δεσμεύσεις και την απεμπλοκή της από το ΝΑΤΟ και την ειρήνευση στη αδελφή χώρα, την Κύπρο.

Καθ' όλη τη διάρκεια της Πορείας επικράτησε η τάξη, γεγονός το οποίο τονίζει και ο επαρχιακός τύπος τονίζοντας πως “άνευ ουδενός επεισοδίου επραγματοποιήθη χθες η πορεία της Ειρήνης”.⁹³ Τον ίδιο τίτλο παρατηρούμε και στην αθηναϊκή εφημερίδα Ελευθερία.⁹⁴ Ο υπότιτλος, του Δημοκρατικού Φωτός παρουσιάζει την κυβερνητική πλευρά μέσω της δηλώσεως του Πρωθυπουργού πως οι οργανωτές “κατηλεύθηκαν την Ειρήνη για να παγιδεύσουν τους αφελείς. Ο αριθμός των συμμετεχόντων παρά την μακράν και εντατικήν οργάνωσιν εις την περιοχή της πρωτευούσης υπήρξε ασήμαντος. Με την πλήρη ελευθερία την οποία απέστησαν η Δημοκρατία και πάλιν ενίκησεν”.⁹⁵ Έτσι, συμπεραίνει κανείς από τις δηλώσεις του Γεωργίου Παπανδρέου, πως οι οργανωτές της Πορείας δεν πρεσβεύουν το Δημοκρατικό πολίτευμα. Εντυπωσιακό είναι το δημοσίευμα της ηπειρώτικης εφημερίδας Εθνικός Αγών. Από τον τίτλο κιόλας, το άρθρο παρουσιάζει τους κομμουνιστές ως ομάδα, που αποθρασύνεται και οργανώνει, με το πρόσχημα της Ειρήνης, αυτή την εκδήλωση.⁹⁶ Ανησυχητική η Πορεία της Αθήνας, αποτυχημένη και προκλητική η

92 “Το Ψήφισμα”, *Δρόμοι της Ειρήνης*, αρ. Φυλ. 78, σελ 15

93 “Άνευ ουδενός επεισοδίου επραγματοποιήθη χθες η πορεία Ειρήνης”, εφημ, *Δημοκρατικόν Φως*, 18/5/1964, σελ 1

94 “Άνευ ουδενός επεισοδίου με γλέντια και τραγούδια έγινε η Πορεία Ειρήνης”, εφημ, *Ελευθερία*, 19/5/1964, σελ 1

95 “Άνευ ουδενός επεισοδίου επραγματοποιήθη χθες η πορεία Ειρήνης. Απέτυχεν λέγει ο Πρωθυπουργός”, εφημ, *Δημοκρατικόν Φως*, 18/5/1964

96 “Υπό το πρόσχημα της Ειρήνης οι κομμουνισταί αποθρασύνονται. Εντυπωσιακή και ανησυχητική η εκδήλωση της

Πορεία των Ιωαννίνων. Η λέξη “πορεία”, όταν ο Εθνικός Αγών αναφέρεται σε αυτή των Ιωαννίνων είναι σε εισαγωγικά, πρακτική που συνεχίζεται και στο κείμενο. Η εκδήλωση αυτή σύμφωνα με τον αρθρογράφο θύμιζε παλαιότερα γεγονότα που είχαν αιματηρό αποτέλεσμα, αφήνοντας κάποιο υπονοούμενο για τις μέρες των δεκεμβριανών και του Εμφυλίου.⁹⁷ Βαρύτατη ευθύνη έφερε η κυβέρνηση Παπανδρέου, που επέτρεψε τη διεξαγωγή της Πορείας και έδωσε την ευκαιρία στην ΕΔΑ να επιδείξει τη δύναμή της. Την ίδια άποψη είχε και η ΕΡΕ, η οποία σύμφωνα με την εφημερίδα, κατηγόρησε την κυβέρνηση για το κλίμα αναρχίας που επικράτησε στο κράτος, το οποίο οι Αριστεροί κατέλυσαν μέσα στην Αθήνα.⁹⁸

Η εφημερίδα Μακεδονία αντίθετα εκθειάζει το θεσμό της Πορείας. Η Επιτροπή Θεσσαλονίκης Μαραθωνοδρόμων ενημέρωσε το λαό της πόλης για το πρόγραμμα της Πορείας και τον τρόπο με τον οποίο θα κατεύθαναν οι Θεσσαλονικείς στην Αθήνα σε συνεργασία με τις ομάδες του Κιλκίς και της Κατερίνης.⁹⁹

Η παρουσία της αστυνομίας ήταν και σε αυτή την Πορεία αισθητή, αλλά δεν παρεμπόδισε τους συμμετέχοντες στο να ολοκληρώσουν την διαδρομή. Ο δε αριθμός των συμμετεχόντων, Ελλήνων και ξένων, ξεπέρασε κάθε προσδοκία και σύμφωνα με υπολογισμούς έφτασε τον αριθμό των 30.000 ατόμων.¹⁰⁰ “Οι κομμουνισταί επραγματοποίησαν την προαναγγελθείσα “πορεία ειρήνης” από Μαραθώνος εις Αθήνας. Εκινητοποίησαν πανηγυρικώς τον μηχανισμόν των και προέβησαν εις επίδειξιν θρασύτητος, η οποία υπήρξε αποτέλεσμα της επιδειχθείσης εκ μέρους της Κυβερνήσεως ανοχής”.¹⁰¹

Ο Πρωθυπουργός της χώρας, Γεώργιος Παπανδρέου, χαρακτήρισε την Πορεία ως “πορεία της ΕΔΑ” και προειδοποίησε τους “αφελείς, οι οποίοι παγιδεύονται, ότι μετέχοντες εις την πορεία όχι μόνο δεν υπηρετούν, αλλά βλάπτουν και την Ειρήνη και την Ελλάδα. Υπηρετούν μόνον την ΕΔΑ”.¹⁰² Η εφημερίδα Καθημερινή, η οποία φιλοξένησε αυτή τη

ΕΔΑ εις την Αθήνα. Υπό τας ευλογίας της κυβερνήσεως. Αποτυχημένη, αλλά προκλητική η “πορεία” των Ιωαννίνων”, εφημ. *Εθνικός Αγών*, 19/5/1964, σελ 1

97 “Υπό το πρόσχημα της Ειρήνης οι κομμουνισταί αποθρασύνονται. Εντυπωσιακή και ανησυχιτική η εκδήλωση της ΕΔΑ εις την Αθήνα. Υπό τας ευλογίας της κυβερνήσεως. Αποτυχημένη, αλλά προκλητική η “πορεία” των Ιωαννίνων”, εφημ. *Εθνικός Αγών*, 19/5/1964, σελ 1

98 Στο ίδιο, 19/5/1964, σελ 1

99 “Αφεθείσα απολύτως ελευθέρα. Πραγματοποιείται σήμερον η εκ του Μαραθώνος πορεία υπέρ της Ειρήνης. Χίλιοι και πλέον Θεσσαλονικείς μεταβαίνουν δια να μετάσχουν”, εφημ. *Μακεδονία*

100 “Η Πορεία πολιτικό θέμα”, εφημ. *Τα Νέα*, 18/5/1964, σελ 1

101 “Ενώ η πρωτεύουσα ενεφανίσθη ως αναρχούμενη πόλις. Με την ‘πορεία ειρήνης’ οι κομμουνισταί προέβησαν σε νέα ‘επίδειξιν θρασύτητος’”, εφημ. *Καθημερινή*, 19/5/1964, σελ 1

102 “Πορεία πολέμου”, εφημ. *Καθημερινή*, 17/5/1964, σελ 1

δήλωση του Πρωθυπουργού, συνέχισε το άρθρο στον ίδιο τόνο, τονίζοντας από τη μεριά της πως η Πορεία δεν ήταν σύμφωνη με το Σύνταγμα του τόπου, αφού ξεπερνάει τα όρια που αυτό χαράσσει. Θεωρεί, δε, πως η συνεργασία και ο συνασπισμός, με βάση τη Δημοκρατία και την Ειρήνη, μεταξύ των λαών, που προωθεί η Πορεία Ειρήνης, και μέσω αυτής το ειρηνιστικό κίνημα, εννοεί στην ουσία κομμουνιστικό συνασπισμό και την παγκόσμια επικράτησή του. “Η ειρηνική συνήπαρξις, την οποία επαγγέλλεται -εννοείται ο κομμουνισμός- σημαίνει ότι οι κομμουνισταί, διαπιστώντες ότι δεν διαθέτουν την δύναμιν να επεκτείνουν την κυριαρχίαν των, δέχονται, προς το παρόν, ως αναγκαίον καλόν, την ύπαρξιν των άλλων κρατών”.¹⁰³

“Τέτοιες Πορείες έχουν θέση σε χώρες που είναι ικανές ακόμα να δείξουν στους άλλους λαούς το ανθρώπινο μέτρο, τον άνθρωπο που ούτε εκμηδενίστηκε ακόμα από την μηχανή, ούτε έγινε ένα άβουλο εξάρτημά της”.¹⁰⁴ Μεταγενέστερα χαρακτηρίστηκε από πολλούς ως η πιο επιτυχημένη Πορεία, σε επίπεδο μαζικότητας, συμμετοχής και παλμού.¹⁰⁵ Ο κόσμος που συμμετείχε υπολογίστηκε γύρω στους 30.000 σύμφωνα με την εφημερίδα Μακεδονία, 20.000-22.000 σύμφωνα με την Αλλαγή Ηρακλείου και 500.000 σύμφωνα με τους οργανωτές. Επιβλητική είναι το επίθετο που χρησιμοποιεί για να την χαρακτηρίσει ο επαρχιακός τύπος με την εφημερίδα Αλλαγή Ηρακλείου Κρήτης να γράφει πως ήταν επιβλητική σε όγκο, πράγμα που το επισήμαναν οι περισσότεροι δημοσιογράφοι.¹⁰⁶ Χωρίς αυτό να σημαίνει πως η επόμενη δεν είχαν επιτυχία.

4.5 Η τρίτη Μαραθώνια Πορεία

Η Γ΄ Μαραθώνια Πορεία ορίστηκε για τις 23 Μαΐου του 1965. Αυτή τη χρονιά θα γιορτάζονταν και τα σαράντα χρόνια από την συντριβή του φασισμού και το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. “Και, όπως σε κάθε επέτειο ανανεώνεται ο όρκος της ανθρωπότητας να μην επιτρέψει ποτέ πια να απλωθεί στη γη ο φασισμός, ο πόλεμος και ο θάνατος, η Πορεία μας θα είναι ένας τέτοιος ιερός όρκος”.¹⁰⁷ Με τον πόλεμο στο Βιετνάμ

103 Ό. π. *Καθημερινή*, σελ 1

104 “Τάμα στην Ειρήνη. Η Β' Μαραθώνια Πορεία”, περιοδικό *Η γενιά μας*, αρ. Φυλ. 22, 4/6/1966, σελ 3

105 Ό.π. Παπαθανασίου, Ι., σελ 438

106 “Επιβλητικήν εις όγκον και άνευ επεισοδίων επραγματοποιήθη η Πορεία Ειρήνης. Εκινητοποιήθησαν μεγάλαι αστυνομικαί δυνάμεις”, εφημ. *Η Αλλάγη* (Κρήτης), 25/5/1965, σελ 1

107 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές νεολαίες, βοηθητικά γραφεία, κινήσεις για την Ειρήνη, κ. 259 Διακήρυξη, σελ 1

να συνεχίζεται και το κυπριακό πρόβλημα να παραμένει άλυτο, το μήνυμα της αδελφοσύνης και της συμπαράστασης προς τους λαούς όλου του κόσμου ήταν ένα από τα κύρια αυτής της Πορείας.

Ο Σύνδεσμος Μπέρναρντ Ράσελ και η Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη συνεργάστηκαν με σκοπό την καλύτερη οργάνωση και την επιτυχή έκβαση της τρίτης Πορείας.¹⁰⁸ Η προετοιμασία της Πορείας εξελίχθηκε σε μια μεγάλη γιορτή, που η κορύφωσή της θα η ημέρα της 23ης Μαΐου. Η παρουσία οργανωμένων πολιτών από όλη τη χώρα, αλλά και ομάδων πολιτών, που δημιουργήθηκαν αποκλειστικά για αυτό το γεγονός, τα χρώματα, τα πανό, τα άρματα, τα τραγούδια και τα συνθήματα ήταν τα τεκμήρια της διάστασης, που είχε λάβει το θέμα της Πορείας.

Η παρουσία ξένων αντιπροσώπων ήταν, και στην τρίτη Μαραθώνια Πορεία, μεγάλη σε αριθμό. Από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα, και με ιδιαίτερη βαρύτητα, ήταν αυτό της Βρετανίας, με το Λόρδο και τη Λάδη Μίλφορντ, που έφτασαν την παραμονή της Πορείας στην Αθήνα, μαζί με άλλους συμπατριώτες τους, με σκοπό να περπατήσουν τα 42 χιλιόμετρα. Εκπρόσωποι από την Επιτροπή των 100, της Αγγλικής Επιτροπής Ειρήνης και της Ιταλικής Αντιστασιακής Επιτροπής έδωσαν ισχυρό παρόν στην Πορεία.¹⁰⁹ Ακόμη, μέλη αντιφασιστικών οργανώσεων της Ιταλίας, της Αυστραλίας και της Κύπρου περπάτησαν μαζί με τους Έλληνες ειρηνιστές.¹¹⁰

Εκ των έσω, οι συνοικίες των Αθηνών Δάφνης, Καισαριανής, Κοκκινιάς, Αγίας Βαρβάρας, Υμηττού, Ελευσίνας, Χαϊδαρίου, όπως και τα δημοτικά τους συμβούλια, με ανακοίνωσή τους στον τύπο, επικροτούν και συμμετάσχουν ενεργά στη οργάνωση και την ομαλή διεξαγωγή της Πορείας.¹¹¹ Παράλληλα, η συμμετοχή της βόρειας Ελλάδας ήταν αξιοσημείωτη. Δύο χιλιάδες περίπου άτομα από τη Θεσσαλονίκη, το Κιλκίς, την Κομοτηνή, την Πέλλα, τη Λάρισα, την Κοζάνη έδωσαν το παρόν.¹¹²

Η διαδρομή ήταν η κλασική και η Γ' Μαραθώνια Πορεία υπήρξε μεγαλειώδης. Έλαβαν μέρος εκπρόσωποι από είκοσι διεθνής ειρηνιστικές οργανώσεις και βουλευτές από την Αγγλία και την Κύπρο. Θεωρήθηκε γεγονός διεθνούς σημασίας, για ακόμα μια φορά.¹¹³

108 Παπαθανασίου, Ι., ό.π. σελ 90

109 “ Η Μαραθώνια Πορεία”, εφημ. *Αυγή*, 23/5/1965, σελ 11

110 “22 Μαΐου: Δ' Μαραθώνια Πορεία. Ο ήλιος θα ανατείλει και πάλι στον Τύμβο του Μαραθώνα”, Περιοδικό *Η γενιά μας*, αρ. Φυλ. 20, 7/5/1966, σελ 9

111 “ Διακήρυξη δέκα Δημοτικών Συμβούλων της Αθήνας. Θα περπατάμε και θα πολεμάμε για την Ειρήνη και τον Άνθρωπο”, εφημ. *Αυγή*, 23/5/1965, σελ 4

112 “ Η Επαρχία στην Πορεία”, εφημ. *Αυγή*, 25/5/1965, σελ 5

113 ΑΣΚΙ, αρχείο ΕΔΑ, πολιτικές νεολαίες, βοηθητικά γραφεία, κινήσεις για την Ειρήνη, αλληλογραφία 1965

Την ίδια ημέρα, Πορείες Ειρήνης διοργανώθηκαν στα Ιωάννινα, τη Θεσσαλονίκη και την Καβάλα.

Οι δυνάμεις της Αστυνομικής Διεύθυνσης Αθηνών – Πειραιώς, η Χωροφυλακή και η Πυροσβεστική Υπηρεσία θα βρίσκονταν από τις πρώτες πρωινές ώρες της 23ης Μαΐου σε αυστηρή επιφυλακή, “έτοιμη να επέμβη εις περίπτωσιν κατά την οποίαν οι κομμουνισταί επιχειρήσουν διασάλευσιν της τάξεως”.¹¹⁴ Μέσω του τύπου παρατηρούμε πως ακόμα και την τρίτη φορά που η Πορεία επαναλαμβάνεται, δίχως να έχουν δημιουργήσει καμιά σοβαρή αναταραχή οι δύο προηγούμενες, συνεχίζεται να δίδεται έμφαση στην οργάνωσή της από κομμουνιστές. Και ακριβώς επειδή την οργάνωσή της Πορείας είχαν αναλάβει κομμουνιστές, σύμφωνα με τον τύπο, υπήρχε μεγάλη πιθανότητα να “διασαλευτεί η τάξη”. Αντιπροσωπευτικός, του παραπάνω θεωρήματος, ο τίτλος του άρθρου της Καθημερινής την παραμονή της Πορείας: “Εις αυστηράν επιφυλακὴν ἀπὸ τῶν πρωινῶν ὡρῶν ἡ αστυνομία καὶ ἡ χωροφυλακὴ λόγω τῆς πορείας. Κινεζόφιλοι καὶ ἄλλοι θα δημιουργήσουν επεισόδια;”.¹¹⁵ Ακόμη, ο τύπος της εποχής ενημέρωνε τους πολίτες για την ενεργοποίηση του στρατού, και των μονάδων του στην περιοχή της πρωτεύουσας, με σκοπό την επιβολή του σε περίπτωση ανάγκης.¹¹⁶

Η κυκλοφορία των οχημάτων θα διακόπτονταν από τις 8 μ.μ. της προηγούμενης ημέρας στην οδό Σταυρού, Αγίας Παρασκευής, και του Τύμβου του Μαραθώνα. Από τις 10 πμ, την ημέρα διεξαγωγής της Πορείας, η λεωφόρος Μεσογείων, θα ήταν κλειστή. Παράλληλα, ασυρματοφόρα της Αμέσου Δράσεως και της Αμέσου Επεμβάσεως, θα τοποθετούνταν σε διάφορα σημεία κατά μήκος της διαδρομής της Πορείας, με σκοπό να παρακολουθούν τις εξελίξεις και να έχουν τη δυνατότητα άμεσης ενημέρωσης των αρχών σε περίπτωση αναταραχών.¹¹⁷

Ο Πρωθυπουργός, Γεώργιος Παπανδρέου, επανέλαβε τις περσινές του δηλώσεις σχετικά με την Πορεία. Συγκεκριμένα, την θεωρεί “περιττήν εις μίαν χώραν, όπου το σύνολον του λαού είναι υπέρ της Ειρήνης”.¹¹⁸ Παρά το γεγονός της αλλαγής της πολιτικής ηγεσίας στη χώρα, με την ένωση Κέντρου πια στην εξουσία, η στάση απέναντι στην

114 “Εις αυστηράν επιφυλακὴν ἀπὸ τῶν πρωινῶν ὡρῶν ἡ αστυνομία καὶ ἡ χωροφυλακὴ λόγω τῆς πορείας. Κινεζόφιλοι καὶ ἄλλοι θα δημιουργήσουν επεισόδια;”, εφημ. *Καθημερινή*, 22/5/1965

115 Στο ίδιο σελ 1

116 “Θα αντιμετωπιστεί πάσα απόπειρα δαισαλέυσεως τῆς τάξεως κατὰ τὴν πορεία Ειρήνης”, εφημ. *Ελευθερία*, 23/5/2965

117 “Δια τὴν Μαραθωνίον Πορείαν. Ἐκτακτὰ αστυνομικὰ μέτρα”, εφημ. *Τὸ Βήμα*, 22/5/1965, σελ 1

118 “Ἡ Πορεία Ειρήνης καὶ ὁ κ. Παπανδρέου”, εφημ. *Αυγή*, 18/5/1965, σελ 1

πραγματοποίηση της Πορείας δεν άλλαξε. Συνέχισε να θεωρείται περιττή και άνευ ουσίας, καθοδηγούμενη από την Αριστερά.

Ο τύπος της εποχής, αθηναϊκός και επαρχιακός, αφιέρωσε χώρο στο φύλλο του για να σχολιάσει την Πορεία. Η Καθημερινή και το Βήμα τις παραμονές έκαναν λόγο για τα επεισόδια που επρόκειτο να δημιουργηθούν με αφορμή την Πορεία. Γεγονός που διαψεύστηκε, καθώς δεν υπήρξαν επεισόδια. Η Αυγή ως αριστερή εφημερίδα παρουσίαζε το γεγονός ως το κορυφαίο της χρονιάς κοινωνικά και πολιτικά. Η Ελευθερία φίλα προσκείμενη και αυτή παρουσίασε τις λεπτομέρειες της εκδήλωσης. Όσον αφορά τον επαρχιακό τύπο ποικίλει ο τρόπος παρουσίασης, όπως και τα προηγούμενα χρόνια. Η εφημερίδα Αλλαγή αντιμετωπίζει την Πορεία ως ένα σπουδαίο γεγονός. Ενημερώνει μέσα από τις στήλες της τους Θεσσαλονικείς για το πρόγραμμα της Πορείας. Επίσης, δημοσιεύει την απόφαση της αστυνομίας Θεσσαλονίκης σχετικά με την απαγόρευση Πορείας Ειρήνης στην πόλη. Η όποια παραβίαση της απόφασης αυτής θα αντιμετωπιζόταν με όλα τα μέσα.¹¹⁹ Ο τίτλος του άρθρου, που την επομένη της Πορείας δημοσίευσε ήταν χαρακτηριστικός “Επιβλητική εις όγκο και άνευ επεισοδίων η Πορεία Ειρήνης. Εκινητοποιήθηκαν μεγάλοι αστυνομικοί δυνάμεις”.¹²⁰ Σε αντίθεση το Δημοκρατικό Φως της Θεσσαλίας υποστήριξε πως ήταν ασήμαντη η Πορεία.¹²¹

Η 3η Μαραθώνια Πορεία Ειρήνης είχε άρτια οργάνωση. Η επιτροπή διάρθρωσε τις διάφορες ομάδες, επαρχιακές και συνοικιακές, με τρόπο ώστε η πομπή να είναι καθ' όλη τη διάρκεια πειθαρχημένη. Σε κάθε στάση που γινόταν, σε κεντρικές περιοχές, όπως τη Νέα Μάκρη, τη Ραφήνα, την Αγία Παρασκευή, τους Αμπελόκηπους, προστίθονταν νέες ομάδες ανθρώπων.¹²² Τη χρονιά αυτή ο κύριος όγκος των πλακάτ αφορούσε το Κυπριακό, το Βιετνάμ, το ΝΑΤΟ και άλλα συνθήματα της ΕΔΑ και των Λαμπράκηδων. Κύριο αίτημα των οδοιπόρων ήταν ο τερματισμός του πολέμου στο Βιετνάμ και η μη επιβολή νατοϊκής λύσης στο Κυπριακό. Κάποια από τα συνθήματα ήταν: “Κύπρος – Βιετνάμ”, “Αυτοδιάθεση”, “Λιγότερα όπλα – περισσότερο ψωμί”.¹²³ Ένα από τα παράδοξα, ήταν η βάπτιση ενός κοριτσιού, το οποίο πήρε το όνομα Ειρήνη, γόνος του κρητικού ζεύγους, που είχε

119 “Η εφετεινή Πορεία Ειρήνης εις τας Αθήνας θα πλαισιωθεί με διαφόρους εκδηλώσεις. Οργανούνται συγκεντρώσεις εις το “Παλλάς”. Εφημ. *Αλλαγή*, σελ 7

120 “Επιβλητική εις όγκο και άνευ επεισοδίων η Πορεία Ειρήνης. Εκινητοποιήθηκαν μεγάλοι αστυνομικοί δυνάμεις”, εφημ *Αλλαγή*, 25/5/1965, σελ 1

121 “Η Γ' Μαραθώνιος Πορεία Ειρήνης υπήρξε ασήμαντος”, εφημ. *Δημοκρατικό Φως*, 24/5/1965, σελ 1

122 “Σαφώς μικρότερα και ολιγότερον ενθουσιώδης η προχθεσινή Μαραθώνιος Πορεία Ειρήνης”, εφημ. *Το Βήμα*, 25/5/1965, σελ 1

123 *Η γενιά μας*, 7/5/1966, ό.π.

παντρευτεί κατά τη διάρκεια της περσινής Πορείας.¹²⁴

4.6 Η τέταρτη Μαραθώνια Πορεία Ειρήνης

Το 1966 προηγήθηκε της ελληνικής Μαραθώνιας Πορείας, η αγγλική Πορεία Ειρήνης, η οποία κράτησε τρεις μέρες, από τις 9 Απριλίου μέχρι τις 11. Χιλιάδες φίλοι της Ειρήνης περπάτησαν τα 55 χιλιόμετρα. Ανάμεσα σε αυτούς σαράντα Εργατικοί βουλευτές, καθηγητές Πανεπιστημίων, εκπρόσωποι της Αγγλικανικής Εκκλησίας και εικοσιτέσσερις ξένες αντιπροσωπίες. Η ελληνική αντιπροσωπία, με επικεφαλής τον Μιχάλη Περιστεράκη, πρόεδρο του Συνδέσμου Νέων για τον Πυρηνικό Αφοπλισμό “Μπέρτραντ Ράσσελ”, δημιούργησε αισθήματα ενθουσιασμού και θαυμασμού στους υπόλοιπους συμμετέχοντες. “Κάτω τα χέρια από το Ειρηνιστικό Κίνημα της Ελλάδας, “Λευτεριά στους πολιτικούς κρατουμένους” ήταν κάποια από τα συνθήματα που ακούστηκαν, αφιερωμένα στην Ελλάδα.¹²⁵ Επίσης, κατά τη διάρκεια της Πορείας η γαλλική αντιπροσωπία τραγούδησε τον ελληνικό εθνικό ύμνο.

Μετά το τέλος τη Πορείας εκδηλώθηκε έντονο ενδιαφέρον για την επικείμενη Μαραθώνια Πορεία, η οποία ήταν παραγραμματισμένη για τις 22 Μαΐου. Την ίδια εκείνη στιγμή δύο βουλευτές από το Εργατικό Κόμμα δήλωσαν συμμετοχή, καθώς και οι εκπρόσωποι της Αγγλικανικής Εκκλησίας. Ανάμεσα στους ενδιαφερόμενους, ήταν και ο Ρίτσαρντ Μπάρτον, ο οποίος παρακάλεσε να μεταβιβαστεί το μήνυμά του σε όλους τους Έλληνες.¹²⁶

Το ραντεβού για την τέταρτη Μαραθώνια Πορεία Ειρήνης ορίστηκε για τις 22 Μαΐου 1966. “Θα αγωνιστούμε σταθερά και ανένδοτα εναντίον του πολέμου, εναντίον των εξοπλισμών, των πυρηνικών όπλων και των άλλων μέσων μαζικής καταστροφής. Σταθερά και άκαμπτα θα ζητήσουμε το γενικό, πλήρη και ελεγχόμενο αφοπλισμό. Θα αγωνιστούμε για τον σεβασμό και την επιβολή της εθνικής κυριαρχίας όλων των Λαών, για την εξασφάλιση και την κατοχύρωση της πνευματικής και ψυχικής ελευθερίας όλων των ανθρώπων για τη Δημοκρατία σε όλο το πλατύ και υψηλό νόημά της”.¹²⁷ Και αυτή τη

124 *Το Βήμα*, σελ 1, ό.π.

125 “Η πασχαλινή Πορεία Ειρήνης στην Αγγλία. ‘Ραντεβού στον Μαραθώνα’”, περιοδικό *Η γενιά μας*, αρ. Φυλ. 19, 23/4/1966, σελ 13

126 *Η γενιά μας*, 23/4/1966, ό.π.

127 “Η Διακήρυξη της Δ' Μαραθώνιας Πορείας”, περιοδικό *Η γενιά μας*, αρ. Φυλ. 20, 7/5/1966, σελ 8

χρονιά ο πόλεμος του Βιετνάμ, θα χαρακτήριζε την Πορεία. Η πρόσφατη πυρηνική δοκιμή στη Λαϊκή Κίνα, αποδείκνυε πως το θέμα των πυρηνικών εξοπλισμών δεν είχε τερματιστεί. Το μόνο ελπιδοφόρο γεγονός, ήταν η βαλκανική συνεννόηση και το βαλκανικό ειρηνιστικό κίνημα, το οποίο ένωνε τους λαούς της Μεσογείου.¹²⁸ Οι αθρόες δηλώσεις, για συμμετοχή στην Πορεία, είχαν ξεπεράσει τις περσινές.

Όσο οι μέρες περνούσαν, τόσο οι επιτροπές Ειρήνης, στους διάφορους δήμους της Αττικής, δέχονταν επιστολές από τις Επιτροπές Ειρήνης, των υπολοίπων δήμων της χώρας, δηλώνοντας και φέτος την παρουσία τους και τη στήριξή τους. Από τον τύπο ενημερωνόμαστε για την έντονη δραστηριότητα στην περιοχή του Πειραιά και των παραπλήσιων δήμων. Η Πορεία Ειρήνης είναι “μια ειρηνική μάχη στην οποία ο Πειραιάς θέλει να διακριθεί”, δηλώνει ο πρόεδρος Ράσελ Πειραιά, Φωτίου.¹²⁹ Επίσης, η περιοχή της Κοκκινιάς, θα συμμετάσχει στην Πορεία με δικό της άρμα, χορωδία, ορχήστρα. Ο δήμος Κερατσινίου, υπέγραψε διακήρυξη συμπαράστασης προς την Πορεία, την οποία έκαναν γνωστή στο λαό.¹³⁰ Παράλληλα, όπως και τα προηγούμενα χρόνια, έτσι και φέτος ομοσπονδίες, συντεχνίες και συνδικαλιστικές οργανώσεις, με επιστολές τους, χαιρέτισαν την Πορεία. Χαρακτηριστικά, θα αναφέρουμε το Σύνδεσμος Βιοτεχνών Ελλάδας, τον πρόεδρο των Μυλεργατών, Εξωραϊστικός Σύλλογος Αγ. Τριάδας Νίκαιας, Σύλλογος Τραυματιών και Αναπήρων Ελλάδος, την Ένωση Νοσηλευτικού Προσωπικού Ιδιωτικών Κλινικών, την Ενωτική Κίνηση Κλωστοϋφαντουργών.¹³¹

Ομάδες από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως την Ιταλία, το Βέλγιο, τη Σουηδία, έφτασαν στην Ελλάδα, με σκοπό να πάρουν μέρος στην Πορεία. Παράλληλα, ανταποκριτές του BBC, της Λαϊκής Δημοκρατίας της δυτικής Γερμανίας και άλλων διεθνών εφημερίδων, κάλυψαν το ρεπορτάζ της Πορείας.

Η Προπαρασκευαστική Επιτροπή της Πορείας τις παραμονές της διεξαγωγής της Πορείας, έβγαλε ανακοινώσεις – προσκλήσεις για ζητήματα, όπως την παραχώρηση, από ντόπιους οδοιπόρους, χώρων διαμονής στους ξένους οδοιπόρους, αλλά και γευμάτων μέσα στη μέρα. Επιπρόσθετα, όσοι με τα οχήματά τους μπορούσαν να μεταφέρουν και άλλους συμμετέχοντες, παρακαλήθηκαν να το δηλώσουν εγκαίρως στην Επιτροπή. Ακόμη,

128 EMIAN, 01331

129 “Συναγερμός στις συνοικίες και στα εργοστάσια. Πειραιάς: επιβλητική παρουσία στην Δ' Μαραθώνια Πορεία”, εφημ. *Αυγή*, 20/5/1966

130 *Αυγή*, 20/5/1966, ό.π.

131 *Αυγή*, 20/5/1966, ό.π.

απήλυθνε ανοιχτή πρόσκληση σε νέους ζωγράφους, ώστε να συμμετάσχουν στη δημιουργία του μεγάλου κεντρικού πανό, το οποίο θα χρησιμοποιούνταν τη μέρα της Πορείας, όπως και ηλεκτρολόγοι, που θα είχαν την ευχαίρια να βοηθήσουν στο στήσιμο των μεγαφώνων κατά τη διάρκεια της Πορείας.¹³²

Είναι, επίσης, πολύ σημαντικό να αναφέρουμε, πως οι οργανωτές της Πορείας μερίμνησαν, ώστε σε αρκετά σημεία, στα οποία είχε προβλεφθεί να γίνει στάση για ξεκούραση, να υπάρχουν υγειονομικοί σταθμοί. Συγκεκριμένα σε πέντε σημεία, θα μπορούσε κάποιος να συναντήσει υγειονομικό σταθμό, και αυτά ήταν: η διασταύρωση της Ραφήνας, ο Σταυρός Εκτελεσθέντων, το Χαρβάτι, η Αγία Παρασκευή. Ενώ αυτοκίνητα πρώτων βοηθειών θα ακολουθούν την Πορεία σε όλο το μήκος της.¹³³

Αυτή τη χρονιά οργανώθηκε και μια συναυλία, λίγες μέρες πριν τη διεξαγωγή της Πορείας, συγκεκριμένα στις 17 Μαΐου στο “Κεντρικόν”. Επρόκειτο για μια συναυλία αντιπολεμικού τραγουδιού με τη συμμετοχή οχτώ συνθετών: Θεοδωράκης, Λεοντής, Λοΐζος, Μάργαρης, Σαββόπουλος, Ξένος, Μαρκόπουλος και Σαχινίδης.¹³⁴

Στις 21 του μήνα, την παραμονή, δηλαδή, της Πορείας ο Σύνδεσμος Νέων Μπέρναρντ Ράσσελ οργάνωσε, στο θέατρο Διάνα, εκδήλωση στην οποία προβλήθηκαν δύο κινηματογραφικά αποσπάσματα από την 3η Μαραθώνια Πορεία.

Η ανακοίνωση της ΕΔΑ, την παραμονή της Πορείας, ήταν ένα κάλεσμα απευθυνόμενο σε όλους, ανεξαρτήτως πολιτικών πεποιθήσεων, “Δεν είναι κομματική υπόθεση η Μαραθώνια Πορεία Ειρήνης. Δεν μονοπωλούμε εμείς, η Αριστερά, την υπόθεση της Ειρήνης. Η Μαραθώνια Πορεία Ειρήνης είναι πανεθνική εκδήλωση. Συμμετέχουν σε αυτή πολλοί άνθρωποι και προσωπικότητες, ανεξάρτητα από πολιτικές πεποιθήσεις... Μας ενώνει το νόημα και το περιεχόμενο της Πορείας”.¹³⁵ Το μήνυμα της δήλωσης αυτής ήταν αυτό που από την αρχή το ελληνικό ειρηνιστικό κίνημα προσπαθούσε να μεταδώσει στον λαό της χώρας αλλά και στην πολιτική ηγεσία της. Πως αυτό το κίνημα δεν δημιουργήθηκε για να διχάσει την κοινωνία. Γεννήθηκε με σκοπό να αναγεννήσει την Ειρήνη ανάμεσα στους Έλληνες και να καταπατήσει την αδικία στη χώρα, και παράλληλα να στηρίξει και να στηριχθεί από τα ειρηνιστικά κινήματα του εξωτερικού και όλοι μαζί να παλέψουν για ένα σκοπό. Την παγκόσμια Ειρήνη.

132 *Αυγή*, 20/5/1966, ό.π.

133 “Αθήνα πρωτεύουσα Ειρήνης. Υγειονομική Επιτροπή Πορείας”, εφημ. *Αυγή*, 22/5/1966, σελ 6

134 “Πυρετώδης προετοιμασία της Πορείας”, περιοδικό *Η γενιά μας*, αρ. Φυλ. 20, 7/5/1966, σελ 7

135 “Αύριο οδοιπορεί η Ελλάδα. Η Πορεία”, εφημ. *Αυγή*, 21/5/1966, σελ 1

Σε αντιδιαστολή με τις ανακοινώσεις της ΕΔΑ, η Κυβέρνηση Στεφανόπουλου προσπάθησε να σαμποτάρει τη διεξαγωγή της Πορείας. Από τα μέσα Μαΐου οι κυβερνητικές απαντήσεις σχετικά με την ελεύθερη πραγματοποίηση της Πορείας, ήταν αόριστες. Εν τω μεταξύ ο ραδιοφωνικός σταθμός των Ενόπλων Δυνάμεων ανακοίνωσε πως αγανακτισμένοι “παλαιοί πολεμιστές”, θα πραγματοποιήσουν πορεία εναντίων της Πορείας Ειρήνης την ίδια ημέρα. Επίσης, προκηρύξεις εμφανίστηκαν στους δρόμους της Αθήνας, οι οποίες έγραφαν πως η Πορεία είναι “το Δούρειο ίππος του κομμουνισμού”. Τέλος, την παραμονή της Πορείας, ο υπουργός Δημοσίας Τάξεως Χ. Αποστολάκος ανακοίνωσε πως υπήρχαν στοιχεία για εξτρεμιστικά στοιχεία της Αριστεράς, τα οποία επρόκειτο να δημιουργήσουν επεισόδια.¹³⁶

Ο πρωθυπουργός Στεφανόπουλος δήλωσε την παραμονή της Πορείας πως “η ηγεσία της άκρας αριστεράς επιμένει και εφέτος να οργανώσει την μαραθώνιον πορείαν δια να διαδηλώσει δήθεν τα φιλειρηνικά της αισθήματα, ως να είναι το θέμα της ειρήνης υπόθεση η οποία συγκινεί μόνον την παράταξή της και όχι ολόκληρον τον ελληνικόν λαόν. Ούτω επιδιώκει και πάλιν η ΕΔΑ να αναστατώσει την προσεχή Κυριακή ένα μεγάλο τμήμα των Αθηνών... και να ταλαιπωρήσει τους φιλήσυχους και ειλικρινώς προσηλωμένους εις την Ειρήνην Έλληνας πολίτας... Η πορεία δεν είναι πορεία Ειρήνης, είναι πορεία της ΕΔΑ, η οποία όχι μόνο δεν υπηρετεί, αλλά βλάπτει και την ειρήνην και την Ελλάδα”.¹³⁷

Το Ειδικό Ταμείο Μονίμων Οδοστρωμάτων Αθηνών απέστειλε αναφορά στην αστυνομική αρχή της Αττικής, ζητώντας την απαγόρευση της κατάληξης της Πορείας στο Πεδίον του Άρεως, καθώς υπήρχε κίνδυνος για καταπάτηση και καταστροφή του πρασίνου του πάρκου. “Η φυσική βλάστησις του άλσους υφίσταται μεγάλας φθοράς, εκ καταπατήσεως του πρασίνου από τους λαμβάνοντες μέρος εις την Πορείαν” γράφει η αναφορά με αριθμό πρωτοκόλλου 347. Ανάλογη αναφορά έκανε και το Γκριν – Παρκ του Λονδίνου, αφού όπως υποστήριξε η λήξη της Πορείας συμπίπτει με την έναρξη της λειτουργίας του κέντρου, και γι’ αυτό το λόγο ζητούσε και αυτό το τέρμα της Πορείας να πραγματοποιηθεί σε άλλο σημείο.¹³⁸ Τελικά επιλέχθηκε το Παναθηναϊκό Στάδιο ως σημείο τερματισμού. Μια ακόμα διαμαρτυρία, για το θεσμό της Πορείας Ειρήνης, εκδηλώθηκε και

136 “ Απειλές, προκλήσεις, ψευτιές χρεωκόπησαν. Απέτυχε παταγωδώς η ' Επιχείρησις Αποστολάκου' την κατηύθυνε προσωπικά από ξηράς και αέρος”, εφημ. *Αυγή*, 24/5/1966, σελ 4

137 “Δήλωσις του κ. Πρωθυπουργού δια την αυριανήν μαραθώνιον πορείαν”, εφημ. *Μακεδονία*, 21/5/1966, 6

138 “ Εντός της σήμερον η απόφασις της Κυβερνήσεως δια την οργανούμενην Πορείαν Ειρήνης”, εφημ. *Ελευθερία*, 19/5/1966

από την Πανελλήνια Συνομοσπονδία Εφέδρων Αξιωματικών, η οποία χαρακτήρισε την Πορεία ως απόπειρα εξαπατήσεως του λαού μέσω του κομμουνισμού.¹³⁹ Όποιος, δηλαδή, στην Ελλάδα υποστήριζε ή και συμμετείχε στο φιλειρηνικό κίνημα ήταν ένας παραπλανημένος και υπεύθυνος γι' αυτό ήταν η κομμουνιστική ιδεολογία.

Το πρωί της ημέρας της Πορείας ομάδες της Χωροφυλακής απέκλεισαν το δρόμο του Διονύσου μέχρι τη Νέα Μάκρη και η αστική συγκοινωνία της περιοχής δεν θα λειτουργούσε καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας. Η οδός Μεσογείων είχε κατακλυστεί από μπλόκα των αστυνομικών δυνάμεων, τα οποία εμπόδιζαν την έλευση στην οδό οποιουδήποτε τροχοφόρου. Κατά τον ίδιο τρόπο έδρασε η Χωροφυλακή και στις περιοχές του Χαλανδρίου και της Αγίας Παρασκευής.¹⁴⁰

Η Πορεία, παρόλα ταύτα, ξεκίνησε κανονικά, με τον κόσμο να συρρέει στον Τύμβο, για να παρακολουθήσει την καθιερωμένη, πια, τελετή, την απαγγελία ποιημάτων και έπειτα την έναρξη της καθόδου προς την Ακρόπολη. Το απρόσμενο απρόοπτο ήταν η βροχή που ξέσπασε και κράτησε αρκετή ώρα, χωρίς, όμως, να εμποδίσει τους οδοιπόρους να συνεχίσουν. Φωτογραφίες του Γρηγόρη Λαμπράκη και του Σωτήρη Πέτρουλα συνόδευαν τους συμμετέχοντες, καρφωμένες πάνω στα πανό. Συνθήματα υπέρ της Δημοκρατίας, κατά του πολέμου και των όπλων, υπέρ της προόδου του ανθρώπου και της συνεργασίας των λαών, ακούγοντας καθ' όλη τη διάρκεια της διαδρομής. Συνθήματα που αντικατόπτριζαν τις προσδοκίες των οδοιπόρων, τις ελπίδες τους και αποδείκνυαν την πίστη τους στα ιδεώδη αυτού του κινήματος.

Η πομπή κατέληξε στο Παναθηναϊκό Στάδιο, όπως είχε συμφωνηθεί, χωρίς να δημιουργηθούν εντάσεις. Τα συνθήματα που κυριάρχησαν ήταν: “Εξω οι Αμερικάνοι”, “Εθνική Ανεξαρτησία”, σχετικά με την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα.¹⁴¹ Και πάλι ο αντιαμερικανισμός εκφράζεται στα κύρια συνθήματα των διαδηλωτών και η εθνική ανεξαρτησία όλων των χωρών του κόσμου είναι πάγιο και ύψιστο αίτημα. Ο αντιαμερικανισμός, που είχε εκδηλωθεί στους κόλπους της ελληνικής κοινωνίας, πρόδηλος πια φτάνει να εκφράζεται απροκάλυπτα από τα στόματα των ειρηνιστών. Η Πορεία έληξε με μουσικές από τη χορωδία Αθηνών και με ομιλίες από τον κύπριο βουλευτή Χ.

139 “Επετράπει η Μαραθώνιος Πορείας Ειρήνης, αλλ' ελήφθησαν μέτρα δια την διασφάλισιν της κινήσεως των πολιτών και τροχοφόρων”, εφημ. *Ελευθερία*, 20/5/1966, σελ 8

140 ό.π. εφημ. *Αυγή*, 24/5/1966

141 “Πορεία προς την Ειρήνη”, περιοδικό *Η γενιά μας*, αρ. Φυλ. 22, 4/6/1966, σελ 8

Μιχαηλίδη, από τον Άγγλο βουλευτή Στάνλεϋ Όρμ και από τον Μιχάλη Περιστεράκη.¹⁴² “Η Δ' Μαραθώνια Πορεία είναι πλέον γεγονός. Και την σημασία του δεν θα μπορέσουν να την μειώσουν οι “γελοίες δηλώσεις του Αποστολάκου”. Ο κόσμος ήταν εκεί και είδε... Πόσοι περπάτησαν; Περπάτησε όλη η Ελλάδα, όλος ο Λαός της που μοχθεί και αγωνίζεται για την Ειρήνη, Πρόοδο, Εθνική Ανεξαρτησία”.¹⁴³

142 “Χωρίς επεισόδια επραγματοποιήθη προχθές η Δ' Μαραθώνιος Πορεία”, εφημ. *Μακεδονία*, 24/5/1966, σελ 6

143 *Η γενιά μας*, 4/6/1966, ό.π.

Κεφάλαιο 6

Επίλογος – Συμπεράσματα

Ο θεσμός των Μαραθώνιων Πορειών Ειρήνης στην Ελλάδα, που ξεκίνησε τον Απρίλη του 1963, συνεχίζεται μέχρι της μέρες μας να διεξάγεται κανονικά την Άνοιξη κάθε έτους. Είναι μια γιορτή, που ενώνει όλους τους ανθρώπους, μικρούς και μεγάλους, αριστερούς και μη, με κοινό γνώμονα το ενδιαφέρον και την αγωνία για την ειρηνική συνύπαρξη των λαών και την πρόοδό τους μέσα από τη συνεργασία.

Με γενέτειρα των Πορειών Ειρήνης την Αγγλία κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, το παγκόσμιο ειρηνιστικό κίνημα απέδειξε τη δύναμη του και εξαπλώθηκε σε όλο τον κόσμο. Το πλαίσιο της αμφισβήτησης ήταν αυτό μέσα στο οποίο έδρασε και αναπτύχθηκε το κίνημα Ειρήνης. Η γενιά της αμφισβήτησης ήταν αυτή η οποία το στήριξε.

Η πρώτη ελληνική Πορεία Ειρήνης διεξήχθη μέσα ένα κλίμα αστυνομοκρατίας, πίεσης και εκβιασμών προερχόμενες από την κυβέρνηση Καραμανλή. Πολλές συλλήψεις και μικροτραυματισμοί την αμαύρωσαν, αλλά με πρωτεργάτη το Γρηγόρη Λαμπράκη το πνεύμα της θέλησης, του αγώνα και των ιδανικών κατάφεραν να κάνουν πραγματικότητα την Πορεία, έστω και χωρίς να ολοκληρωθεί η προγραμματισθείσα διαδρομή. Το 1963 ήταν η χρονιά που όλη η χώρα, όλες οι πόλεις της, τα χωριά της έδωσαν ηχηρό παρόν υποστηρίζοντας την Ειρήνη και την ευημερία, την πρόοδο και την ανάπτυξη του ανθρωπίνου πνεύματος, αλλά και απαιτώντας την ομαλότητα της ελληνικής πολιτικής ζωής και την πρακτική εφαρμογή του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Τη χρονιά της δεύτερης Μαραθώνιας Πορείας η ανάληψη της εξουσίας από τον Γεώργιο Παπανδρέου, θεωρήθηκε ως μια ακόμη συνιστώσα, που θα συνέβαλε στην επιτυχή διεξαγωγή της Πορείας. Αντ' αυτού ο νέος Πρωθυπουργός δεν επικρότησε τον θεσμό, κάνοντας αρνητικές δημόσιες ανακοινώσεις. Κάπως έτσι η παρουσία ισχυρών αστυνομικών δυνάμεων, κατά τη διάρκεια των Πορειών, συνέχισε να είναι αισθητή και οι πολιτικές δυνάμεις συνέχισαν να θεωρούν τις Πορείες “κομμουνιστικές”.

Το 1967 η τότε παραγραμματοποιημένη Πορεία δεν κατάφερε να πραγματοποιηθεί, καθώς το πραξικόπημα των Συνταγματαρχών ανέβαλε την όποια ομαλή λειτουργία στη χώρα. Η σύντομη δεκαετία του '60, όπως αποκαλείται από τους ιστορικούς, ήταν αυτή που γέννησε τις ελληνικές Μαραθώνιες Πορείες Ειρήνης, και συγκεκριμένα τις τέσσερις

πρώτες. Ήταν η δεκαετία που η Ελλάδα πρωτοστάτησε στον αγώνα εναντίων των πυρηνικών αποπλισμών, εναντίων της εγκατάστασης βάσεως, του συνασπισμού του ΝΑΤΟ, των πολεμικών επιχειρήσεων ανά τον κόσμο.

Οι Μαραθώνιες Πορείες Ειρήνης θεωρήθηκαν, και πράγματι ήταν, από τις κορυφαίες εκδηλώσεις του προδικτατορικού κινήματος ειρήνης. Παράλληλα, οι ειρηνιστικές οργανώσεις (ΕΕΔΥΕ, Μπέρναρντ Ράσελ) συνέχιζαν να παίρνουν μέρος στις διεθνείς διασκέψεις, που αφορούσαν την Ειρήνη και την πρόοδο του ανθρώπου.

Όσον αφορά τις ηλικιακές ομάδες και τις κοινωνικές ομάδες που έλαβαν μέρος στις Μαραθώνιες Πορείες, θα τολμούσαμε να πούμε πως όλες οι υπάρχοντες κοινωνικές τάξεις της χώρας έλαβαν μέρος, όπως και όλες οι ηλικιακές ομάδες. Όπως μας αναφέρει και μια πληροφορήτρια, ήταν μια γιορτή στην οποία συμμετείχαν ολόκληρες οικογένειες, πατεράδες και παιδιά, μωρά και παππούδες. Σαφώς και η νεολαία ήταν αυτή που οργάνωνε το όλο εγχείρημα και είχε την ευθύνη, όμως η συμμετοχή ήταν καθολική, δίχως διακρίσεις. Όπως και ταξικές διαφορές δεν συναντάμε σε αυτό το κίνημα. Λαμβάνοντας υπ' όψιν πως στις οργανώσεις του κινήματος συμμετείχαν νέοι και νέες από όλες τις κοινωνικές τάξεις, με προεξέχουσα την μεσαία και εργατική, μπορούμε να πούμε πως και στις Πορείες συναντούσε κάποιος φοιτητές, εργάτες, μικροαστούς και αστούς.

Όσον αφορά την αποδοχή των Πορειών από το κέντρο και τη δεξιά, θα μπορούσαμε να πούμε πως έχει δύο εκδοχές. Η μια αφορά τους πολίτες που εντάσσονταν στις δύο αυτές παρατάξεις, δηλαδή τους ψηφοφόρους τους. Να ξεκαθαρίσουμε πως αναφερόμαστε στους μετριοπαθείς υποστηρικτές τους και όχι στους σκληροπυρηνικούς. Οι μετριοπαθείς, λοιπόν, και κυρίως οι μετριοπαθείς του κέντρου, σύμφωνα με τα λεγόμενα των πληροφορητών μας, δεν αποδοκίμασαν το εγχείρημα της καθιέρωσης Πορειών Ειρήνης στην Ελλάδα. Στην οργάνωση μπορεί να μην συμμετείχαν, αλλά μέρους από αυτούς την ημέρα της Πορείας συμμετείχε και περπάτησε τη διαδρομή. Σε αντίθεση οι υποστηρικτές της δεξιάς, σκληροπυρηνικοί και μη, καταδίκασαν το γεγονός καθ όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '60 που εξετάζουμε. Μπορούμε να υποθέσουμε, πως με δεδομένη την ιστορία της δεξιάς απέναντι στη δημοκρατία και τις ελευθερίες δεν μπορούσε να υποστηρίξει μια τέτοια κίνηση και πολύ περισσότερο όταν αυτήν την κίνηση την καθοδηγούσε κατά ένα μέρος η αριστερά.

Η δεύτερη εκδοχή αφορά τις πολιτικές δυνάμεις της δεξιάς και του κέντρου, τα

κόμματα, δηλαδή, που ανήκαν στις δύο αυτές παρατάξεις. Και οι δύο δυνάμεις καταδίκασαν την πρωτοβουλία. Καμία δήλωση των οργανωτών των Πορειών, πως είναι ένα γεγονός καθολικό με σκοπό να ενώσει τους Έλληνες δεν κατάφερε να αλλάξει την άποψή τους. Ούτε το γεγονός πως οργανώσεις, όπως ο Μπέρναρντ Ράσελ, που είχαν την ευθύνη για τις Πορείες, ήταν ακομμάτιστες και δεν καθοδηγούνταν από πολιτικές δυνάμεις, δεν κατάφεραν να πείσουν. Η εμμονή, θα μπορούσε να πει κάποιος, πως η αριστερά κινεί τα νήματα της οργάνωσης των Πορειών ήταν το κόκκινο πανί ώστε καμία υποστήριξη να μην της παρασχεθεί. Επιπλέον, η πιθανότητα πως μέσα από την ενημέρωση οι Έλληνες πολίτες θα μπορούσαν να πληροφορηθούν τί συμβαίνει με το καθεστώς ξένων βάσεων στη χώρα και τί δικαιώματα είχαν οι χώρες που ηγούνταν του ΝΑΤΟ στα μέλη του επ' αυτού, θα καθιστούσε πιθανό κίνδυνο για το πολιτικό και πολιτειακό καθεστώς.

Βασικό στοιχείο και επιχείρημα κατά των Πορειών Ειρήνης ήταν η κομμουνιστική απόχρωση που απέδιδαν οι καταγγέλλοντες της Πορείας, στην ίδια αλλά και στους οργανωτές της. Έχει ήδη επισημανθεί στα προηγούμενα κεφάλαια, το γεγονός πως η Πορεία θεωρούνταν από τη Δεξιά αλλά και από το Κέντρο κομμουνιστικό δημιούργημα. Ο τύπος της εποχής αποτυπώνει ξεκάθαρα και χωρίς επιφυλάξεις την άποψη αυτή. Από τη στιγμή της ανακοίνωσης διεξαγωγής της Πορείας από το Σύνδεσμο Ράσελ, ξεκίνησε και η προπαγάνδα της κομμουνιστικής απειλής μέσω της Πορείας.

Τις παραμονές της Α' Μαραθώνιας Πορείας, οι εφημερίδες Καθημερινή και Βήμα παρουσιάζουν τα τηλεγραφήματα και τα ψηφίσματα διαμαρτυρίας κατά της Πορείας.¹ Την επόμενη μέρα η Καθημερινή κάνει λόγο για γνωστούς κομμουνιστές που συνελήφθησαν.²

Η Β' Μαραθώνια Πορεία επετράπη από τον Γεώργιο Παπανδρέου με “ελαφρά την καρδιά”, αν και εξερχόταν των ορίων του Συντάγματος σχετικά με τις δημόσιες συγκεντρώσεις.³ Δήλωσε δε, πως όταν ο “ανατολικός συνασπισμός ομιλεί περί Δημοκρατίας και Ειρήνης εννοεί την επιβολή του κομμουνιστικού συστήματος διακυβέρνησης και της κομμουνιστικής Ειρήνης”.⁴ Αυτός είναι και ο λόγος, σύμφωνα με τον τότε Πρωθυπουργό, που το διεθνές κίνημα Ειρήνης δρούσε στις δυτικές και όχι στις ανατολικές χώρες. Αφότου η Πορεία ολοκληρώθηκε ο τύπος διατύπωνε πως “οι κομμουνισταί επραγματοποίησαν”

1 Εφημερίδα, Καθημερινή, 24/4/1963, σελ 1 και Το Βήμα, 21/4/1963

2 Καθημερινή, 23/4/1963

3 Καθημερινή, 17/5/1964, σελ 1

4 Καθημερινή, 17/5/1964, σελ 1

Πορεία Ειρήνης.⁵ Για αποθράσυνση του κομμουνισμού κάνει λόγο ο αρχηγός της ΕΡΕ, Στεφανόπουλος,⁶ Επίσης, οι εφημερίδες τα Νέα, η Μακεδονία και ο Νεολόγος Πατρών διατείνονταν πως η Πορεία δημιούργησε πολιτικό θέμα, ότι δηλαδή η αριστερά είχε σκοπό μετά την επιτυχία της Πορείας να μεταβάλει την τακτική της. Η νέα τακτική προέβλεπε ανασύνταξη των δυνάμεων της και άσκηση εντονότερης πίεσης προς την Κυβέρνηση.⁶ Μέχρι και η ονομασία “νέα δεκεμβριανά” δόθηκε στην Πορεία από την εφημερίδα της Πάτρας, Νεολόγος Πατρών, ενώ ο Εθνικός Αγών των Ιωαννίνων γράφει στο πρωτοσέλιδό του πως υπό το πρόσχημα της Ειρήνης οι κομμουνιστές αποθρασύνονται, (19/5/1964, σελ 1)

Η Γ΄ Πορεία δεν αντιμετωπίστηκε με διαφορετικό τρόπο. Τα Νέα φιλοξενούσαν δηλώσεις του Πρωθυπουργού, που έλεγαν πως οι κομμουνιστές ετιμωρήθησαν με αποτυχία, ενώ η Καθημερινή έκανε λόγο για άκρα Αριστερά που εκμεταλλεύεται την υπόθεση της Ειρήνης.⁸ Στον ίδιο τόνο η Καθημερινή στις 22/5 έχει ως τίτλο στο άρθρο που αναφέρεται στην Πορεία “τροτσκιστές και κινεζόφιλοι θα δημιουργήσουν επεισόδια”.⁹ “Ασήμαντη” τη χαρακτηρίζει το Δημοκρατικό Φως Τρικάλων.¹⁰ Η τέταρτη Μαραθώνια Πορεία και πάλι απασχόλησε τον τύπο, αλλά σε μικρότερη κλίμακα από τις προηγούμενες.

Εφημερίδες όπως η Ελευθερία, η Αλλαγή Ηρακλείου Κρήτης, το Βήμα, και κατά κάποιο τρόπο η Μακεδονία ήταν αρκετά μετριοπαθείς και παρουσίαζαν με κάποια αντικειμενικότητα τα γεγονότα, δίχως να αφήνουν υπονοούμενα και να μοιράζουν κατηγορίες. Η Αυγή φυσικά ως αριστερή εφημερίδα τονίζε συνεχώς τη σπουδαιότητα των Πορειών και του κινήματος Ειρήνης. Να τονίσουμε επίσης πως πέρα από την Αυγή, οι υπόλοιπες εφημερίδες φιλοξένησαν το γεγονός της πρώτης Πορείας στα πρωτοσέλιδά τους με εκτενή αναφορά στα γεγονότα που προηγήθηκαν της Πορείας, αλλά και όσα εξελίχθηκαν τη μέρα της Πορείας. Και τις επόμενες χρονιές τα πρωτοσέλιδα ασχολήθηκαν με την Πορεία, αλλά όχι τόσο με το νόημα και βάρος που είχε ως θεσμός πια στη χώρα, όσο με τις διαφωνίες των πολιτικών δυνάμεων με αφετηρία την διεξαγωγή της Πορείας. Κάπως έτσι το τί συνέβη και πως κύλησε η Πορεία δεν απασχόλησε στον ίδιο βαθμό τον τύπο. Απόδειξη αυτού είναι ότι την επόμενη μέρα της Πορείας τα αντίστοιχα άρθρα

5 Καθημερινή, 19/5/1964, σελ 1

6 Νεολόγος Πατρών, σελ 4, 19/5/1964

6 Εφημερίδες, τα Νέα, 18/5/1964, σελ 1, Μακεδονία 19/5/1964, σελ 3, Νεολόγος Πατρών, 19/5/1964, σελ 4

8 Τα Νέα, 24/5/1965 και Καθημερινή, 21/5/1965

9 Καθημερινή 22/5/1965

10 Δημοκρατικόν Φως, 24/5/1965, σελ 1

τοποθετούνταν στην 3η και 4η σελίδα των εφημερίδων.

Δεδομένων όσων περιγράφηκαν παραπάνω, οι Μαραθώνιες Πορείες δεν κατάφεραν να ενισχύσουν την ενότητα του ελληνικού λαού και να βοηθήσουν ώστε να αποκατασταθεί η σχέση των πολιτών, η οποία είχε κλονηθεί σε μεγάλο βαθμό κατά την περίοδο του εμφυλίου πολέμου. Η πίστη πως με την ενότητα μέσα στην κοινωνία, θα ισχυροποιούνταν και η ομαλότητα στην πολιτική ζωή, δεν κατάφερε να γίνει πραγματικότητα. Ενώ το ειρηνιστικό κίνημα μιλούσε για δικαιοσύνη και δημοκρατικές πρακτικές με ενισχυμένα τα ανθρώπινα δικαιώματα σε συνάρτηση με την παγκόσμια Ειρήνη και συνεργασία των λαών, δεν μπόρεσε να το κάνει πράξη μέσα στη χώρα και να θερίσει τους καρπούς αυτού του οράματος.

Σε αντιδιαστολή αυτού η μέρα διεξαγωγής των Πορειών, ήταν μέρα που έδινε την ευκαιρία σε όλες τις δημοκρατικές δυνάμεις της χώρας να ενώσουν τις φωνές τους. Η ισχυρή παρουσία της αριστεράς μέσα στο κίνημα και στην καθοδήγηση των Πορειών δεν αποτέλεσε αρνητικό πρόσημο για τους ανθρώπους με δημοκρατικές πεποιθήσεις, οι οποίοι συμμετείχαν στις Πορείες και έδωσαν και αυτοί το στίγμα τους. Η διεξαγωγή των Πορειών ήταν, πέρα από το κορυφαίο ελληνικό γεγονός εναντίον του πολέμου, των πυρηνικών όπλων, της αντιπαλότητας των κρατών, ένας τρόπος ώστε οι δημοκρατικές δυνάμεις της χώρας να έρθουν σε επαφή και να συνεργαστούν.

Σημείο ένωσης ανθρώπων με κοινές αξίες, αυτές της ανάδειξης του πολιτισμού σε πρωτεύον συστατικό της κοινωνίας, της ανύψωσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας ως μέγιστο αγαθό, ήταν οι Πορείες Ειρήνης σε όσες πόλεις διεξάγονταν.. Πρέπει, λοιπόν, να θεωρηθεί επιτυχία, και μάλιστα μεγάλη, η πραγματοποίηση των Μαραθώνιων Πορειών στην Ελλάδα. Μια επιτυχία μέσω της οποίας κατάφερε και η Ελλάδα να διατρανώσει τα αιτήματά της για την κατάργηση των πολεμικών μηχανών και της διαρκής απειλής του πολέμου σε ολόκληρο τον κόσμο.

Συγχρονισμένη, λοιπόν, η Ελλάδα με το παγκόσμιο κίνημα Ειρήνης κατάφερε παρόλες τις δυσκολίες να συνδεθεί με το παγκόσμιο ειρηνιστικό κίνημα, να αναπτύξει και αυτή το δικό της και να συμμετάσχει στην πάλη κατά του πολέμου. Ένα κίνημα Ειρήνης, το οποίο όπως ήδη έχουμε αναφέρει, συνέδεσε την παγκόσμια με την εσωτερική Ειρήνη. Στόχος ήταν να κατανοήσει η ελληνική κοινωνία πως το δημοκρατικό της πολίτευμα, το οποίο καταπατούνταν τις τελευταίες δεκαετίες και δεν λειτουργούσε στην πραγματικότητα

ως δημοκρατικό, ήταν μια κατάσταση που συμπορευόταν με τη διεθνή καταπάτηση της αυτοδιάθεσης των κρατών και των λαών, και της επιβολής των δυνατότερων και πιο ανεπτυγμένων κρατών σε αυτά. Το κίνημα ήθελε να κάνει γνωστό πως οι Έλληνες πολιτικοί κρατούμενοι, που χωρίς εκδίκηση της υπόθεσής τους δεν είχε ολοκληρωθεί και έτσι έμεναν φυλακισμένοι ή εξόριστοι, αποτελούσαν κομμάτι της πολεμικής εναντίον του κομμουνισμού από το δυτικό κόσμο.

Η πολιτική κατάσταση της Ελλάδας δεν διαμορφωνόταν ανεξάρτητη από τα διεθνή ρεύματα, γι' αυτό και το ειρηνιστικό κίνημα ήθελε να κάνει σαφή αυτή τη σύνδεση. Με βασικό πρωτεργάτη τη νεολαία, η οποία πρώτη συνειδητοποίησε αυτή τη σύνδεση και θέλησε να απεμπλέξει τη χώρα από αυτό τον φαύλο κύκλο, ανδρώθηκε και κινητοποιήθηκε.

Με ένα αίσθημα αγωνιστικότητας και μαχητικότητας, που θα μπορούσε να συνεπάρεται ακόμα και ολόκληρη την κοινωνία, ξεκίνησε η νεολαία να οργανώνεται. Ξεκίνησε να αναζητά μια Ειρήνη που θα περιέκλειε η έννοια της όλα όσα απαιτούνταν για να ζει ο άνθρωπος ειρηνικά και αρμονικά. Με όχημα την ΕΕΔΥΕ και τον Σύνδεσμο Ράσελ κατάφεραν να κάνουν πραγματικότητα, και μάλιστα γνωστή σε όλο τον κόσμο, την ύπαρξη ειρηνιστικού κινήματος. Έχοντας στις πλάτες τους οι νέοι τους αγώνες της ΕΔΝΕ και του Φιλειρηνικού Μετώπου Νέων, μετέπειτα του Λαμπράκη γίνανε η βάση και η αφετηρία για μια νέα εποχή διεκδικήσεων.

Οι δύο αυτές προγενέστερες οργανώσεις, που εμείς τις λαμβάνουμε υπόψη ως τις πρώιμες μορφές των ειρηνιστικών οργανώσεων της δεκαετίας του 1960, πέρα από την έμπνευση που έδωσαν στους νέους της εποχής, τους χάρισαν και το παράδειγμα του τρόπου σύμφωνα με τον οποίο οργανώνει κανείς μια οργάνωση, ένα σύνδεσμο, με σκοπό να προσελκύσει όλες τις κοινωνικές ομάδες. Αυτό ιδιαίτερα το κατάφερε η ΕΔΝΕ, η οποία, αν δεν είχε διαλυθεί βίαια, θα μπορούσε να είχε εξελιχθεί σε μεγάλη οργάνωση με διάφορους κοινωνικούς και πολιτικούς κύκλους στους κόλπους της. Η ΕΔΝΕ, λοιπόν, δίδαξε πως μια οργάνωση που πρεσβεύει παγκόσμιες αξίες και ιδανικά και παλεύει για τη Δημοκρατία, δε μπορεί να υπακούει σε μία συγκεκριμένη πολιτική γραμμή.

Τομή στην ανάπτυξη των κοινωνικών αγώνων θεωρείται η κηδεία του Γρηγόρη Λαμπράκη, το Μάιο του '63. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη πολιτική κινητοποίηση της μεταπολεμικής περιόδου. Οι αγώνες αυτοί κορυφώθηκαν κατά την περίοδο των Ιουλιανών. Τα Ιουλιανά είναι μία ακόμα απόδειξη, πως το κίνημα Ειρήνης όντως στόχευε και στην

εσωτερική ειρήνευση, μιας και στις διαδηλώσεις αυτές συμμετείχαν τα μέλη της Δημοκρατικής Νεολαίας Λαμπράκη και του Συνδέσμου Ράσελ. Το αποτέλεσμα των μαζικών αγώνων της περιόδου '62-'63, θα οδηγήσουν στην ανατροπή του Καραμανλή και της ΕΡΕ στις εκλογές του Νοεμβρίου 1963 και Φεβρουαρίου 1964.

Το τέλος της χρυσής εποχής του ελληνικού ειρηνιστικού κινήματος θα έρθει με τη δικτατορία των Συνταγματαρχών. Η βίαιη αλλαγή του πολιτεύματος έγινε η ταφόπλακα για πολλές εξελίξεις στη χώρα.

Η υπόθεση εργασίας σαφώς και επιδέχεται περαιτέρω έρευνα. Μια κοινωνιολογική προσέγγιση με σκοπό την ανάλυση των κοινωνικών τάξεων που συμμετείχαν σε αυτό το κίνημα, θα ήταν πολύ χρήσιμη ώστε να συμπεράνουμε κατά πόσο η νεολαία συνεργάστηκε με ανθρώπους της προηγούμενης γενιάς. Επίσης, η πολιτική ανάλυση των συνθημάτων και η προέλευση τους, θα ήταν ενδιαφέρον πεδίο επεξεργασίας. Κατά πόσο συνδέθηκε με τον κομμουνισμό το κίνημα, θα ήταν ακόμα ενδιαφέρον ερώτημα. Ξέρουμε σίγουρα πως νεολαιίστικες ομάδες ή ομάδες νέων της ΕΔΑ συμμετείχαν ενεργά στις ειρηνιστικές οργανώσεις. Σε ποιό βαθμό όμως η ιδεολογία του κομμουνισμού καθοδήγησε αυτό το κίνημα, δεν μπορούμε να το πούμε με σιγουριά. Σίγουρα υπήρξε μια ιδεολογία που επηρέασε και ίσως και να ενέπνευσε πολλές κοινωνικές ομάδες. Το ειρηνιστικό κίνημα, όμως, προσπάθησε να παραμείνει ουδέτερο, καθώς οι δύο υπερδυνάμεις του Ψυχρού Πολέμου, η Αμερική και ΕΣΣΔ, συμμετείχαν αμφότερες στην κούρσα των εξοπλισμών και της διατήρησης του διαρκούς φόβου ενός επικείμενου πολέμου.

Πηγές

A) Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (ΑΣΚΙ)

Αρχείο ΕΔΑ, 04. τμήματα και βοηθητικά γραφεία, 09. Κίνημα Ειρήνης
Κινήσεις για την Ειρήνη, κουτιά: 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264
Διεθνές Κίνημα Ειρήνης, κουτί: 266

B) Εταιρίας Μελέτης Αριστερής Νεολαίας (ΕΜΙΑΝ)

Αρχείο Νίκου Κιάου

Γ) Περιοδικά

Δρόμοι της Ειρήνης (Ιανουάριος 1960 – Δεκέμβριος 1964. Αρχείο ΕΕΔΥΕ)
Η Γενιά μας (Απρίλιος 1964 – Ιούνιος 1966. Αρχείο ΑΣΚΙ)
Πανσπουδαστική (1964. ΑΣΚΙ)

Δ) Εφημερίδες

(Η) Αλλαγή (Απρίλιος 1963 - Μάιος 1966. Αρχείο Βουλής των Ελλήνων)
Αυγή (Σεπτέμβριος 1952 – 2012. Αρχείο Βουλής των Ελλήνων)
(Το) Βήμα (Απρίλιος 1963 - Μάιος 1966. Αρχείο Βουλής των Ελλήνων)
Δημοκρατικόν Φως (Μάιος 1964 - Μάιος 1966. Αρχείο Βουλής των Ελλήνων)
Εθνικός Αγών (Απρίλιος 1963 - Μάιος 1964. Αρχείο Βουλής των Ελλήνων)
Ελευθεροτυπία (Αύγουστος 2013. Αρχείο Βουλής των Ελλήνων)
Ελευθερία (Απρίλιος 1963 - Μάιος 1966. Αρχείο Βουλής των Ελλήνων)
Καθημερινή (Απρίλιος 1963 – Μάιος 1965. Αρχείο Βουλής των Ελλήνων)
Μακεδονία (Απρίλιος 1963 - Μάιος 1966. Αρχείο Βουλής των Ελλήνων)
(Τα) Νέα (Απρίλιος 1963 – Μάιος 1964. Αρχείο Βουλής των Ελλήνων)
Νεολόγος Πατρών (Μάιος 1964 - Μάιος 1965. Αρχείο Βουλής των Ελλήνων)
Ριζοσπάστης (Φεβρουάριος 1995, Μάιος 2003. Αρχείο Βουλής των Ελλήνων)
Φρουροί της Ειρήνης (Οκτώβριος 1951 – Δεκέμβριος 1951. Αρχείο ΑΣΚΙ)

Βιβλιογραφία

- Αλεξιάτος, Γιώργος, *Ιστορικό λεξικό του Ελληνικού Εργατικού Κινήματος, Γειτονιές του κόσμου*, Αθήνα 2008
- Αρβανίτη-Σωτηροπούλου, Μαρία, *Παρασύνθημα Λαμπράκης*, Αθήνα: Τυπωθήτω, 2003
- Βασιλικός, Βασίλης, *Z, Αθήνα: Λιβάνη 1994*
- Βούλτεψης, Γιάννης, *Υπόθεση Λαμπράκη*, τόμος α', β', Αθήνα: Αλκυών 1998
- Γιανουλόπουλος, Γιάννης, *Ο μεταπολεμικός κόσμος: ελληνική και ευρωπαϊκή ιστορία 1945 – 1963*, Αθήνα: Παπαζήση, 1992
- Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού τύπου 1784-1974*, επίμ. Γιούλα Κουτσοπανάγου – Λουκία Δρούλια, Αθήνα: Εθνικό ίδρυμα Ερευνών 2008
- Θεοδώρου, Θανάσης, *Βιογραφικές ρήξεις και ηθικός πανικός. Η κοινότητα των Χίπις στα Μάταλα 1965 – 1975*, Διπλωματική Εργασία, 2007
- Καλπαδάκης, Γιώργος, *Ο Μπέρτραντ Ράσσελ και η μετεμφυλιακή Ελλάδα*, Αθήνα: Οι εκδόσεις των Συναδέλφων, 2012
- Καλτσώνης, Δημήτρης, *Ελληνική Συνταγματική Ιστορία 1941-2001*, τόμος 2, Αθήνα: Ξιφάρας 2009
- Κασιμάτης, Σταύρος, *Οι παράνομοι: άνθρωποι και ντοκουμέντα*, Αθήνα: Φιλίστωρ 1997
- Κάτσης, Γιάννης, *Η γέννηση του νεοφασισμού στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήση, 1973
- Κατσάπης, Κώστας, *Το “Πρόβλημα Νεολαία”*. Μοντέρνοι νέοι, παράδοση και αμφισβήτηση στη μεταπολεμική Ελλάδα 1964 – 1974, Αθήνα: Απρόβλεπτες 2008
- Κουζινόπουλος, Σπύρος, *Η εκτέλεση της Ειρήνης: Υπόθεση Νίκου Νικη φορίδη*, Καστανιώτη, Αθήνα: 1988
- Κούλογλου, Στέλιος, (επιμ.), *Μαρτυρίες για τον εμφύλιο και την ελληνική Αριστερά*, Αθήνα: Εστία, 2005
- Λεντάκης, Ανδρέας, *Παρακρατικές Οργανώσεις και 21η Απριλίου*, Αθήνα: Κατανιώτη 1975
- Λιναρδάτος, Σπύρος, *Από τον εμφύλιο στη χούντα, 1961-1964*, τόμος Β', Παπαζήσης, Αθήνα 1977-1986

- Λυμπεράτος, Μιχάλης, *Νεανικοί Αγώνες στις απαρχές της Μετεμφυλιακής περιόδου, 1950-1953 στο Η ελληνική νεολαία στον 20ό αιώνα. Πολιτικές διαδρομές, κοινωνικές και πολιτιστικές εκφράσεις*, Αθήνα; Θεμέλιο 2010
- Μαυροειδής, Λευτέρης, *Αγωνιστές. Η ελληνική αριστερά χθες, σήμερα, αύριο*, Αθήνα: Προσκήνιο
- Μάφι, Μάφι, *Underground*, Αθήνα: Οδυσσέας 2000
- Μούσης, Νίκος, *Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο, οικονομία, πολιτική*, Αθήνα: Παπαζήση 2008
- Νταλούκας, Μανώλης, *Ελληνικό Ροκ. Ιστορία της νεανικής κουλτούρας από τη γενιά του χάους μέχρι το θάνατο του Παύλου Σιδηρόπουλου 1945 – 1990*, Αθήνα: Άγκυρα, 2006
- Παπαθανασίου, Ιωάννα, *Η Νεολαία Λαμπράκη τη δεκαετία του 1960. Αρχειακές τεκμηριώσεις και αυτοβιογραφικές καταθέσεις*, Αθήνα: Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, 2008
- Παπαρηγόπουλος, Κωνσταντίνος, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος 5ος*
- Πετρίδης, Παύλος, *Εξουσία και παραεξουσία στην Ελλάδα (1957 – 1967)*, Αθήνα: Προσκήνιο 2000
- Σερντεδάκης, Νίκος, *Η διαδρομή του φοιτητικού κινήματος στη μετεμφυλιακή Ελλάδα, στο Η ελληνική νεολαία στον 20ο αιώνα*, Αθήνα: Θεμέλιο 2010
- Στεφάνου, Στέφανος, *Ένας από τους πολλούς της ελληνική Αριστεράς. 1941-1971*, Αθήνα: Θεμέλιο 2013
- Τριγάζης, Πάνος, *Ο Λαμπράκης και το Κίνημα Ειρήνης*, Αθήνα: Ταξιδευτής, 2013
- Τρίκκας, Τάσος, *ΕΔΑ 1951-1967. Το νέο πρόσωπο της Αριστεράς, τόμος Α', Β'*, Αθήνα: Θεμέλιο, 2009
- Χατζηβασιλείου, Ευάνθης, *Εισαγωγή στην Ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου*, Αθήνα: Πατάκη 2006
- Χατζηπαρασκευαΐδης, Απόστολος, *Από το περιβαλλοντικό κίνημα στην περιβαλλοντική εκπαίδευση, 4ο Συνέδριο ΠΕΕΚΠΕ, Ναύπλιο 2008*
- Χρονικό Ειρήνης 1955-1988. Αναδρομή στην πορεία του ελληνικού κινήματος ειρήνης*, ΕΕΔΥΕ, 1988
- Ψυρούκης, Νίκος, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας, 1940-1967*, Αθήνα: *Επικαιρότητα 1975-1976*
- Bell, Philip, Michael, *Τα αίτια του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου στην Ευρώπη*, Αθήνα:

Πατάκη 2012

Hobsbawm. Eric, *Η εποχή των άκρων. Ο σύντομος εικοστός αιώνας 1914 – 1991*, Αθήνα: Θεμέλιο, 2010

Kershaw, Ian, *Ο Χίτλερ, οι Γερμανοί και η τελική λύση*, Αθήνα: Πατάκη 2011

Leffler, M., P., Westard, O., A., *The Cambridge History of Cold War*, v. 2, Cambridge University Press: 2010

Tilly, Charles, *Κοινωνικά Κινήματα, 1768-2004*, Αθήνα: Σαββάλας 2007

Vienet, R., Μάης 1968 : *λυσσασμένοι και σιτουασιονιστές στο κίνημα των καταλήψεων*, μετάφραση Μαρία Ζάκκα, Αθήνα: Διεθνής Βιβλιοθήκη, 1978

